

pan Rošnjak

03

Svebošnja

CIJENE BIH: 5 KM | SRB: 150 RSD | CG: 1,5 € | HR: 40 KN | EU: 5€ | SAD: 5\$ | CH: 5 FR.

Muftija Muamer
ef. Zukorlić
Intervju

IUNP
10th ANNIVERSARY

www.uninp.edu.rs

10 godina najbolji ...

m.uninp.edu.rs
twitter.com/uninp
facebook.com/uninp
youtube.com/uninp1

Dimitrija Tucovića bb, Novi Pazar 36300
tel/fax 020 316 634
www.uninp.edu.rs

ŽIŠKA NA DLANU

Već prvi broj Pan Bošnjaka izazvao je reakcije. Na njega su reagirali - a ko bi drugi - Beograd i Podgorica. Dežurni kerber srbijanskog režima u Beogradu za pitanje islama, Bošnjaka, i uopće muslimana na Balkanu, dr. Darko Tanasković, u svojoj kolumni u Politici, prisjetio se pokojnog sportskog komentatora koji je zavikao: "Pa, ljudi moji, je li to moguće...?!", kako bi poentirao svoj osvrt na prvi broj PAN BOŠNJAKA. On je u koncepciji lista uočio istovjetnost ideološko-političkog koncepta "islamskog panislamizma Alije Izetbegovića" sa "panbošnjakizmom dr. Mustafe Cerića."

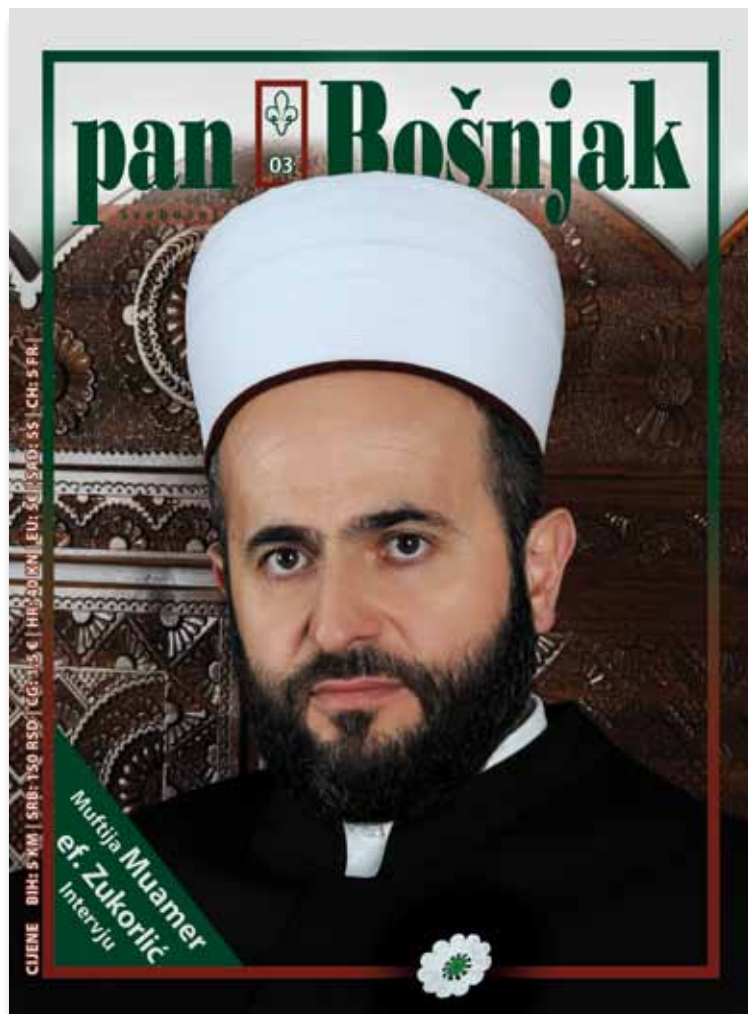
Uporedo, Dragoljub Todorović, autor teksta "Daleko vam Sunce", kojim je tretirao knjigu Dobrice Ćosića "Rat u Bonsi", ustupio nam je nekoliko reakcija pristiglih na njegov mail. O njegovom tekstu pohvalno su govorili Stanko Lasić i Mirko Kovač tako da je Tanaskovićeva mišljenja marginalno u odnosu na Todorovića i njegove prijatelje.

U Podgorici je reis Fejzić držao hutbu koju je posvetio jednom autoru teksta objavljenom u Pan Bošnjaku.

Neki sarajevski ulemanski krugovi su, na sebi svojstven način, ilegalno i "u povjerenju", sugerirali imama bojkot Pan Bošnjaka. A Federalna televizija u Sarajevu (FTV) je istrigla citat intervjua reisul-uleme, dr. Mustafe ef. Cerića kako bi u "Dnevniku 2", citirala Pan Bošnjak i komentirala ga osuđujućim tonom. Isti citat su komentirali i neki sarajevski profesori sa Političkih nauka gostujući u televizijskim emisijama.

Nervoza koju su iskazali Beograd, Podgorica, pa i Sarajevo, zbog "pojave" Pan Bošnjaka, odredila je kocept ovoga broja. A pouku koju sugeriram čitaocima Pan Bošnjaka, ističući ove primjere, Bošnjaci su već naučili u predanjima našeg devletlije Muhammeda, alejhis-salam, kad je rekao kako će "doći vrijeme da će istinu biti teže (o)držati nego žišku na dlanu!"

Vaš urednik: Nedžad Latić

Slika sa naslovnice:

Izvorni plakat

MUFTIJE ZUKORLIĆA

ZAŠTO JE NUŽNA ISLAMSKA UNIJA?

Harun Yahya

36

ENTITET KAO MODERNA REGIJA

Akademik Ejup Ganić

30

ŠTA JE J.W.GOETHE REKAO O ISLAMU

dr. Katharina Mommsen

80

INTERVJU:

MARTIN LUTER KING JE SAMO SANJAO, ALI JA VIDIM BALKAN KAO JEDNU ZAJEDNICU

20

LJUBAV, TOLERANCIJA I DŽIHAD U ISLAMU

Fethulah Gulen

48

ON JE TREBAO DOBITI NOBELOVU NAGRADU

Danko Plevnik

76

GINTER GRAS OPET GULI LUK

Bisera Suljić-Boškailo

72

ŠTA JE, UISTINU, VJERA?

Vrlo je teško govoriti o Bogu! Kao što je teško i slušati, jer je svijet često okrenut protiv nas.

Međutim, danas mi često govorimo o Bogu na način koji bi naše pretke uznemirio. Iznosimo krajnje priproste argumente, tragajući za prostim direktivama u Svetim tekstovima – govoreći tako prilično prosto – “Ja znam šta Bog hoće!” Umjesto da se znojimo! Poslanici (proroci) Izraela kada su govorili u Božije ime i pozivali u vjeru, nisu samo tumarali unaokolo i držali predavanja u ugodnim prostorijama! Postoji simbolizam koji se provlači kroz hebrejsku Bibliju koji poručuje kako je poslanicima bilo teško govoriti. Mojsije je imao neku vrstu govorne mahane, a Aroon je morao govoriti za njega. Isaijine su usne gorile prije nego što bi progovorio Božiju riječ. Jeremija bi rekao: “Moj Bože, moj Bože, ne mogu govoriti, ja sam dijete!” A, kada je poslanik Muhammed donio svoje Objave, Riječ Božiju, Mekki, preznojavao se pod pritiskom i naporom. Opservirajući teško stanje i na sve ono što se dešavalo oko njega, ponirući pravo u sebe, postajući blijed, hladan, padao je u trans. Čak i kada bi dan bio hladan, on bi se znojio. Mi danas imamo isuviše ljudi koji daju jasne direktive o tome šta oni misle šta Bog želi i šta Bog jest! (*The Case for God: What Religion Really Means*)

KAREN ARMSTRONG

SIDRAN U TEŠNJU

Kako saznaje "PB", Abdullah Sidran će se preseliti u Tešanj. Ovu ponudu je dobio od grupe bošnjačkih biznismena u Tešnju koji će mu osigurati egzistencijalne uvjete u gradu. Sidran je rođen u Sarajevu, a od nedavno je živio u Goraždu. Sam je davao nekoliko objašnjenja o razlozima napuštanja Sarajeva. Pošto je Tešanj rodni grad Muse Ćazima Ćatića, Sidranov prelazak bi mogao biti sudbinski da dvojica najvećih bošnjačkih pjesnika i bohema vječno druguju.

P.B.

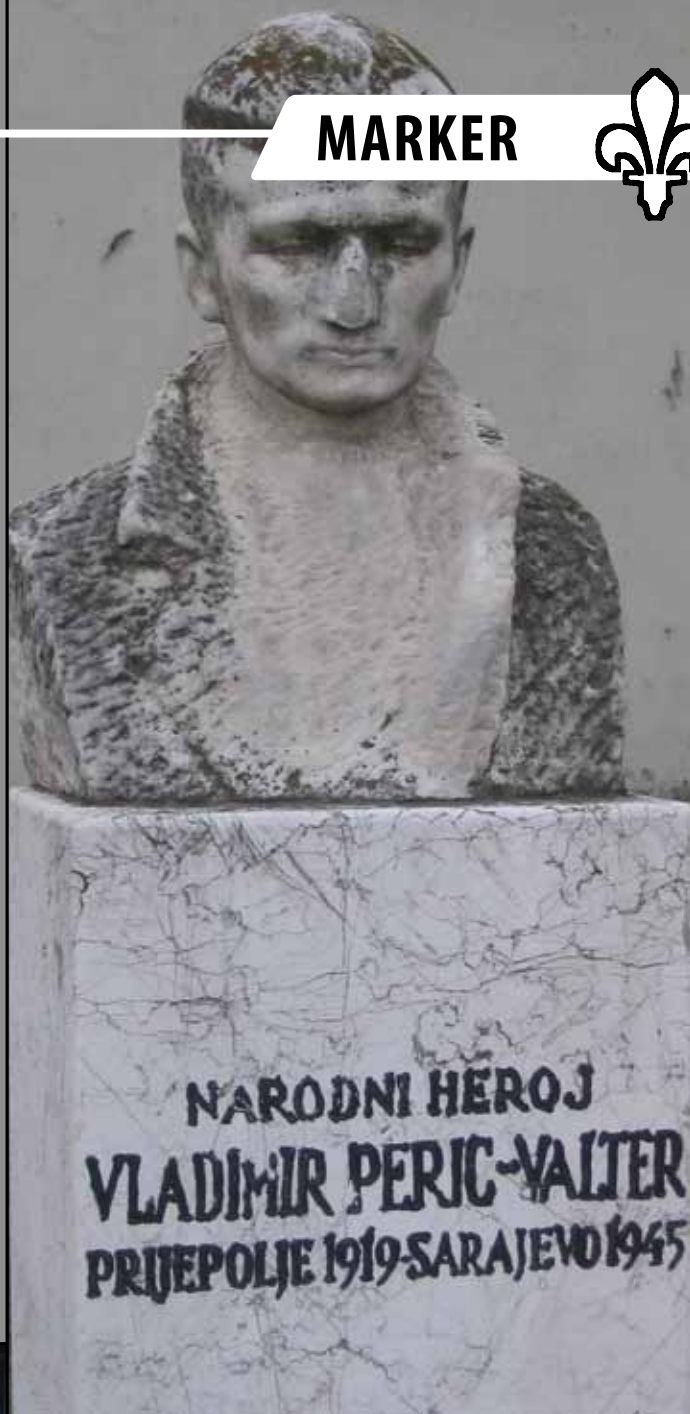

SANDŽAKLIJA VALTER BRANI SARAJEVO

Na nedavnoj dženazi u Prijepolju, 1. aprila kada je ukopan Rasim Ćorić, jedan od 19 ubijenih Bošnjaka u Štrpcima, a nakon što su 14. februara 1993. kidnapirani iz voza, uporedo dok se povrka sa tabutom na ramenima kretala duž tračnica pruge, naišao je voz i pisnuo! To je mašinovođa odao počast svom putniku koji je s njim stigao na svoju posljednju stanicu na koju ga je izveo zločinac Milan Lukić. Kostu su mu našle na dnu jezera.

Ovoj sahrani niko od srpskih zvaničnika iz Beograda nije prisustvovao kao što nije bilo ni političara iz Sarajeva. A samo nekoliko dana kasnije Sarajlije će slaviti svoga heroja Valtera. Mnogi, zaista mnogi, a posebno oni koji se zaklinju u njega ne znaju da je Vladimir Perić-Valter rođen u Prijepolju. Dakle, i Valter je bio Sandžaklija!

P.B.

DA SARAJEVO BUDE DRUGI ISLAMSKI ČIKAGO

U Sarajevu se spekulira da je jedna banka iz Dubaija završila pregovore oko kupovine pet bosansko-hercegovačkih manjih banaka. Ovu dobro čuvanu poslovnu tajnu još nisu objavili mediji. Navodno se radi o kupovini BOR banke, Privredne banke Sarajevo, Vakufske banke u Sarajevu, IKB banke u Zenici i Unsko-sanske banke iz Bihaća. Obzirom da još nema novih reklamnih najava o Sarajevo biznis forumu, koji se održava u aprilu, te da će potpis na ugovor o kupovini svih pet banaka biti stavljen u junu, nije jasno da li se radi o konsaltingu BBI banke, čiji su također osnivači iz Dubaija. Također se spekulira da je glavni lobista u ovoj transakciji bio Haris Silajdžić.

TADIĆ OKREĆE LEĐA TURSKOJ

Kako su srbijanski mediji izvijestili Boris Tadić, predsjednički kandidat liste "Izbor za bolji život", trebalo bi posljednjeg dana izborne kampanje, u četvrtak, 3. maja, da prisustvuje svečanom otvaranju obnovljene Bajrakli džamije u Beogradu.

Svečanosti bi trebalo da prisustvuju i zvaničnici Azerbejdžana, čija je vlada finansijski pomogla radove na Bajrakli džamiji. Jedina aktivna beogradska džamija, sagrađena u 16. vijeku, napadnuta je u noći između 17. i 18. marta 2004, kada su u prestonici izbili nemiri zbog martovskih nemira na Kosovu.

Pošto je jedan od najtežih protivnika Borisa Tadića na ovogodišnjim izborima muftija Muamer ef Zukorlić, ovakav Tadićev potez je iznuđen kako bi se spasio ono što se spasiti može od bošnjačko-muslimanskih glasova u Srbiji.

Međutim, ovaj potez se može tumačiti i kao promjena partnera na geopolitičkom planu. Tadić se do sada hvalio izvanrednim odnosima sa Turskom. Od nedavno u Srbiji je Azerbejdžan sve više aktivan. Nedavno je u Novom Pazaru otvoren kulturni centar. Obnovu kulturnog centra finansirao je Azerbejdžan.

Prema ozbiljnim analitičarima koji prate geopolitička kretanja na Balkanu, nakon što je Iran skoro potpun ustuknuo pred veoma snažnom diplomatskom ofanzivom Turske na Balkanu u proteklih nekoliko godina, iranske interese, pa tako i diplomatske aktivnosti u ime njega, preuzeo je Azerbejdžan.

Ovakav Tadićev zaokret prema Azerbejdžanu, odnosno prema Iranu, mogao bi dodatno usložniti pregovore sa Turskom o Islamskoj zajednici, ako više ikada do njih i dođe.

EL DŽEZIRA KAO POSESTRIMA RTVRS-A

P T P C
www.rtrs.tv

Malo ko se upušta analizirati uređivačku politiku najveće internacionalne televizijske stanice u regionu. Uz spektakularnu najavu dolaska jedne od najvećih medijskih kuća na svijetu, El-Džezira nije zadobila veću gledanost pola miliona ljudi. Jedan od razloga razočaravajućeg nastupa "svjetskog medijskog diva" je sigurno loša programska orijentacija prema Beogradu. Mnogi analitičari se slažu da El-Džezira ima poltronski odnos prema režimu u Beogradu. Jedan od pokazatelja je prikazivanje šeme za vremensku prognozu. U prvoj informaciji dnevnog pregleda temperature u pojedinim gradovima nalaze se Beograd, Novi Sad i Užice. Dok, se, primjerice, Novi Pazar uopće ne nalazi na spisku gradova u pregledu vremenske prognoze. Taj postupak ignoriranja, odnosno, forsiranja gradova, prva je primjenila RTVRS-a u BiH.

P.B.

NOVI „OPIJUM ZA NAROD“

„Lahko je kriviti ljude. Problem nije u ljudima kao što je Bernie Madoff - takvih ljudi ima uvijek.“, rekao je Žižek. „Problem je bio društveni kontekst koji mu je dopustio da učini to što je učinio.“

SLAVOJ ŽIŽEK

Svjetski poznati slovenski filozof, Slavoj Žižek, gostovao je na sveučilištu Yale. U dvorani krcatoj studentima i budućim brucosima, Žižek je sa članovima debatnog društva Yale Political Union raspravljao o današnjem stanju kapitalizma, tražeći odgovor na pitanje je li kapitalistički sustav „opijum za mase.“ Glasoviti intelektualac i nesuđeni predsjednik Slovenije (kandidirao se na prvim slobodnim izborima 1990. godine) pozvao je na preispitivanje kapitalizma i upozorio da on više nije sinoniman s demokracijom otkako su nedemokratske nacije poput Kine i Singapura počele razvijati kapitalističku ekonomiju. Iako nije ponudio vlastitu viziju nove varijante kapitalizma, Žižek je ustvrdio da treba početi razmišljati o radikalnoj izmjeni njegovog postojećeg stanja.

„Bojim se da se ovaj vječni brak između demokracije i kapitalizma polako bliži kraju.“, rekao je. „Moramo nanovo osmisliti kapitalizam.“

Ustanovio je da su se zapadne zemlje već više puta dosad suočile s preprekama za koje nisu znale pronaći učinkovita rješenja zbog nesposobnosti kritičke procjene kapitalizma i razmatranja radikalnih promjena.

PODZEMNE VODE U ISLAMSKOJ ZEJEDNICI

Iako je javnost izvještena kako je sjednica završena tako što je dr Cerić rekao kako nema namjeru više kandidirati se za funkciju reisul-uleme, te se izjašnjavanje o Zukorlićevoj kandidaturi prebacilo na Rijaset IZ-e, dramskičnosc sjednice uzrokovana je sasvim drugim pitanjima i problemima.

Vanredna sjednica Sabora Islamske zajednice koja je održana u Sarajevu 14. aprila bila je vrlo dramatična. Da nije bilo prisebnosti i harizme reisul-uleme dr. Mustafe ef. Cerića, koji je baš zbog toga održao vrlo inspirativnu besjedu, ova bi sjednica imala i koban svršetak sa dalekosežnim posljedicama po Islamsku zajednicu BiH.

Sjednica je sazvana na inicijativu pet muftijstava sa prijedlozima da se na dnevni red po hitnom postupku Sabor IZ-e BiH izjasni o eventualnoj kandidaturi reisul-uleme dr. Mustafe ef. Cerića, zatim kandidaturi muftije Muamera ef. Zukorlića za predsjednika Srbije, te o nekim prijedlozima amandmana na Ustav IZ-e u BiH.

Iako je javnost izvještena kako je sjednica završena tako što je dr. Cerić rekao kako nema namjeru više kandidirati se za funkciju reisul-uleme, te se izjašnjavanje o Zukorlićevoj kandidaturi prebacilo na Rijaset IZ-e, dramskičnosc sjednice uzrocišana je sasvim drugim pitanjima i problemima. Pa i akteri drame su bili sasvim druge osobe. Sva drama je nastala nakon kuloarskih spekulacija da bi na redovnoj sjednici Sabora trebalo doći do smjene sarajevskog muftije Husejn ef. Smajića. Navodno, Smajić, kao i Šefko ef. Omerbašić, muftija iz Zagreba, po osnovu starosne dobi trebaju se penzionirati. Ta legalna procedura trebala se deseti sredinom ljeta, kad Omerbašić ispunjava starosne uvjete penzio-

HASAN ČENGIĆ

niranja. Kao i do sada, očekivalo se da bi takva smjena bila u duhu dostojanstva i poštovanja prema dosadašnjem radu muftija, te bi sjednica Sabora bila više ceremonijalna. Ali, muftija Smajić nije želio smjenu. Kao i neki, po svemu sudeći, pritajeni oponenti reisa Cerića. Smajića, koji je veoma blizak SDA-u, opoziciona struja u Islamskoj zajednici vide kao budućeg zamjenika reisul-uleme. Pretpostaviti je da bi kandidat te struje trebao biti dr. Enes Karić.

Glavni kreator i režiser sjednice Sabora, i lobista muftije Smajića, bio je Hasan Čengić. On se "vanredno" vratio u saborske klupe nakon smrti jednog legalno izabranog člana Sabora. On je i jedini stao pred kamere te saopćio rasplet i ishod sjednice.

S obzirom da je "bujica podzemnih voda" u Islamskoj zajednici, a čije je izvorište u Centrali SDA, odbijena da ne "poplavi" Sabor i tako "uguši" pristaše reisa Cerića, sljedeća sjednica Sabora bit će još dramatičnija i mnogo, mnogo ozbiljnija. Tim prije što je razotkrivena strategija SDA da preko Hasana Čengića "zada nož u leđa Ceriću", a preko udbaških relacija sa Beogradom, "skreše krila" Zukorliću u kampanji za predsjednika Srbije.

Jedino je izvjesno da će to biti posljednja sjednica muftije Smajića, kao muftije, kojeg sarajevski tajkuni zovu "Hadžiuzimaga" zbog zloupotrebe položaja u upravljanju vakufskom imovinom.

P.B.

7

MUFTIJINI
KLASOVA **MUFTIJA**
PREDSJEDNIK

M

uftija Muamer Zukorlić je dobio redni broj sedam kao predsjednički kandidat. Za sad ovaj broj koincidira samo sa brojem tačaka koliko sadrži njegov izbroni program za sveopći preporod države i društva. Međutim, u islamskoj simbolici broj sedam je jedan od najomiljenih brojeva. Najpoznatija legenda, koju spominju sve monoteističke knjige, pa i Kur'an, proizišla je iz priče o Jusufu, a.s., u kojoj se spominje sedam klasova, sedam gladnih i sedam rodnih godina, odnosno sedam gladnih i sedam debelih krava. Iako je priča o Jusufu, a.s., jedna od najljepših ljubavnih priča u Kur'anu, ona ima dalekosežnu političku poruku o revolucionarnom preobražaju egipatskog društva. Hm, preambiciozno bi bilo povjerovati da postoji osoba da danas izvrši takav preobražaj Srbije. Ali, nada posljednja umire!

"NOVINARSKI PSI RATA PONOVO NA MESTU ZLOČINA"

Povodom 20.godina opsade Sarajeva, Branko Miljuš je objavio knjigu "20 godina poslije", u kojoj piše kako je još uvijek neoprostivo zaljubljen u Sarajevo. Miljuš je bio pojam komunističkog medikritetskog intelektualca, šefa "Brankovog kabineta", i "prepisivača magistarske disertacije." Danas je direktor najrigidnije srpske tiskovine u kojoj pišu svi njemu slični srpski intelektualci kojima je Dobrica Ćosić "popio svu pamet."

**STEKLA SLAVU NA LAŽIMA O SRBIMA...
KRISTIJAN AMANPUR U ELEMENTU**

Različite su veze, emocije pa tako i reakcije srpskih političara, pa tako i medija, na današnje slobodno Sarajevo. Povodom 20.godina opsade Sarajeva, Branko Miljuš je objavio knjigu "20 godina poslije", u kojoj piše kako je još uvijek neoprostivo zaljubljen u Sarajevo. Miljuš je bio pojam komunističkog medikritetskog intelektualca, šefa "Brankovog kabineta", i "prepisivača magistarske disertacije." Danas je direktor najrigidnije srpske tiskovine u kojoj pišu svi njemu slični srpski intelektualci kojima je Dobrica Ćosić "popio svu pamet." Evo kako je Miljušev "Press" izvijestio o ovogodišnjem Danu opsade Sarajeva:

"Šestoaprilski skup zapadnih ratnih novinara i fotoreportera, gromoglasno najavljen u federalnim medijima, glasila u RS treba do bojkotuju, jer je reč o osvedočenim srbomrscima, koji su za svoje laži o Srbima masno plaćani od Alije Izetbegovića i bošnjačkih lobista.", kaže predsednik Udruženja logoraša RS Branislav Dukić.

Mišljenje logoraša dele i druge organizacije u RS koje predstavljaju žrtve rata i njihove porodice, ističući da ih skup na kojem će se pojaviti novinarka CNN-a Kristijan Amanpur, „ekskluzivac“ ITN Ed Vulijami, kao i fotoreporteri „Njujork tajmsa“ Ron Haviv i Geri Najt, podseća na „bal vampire.“ Sagovornici Pressa RS kažu da je pomenuta četvorka svojim lažima dala ogroman doprinos za bombardovanje Srba, jer je NATO izgovor za zasipanje Srpske i Srbije tepisima smrtonosnih bombi pronašao u njihovim „potresnim“ reportažama o srpskim zlodelima, koje su bile fabrikovane i frizirane do te mere da su dečje bajke bile znatno uverljivije od tih nazovi remek-dela."

Patrijarhov (Dejtonski) sporazum

PATRIJARH PAVLE

MOMIR BULATOVIĆ

“Uoči odlaksa u Dejton, delegacija SRJ i RS, na čelu sa Slobodanom Miloševićem i Radovanom Karadžićem, sastale su se u Dobanovcima da bi se dogovorile o zajedničkoj strategiji, ali su se po dobrom srpskom običaju odmah razišle u stavovima. Srećom, tu je bio i Njegova svetost patrijarh srpski Pavle, koji je oko ponoći, kad smo počeli da se razilazimo, rekao: ‘Ja oдавде ne odlazim dokle vi sporazum ne postignete, a nadam se da nikome ne pada na pamet da primeni silu.’ Mi smo se pred tom činjenicom postideli, i dogovorili se da Jugoslovenska delegacija, odnosno Milošević, bude pregovarač u Dejtonu. Zato se ovaj sporazum, sa patrijarhovim potpisom zelenim mastilom, u diplomatskom žargonu zove Patrijarhov sporazum.” (Momir Bulatović, “Geopolitika”, april 2012.)

Ko stvarno stoji iza Sarajevo biznis foruma (SBF-a)

SBF

SARAJEVO BIZNIS FRKA

Hrvatski tjednik Nacional, objavio je na naslovnici tekst kako "HNB ne želi halal ekonomiju."

"Hrvatska narodna banka, Ministarstvo finansija i Ministarstvo pravosuđa još nisu spremni za bankarsku alternativu na hrvatskom tržištu - dolazak islamskih banaka.", tvrdi Nacional. Iako je tekst afirmativan u smislu kritike kako Hrvatska ne razumije "halal ekonomiju", ili "etično bankarstvo", autor nije istražio stvarnu pozadinu suprotstavljanja dolasku islamskih banaka u Hrvatsku.

Ti razlozi su više rezultat loše percepcije poslovanja takvih banaka u Sarajevu, poput BBI banke, odnosno Sarajevo biznis foruma (SBF). U izgradnji BBI Centra učestvovala je bivša Zagrebačka banka, danas UNI Credit banka. Kreditirajući kompletnu njegovu izgranju. Prema tome, poslovanje hrvatskih banaka sa islamskim je kompatibilno i moguće sa bankarske logike. Ali, iznad islamskih banaka u BiH nadvio se oblak ideološko-političkih konotacija. I, pošto su glavni akteri i nosioci glavnih funkcija oko islamskog kapitala kroz BBI strukture, bitno vezani za Zagreb, pa tako i za Zagrebačku banku, poput Hasana Čengića, razumljivo je da bitni čimbenici hrvatskog bankarskog sustava imaju "informaciju više" o tokovima "halal investicija" u BiH.

KO JE KORDINATOR SBF-a?

Mr. Osman ef. Softić, kordinator SBF-a, rođen je u Bosanskoj posavini, da bi se zaposlio kao imam u Zagrebačkoj džamiji. Tu će upoznati buduću suprugu koja je rođena u Australiji. Otac joj je bio vojnik NDH, ili ustaša. Zbog toga

je pobjegao u Australiju. Deklarirao se kao hrvatski nacionalista. Imao je tri kćerke, od kojih je jedna osnovala firmu za dizjan. Postala je veoma, veoma bogata. U njenu firmu se zaposlio njen zet Softić. Nakon što je uspio regulirati državljanstvo na osnovu supruzinog rođenja u Sidneju, nametnuo se Islamskoj zajednici. Izabran je za predsjednika Mešihata Bošnjaka Islamke zajednice u Australiji.

Međutim, pošto je bio dobio otkaz 2008. godine, odlazi u Kamberu gdje je proveo godinu dana radi spremanja magistarskog rada. Jednog dana je došao u Sidnej, i pretukao sva-stiku, ženu s sestru, kod koje je bio uposlen. Vjerovatno se radilo o neriješenim imovinsko-pravnim odnosima u porodici. Softić je, inače, karatista, pa je toliko pretukao ženu da ju je policija našla u kadi onesvješćenu. Bio je uhapšen, pa oslobođen. Mnogi tvrde da se za takvo djelo nasilja u Australiji kažnjava minimalnom kaznom od sedam godina zatvora. Međutim, Softić je oslobođen. Mnogi tvrde da je oslobođen zahvaljujući nekim vrlo utjecajnim ljudima. Pretpostavlja se da je za njega intervenirao Jeremi Jones, lider Jevrejske zajednice u Australiji.

EDHEM FOČO

OSMAN SOFTIĆ

KO DOVEO EL-DŽEZIRU U SARAJEVO?

Na ovo pitanje odgovorio je Softić koji je na jednom sajtu objavio tekst povodom održavanja: Foruma Al-Jazeera u Dohi.

"Od 14. do 17. marta, 2009. godine u Dohi, glavnom gradu Qatara, male ali naftom bogate arapske zemlje u Perzijskom zaljevu, održan je četverodnevni "Četvrti Al-Jazeera Forum", međunarodna konferencija koju je sazvala satelitska televizijska mreža Al-Jazeera.

Od 14. do 17. marta, 2009. godine u Dohi, glavnom gradu Qatara, male ali naftom bogate arapske zemlje u Perzijskom zaljevu, održan je četverodnevni "Četvrti Al-Jazeera Forum", međunarodna konferencija koju je sazvala satelitska televizijska mreža Al-Jazeera Network. Tema foruma: "Power, Media and Middle East" - (Moć, mediji i budućnost Bliskog istoka) okupila je mnoge visoke kako aktuelne tako i umirovljene predstavnike raznih vlada zemalja Bliskog istoka, među kojima su bili i Njegova Ekselencija Dr. Salim el-Hoss, bivši predsjednik vlade Libanona, Hakan Fidan, izaslanik premijera Vlade Republike Turske, Dr. Ghazi Salahuddin Atabani, lični savjetnik predsjednika Sudana te Asad Durrani, umirovljeni pakistanski general."

Od Bošnjaka su na pomenutoj konferenciji prisustvovali Mr. Amel Kovačević, predsjednik kluba biznismena islamske zajednice iz Sarajeva i ALLUMNI udruženja svršenika IIUM iz Malezije te generalni direktor korporacije Bam Card, gosp. Edhem Foco, ugledni

bošnjački intelektualac, biznismen i islamski aktivista iz Kuala Lumpura i Mr. Osman Softić, predsjednik Mešihata Islamske zajednice Bošnjaka Australije (koji je ujedno bio i jedini delegat iz Australije), te dvojica uglednih Bošnjaka koji žive i rade u Qataru Mr. Hamdija Blekić, direktor Centra za međucivilizacijski dijalog i njegov kolega iz Sarajeva.

Prisustvo na konferenciji bilo je isključivo na osobni poziv generalnog direktora Al-Jazeera Network-a, Wadaha Khanfara, a troškove putovanja, smještaja i hrane snosila je Al-Jazeera - organizator ove značajne konferencije koja se financira iz budžeta vlade Qatara, a koji, prema nekim pokazateljima iznosi između 600-700 miliona američkih dolara.

Najbitnije ime iz ovog izvješća je Edhem Fočo koji je formalno pravno registrirao El-Džeziru Balkan u Sarajevu, o čemu je pisao i "Nacional." On je bio jedan od stotinjak stipendista Hasana Čengića koji su studirali u Maleziji, te izravno radio za njegove poslove u zemljama Zaljeva. Jedno vrijeme je napustio Maleziju da bi boravio u SAD. Živio je u "privremenom braku" sa suprugom starijom od sebe petnaestak godina. Bivša Fočina supruge je radila za TWRA, kojom je rukovodio Hasan Čengić, preko svojih "pulena" iz Zagreba.

Saftić i Fočo, kako se vidi na slici objavljenoj na sajtu, su stari prijatelji. Njihovo prijateljstvo je nastalo po osnovu što su obojica bili i ostali, "puleni Hasana Čengića."

P.B.

Šta je nama naša vjera dala?

ISLAMSKA REPUBLIKA PIJUŽIĆI

Nekoliko je faktora koji su doprinjeli takvom politikantskom imidžu Islamske zajednice. Glavni faktori su reislamizacija Bošnjaka nakon pada komunizma kada je islam na geopolitičkoj sceni zamijenio ideološki prostor komunizma nasuprot kapitalističkom zapadnom svijetu. Od inkriminiranih porcesa islamskog fundamentalizma do islamskog terorizma koji su i suštinski i formalno imali veze i sa Bošnjacima, posebno tokom agresije na BiH, Islamska zajednica u BiH bila je u političkom fokusu.

Na promociji posebnog izdanja najpriznatije zbirke hadisa, izreka Muhammeda, alijehis-salam, *Sahihul-Buhari*, reisul-ulema dr. Mustafa ef. Cerić obratio se prisutnim imamima. Poruka koju su čuli ima snagu izvršne naredbe i obaveze iako formalno nikoga ne obavezuje. Reisul-ulema im je poručio kako Islamska zajednica nije nikome ništa dužna, te da je potpuno nezavisna i slobodna u odnosu na sve političke stranke i njihove lidere. Stoga je pozvao imame da budu isto tako nezavisni i slobodni. "A ukoliko neki od vas imaju nekakvih dugova prema političaru i stranci, molio bih ga da se obrati Islamskoj zajednici kako bi ga oslobodili svih dugova," zamolio ih je reisul-ulema.

UZDRMANO JEDINSTVO IZ-E

Iako Islamska zajednica nema tako snažan utjecaj na politiku koliko to imaju Katolička i Pravoslavna crkve, reisul-ulema dr. Mustafa ef. Cerić se tretira kao najutjecajnija politička per-

sona kod Bošnjaka, a Islamska zajednica se gotovo poistovjećuje sa politikama nekih stranaka i lidera, posebno sa SDA-om. Islamska zajednica, za razliku od drugih crkava, nije povratila vakufsku imovinu koju su nacionalizirali komunisti, i za razliku od katoličke i pravoslavne crkve nema ugovor sa Predsjedništvom BiH po kojem se država obavezuje da će u određenom vremenskom periodu povratiti svu nacionaliziranu imovinu i institucije. I katolički i pravoslavni sveštenici imaju bolji socijalni status od imama. Islamska zajednica nije utjecala na donošenje niti jednog zakona, niti se ikada oglasila po pitanju valjanosti bilo kojeg zakona koji je usvojen na bilo kojem nivou. Dok se nekoliko zakona već pokušalo donijeti koji zadiru u sam bit kanona, odnosno Ustava Islamske zajednice, kakav je zakon o nošnji mahrame u državnim institucijama. Ipak pitanje koga će podržati Islamska zajednica na predstojećim izborima ne silazi sa naslovnih stranica medija.

Nekoliko je faktora koji su doprinjeli takvom politikantskom imidžu Islamske zajednice. Glavni faktori su reislamizacija Bošnjaka nakon pada komunizma kada je islam na geopolitičkoj sceni zamijenio ideološki prostor komunizma nasuprot kapitalističkom zapadnom svijetu. Od inkriminiranih porcesa

islamskog fundametalizma do islamskog terorizma koji su i uštinski i formalno imali veze i sa Bošnjacima, posebno tokom agresije na BiH, Islamska zajednica u BiH bila je u političkom fokusu. Zatim zbog profila, imidža i političke filozofije samog Alije Izetbegovića, kao islamskog teoretičara i prvog predsjednika nacionalne bošnjačke stranke, a zatim i imidža reisul-uleme dr. Mustafe Cerića, koji je bio vrlo privržen Izetbegovićevim idejama, i poštovalac predsjednika Izetbegovića kao vrlo moralne i religiozne osobe. I na koncu, preživjeli oblici komunizma, kako u mentalitetu tako i u političkim i medijskim bošnjačkim krugovima, postali su vrlo jako žarište širenja antiislamske kampanje, pa čak i islamofobije čiji se tamni oblak vrlo nisko nadvio nad metropolama liberalno-demokratskih zapadnih društava.

Politička i ekonomska kriza koja je dovela do ekonomske stagnacije i političke majorizacije Bošnjaka u BiH, vrlo žestoko potresa sve bošnjačke centre moći, naročito Stranku demokratske akcije koja je skoro već dvije decenije na vlasti. Ti potresi su se odrazili i na odnose te stranke sa Islamskom zajednicom. Tako da je danas bošnjačka zajednica, jednako vjerska kao i politička, najrazjedinjenije tkivo u BiH. Kao što je to tkivo rastrkano u desetina manjih, i pet-šest većih političkih stranaka, tako je i jedinstvo Islamske zajednice poprilično uzdrmano. Ne radi se tu samo o pojavama novih vjerskih pravaca poput pojave vehabija ili šiija među većinskim sunitkim bosanskim muslimanima, već i o različitim mišljenjima i političkim opredjeljenjima mnogih islamskih intelektualaca pa čak i imama.

I SDA I SDP

Tako je prisustvo islamskih intelektualaca, odnosno imama u stranačkim strukturama mnogo izraženije nego kod drugih naroda, odnosno crkava. Ali hodže su bili i visoki funkcioneri Komunističke partije, poput Nijaza Dizdarevića. Posljednji hodža bio je prisutan na 14. kongresu SKJ-u iz Novog Travnika. Radi se o Šabanu Imamoviću bivšem svršniku medrese koji je nakon studija na fakultetu Političkih nauka napustio islam i postao revnatan komunist.

Najviše imama, odnosno hodža, nalazi se u SDA-u, dok će na ovim izborima čak dvojica imama biti kandidati za člana Predsjedništva BiH, a to su dr. Haris Silajdžić, ispred S za BiH, i dr. Džemaludin Latić ispred A SDA. U SDA-u su Mirsad Čeman i Adil Osmanović, kao bivši svršnici medrese, obnašali potpredsjedničke funkcije stranke, a dr. Safet Halilović je bio potpredsjednik S za BiH, kao Silajdžićev mlađi kolega iz medrese. Čovjek kome se pripisivala najveća politička, vojna i ekonomska moć u SDA-u bio je Hasan Čengić, također bivši imam iz Stoca i Zagreba. Dok je dr. Hilmo Neimarlija jedno vrijeme bio istovremeno i predsjednik kadrovske komisije u SDA-u i predsjednik Sabora Islamske zajednice. Neimarlija je kao profesor na Fakultetu islamskih nauka, a tri mandata proveo u poslaničkim skupštama.

Prisustvo bivših svršnika Gazi Husref-begove medrese na tako važnim stranačkim i državnim funkcijama moglo je značiti veliki utjecaj Islamske zajednice na politički život Bošnjaka. Ali paradoksalno je da su ti bivši svršnici medrese potpuno ignorirali legalne interese Islamske zajednice poput pitanja vakufske imovine.

I na ovim izborima hodže će biti zatupljene na svim stranačkim listama. Najveće iznenađenje na prošlogodišnjim listama je pristanak Hadžema Hajdarevića da bude na kantonalnoj listi SDP-a. Nije ni ništa manje iznenađenje prisustvo Dževada Hodžića, bivšeg imama u Kelnu i Zagrebu, a danas profesora FIN-a, na kantonalnoj listi SDA, s obzirom da nikad ranije nije bio stranački angažiran. Nekoliko mladih studenata svršnika medrese bilo se priključilo i Našoj stranci te podržavalo stavove najrigidnijih ateista poput Envera Kazaza.

Ko su hodže u bošnjačkoj politici i mogu li oni zadovoljiti svoje kolege imame, koji nikad nisu skidali ahmediju sa glave, po svojim intelektualnim i moralnim referencama da bi ih oni sami preporučili svojim džematlija, odnosno sami za njih glasali „s draga srca“?!

Mirsad Čeman, Hasan Čengić, Adil Osmanović, Ismet Osmanović, Husejn Smajlović, Senad Šepić, Salmir Kaplan, Muhamed

Ibrahimović, te Dževad Hodžić stara su i nova imena u SDA-u koji su bili, ili trebali biti imami. Mirsad Čeman je nakon medrese diplomirao na Pravnom fakultetu i radio kao općinski službenik do formiranja SDA kada se politički aktivirao. Stoga nikad nije obavljao imamsku službu. Bio je v.d. predsjednik SDA tokom rata. Danas je sudija Ustavnog suda BiH. Čengić je danas u političkoj nemilosti tako da će ove izbore pratiti iz fotelje privatne firme BIO. U jednoj televizijskoj polemici Adil Osmanović mu je rekao kako su prošla vremena kad je on u SDA-u „otvarao vrata nogom“. A Čengića su komunisti osudili na decenijsku kaznu zatvora zbog „političkih uvjerenja“, zatim je kao imam Zagrebačke džamije imao presudnu ulogu u formiranju SDA, da bi bio neprikosnoveni šef Centrale SDA, glavni snabdjevač oružja i ministar odbrane itd. Iako se uz njegovo ime vežu afere o pojedovanju, odnosno kontroliranju pa čak i utaji basnosnovnih donatorskih sredstva, Čengić slovi kao striktan vjernik i principijelan čovjek. Takvih je uopće malo imama. Uz Čengića samo još Hilmo Neimarlija, Džemaludin Latić i Mirsad Čeman nemaju, sa stanovišta islamskog kodeksa i morala, sklonost ka upražnjavanju nekog velikog grijeha ili poroka zbog kojeg imamima ni bi bilo preporučeno da im daju svoj glas.

U S za BiH, uz Harisa Silajdžića i Safeta Halilovića najpoznatiji funkcioner bio je Remzija Kadrić. I on je nakon svršetka medrese studirao pravo, da bi se uključio u SDA, a zatim u S za BiH. Jedan je od poslanika sa najdužim stažom uopće.

Uz Silajdžića i Halilovića dr. Enes Karić je treći imam koji je obnašao državničku funkciju.

Nakon bivšeg imama iz Bugojna Mustafe Nurkića, Hadžem Hajdarević je drugi hodža koji se priklonio SDP-u. Hajdarević je jedan od poznatijih bošnjačkih pjesnika, završio je medresu, a potom i Filozofski fakultet, i nije nikad stavio ahmediju na glavu. Nikad nije bio član SDA, niti se politički angažirao. Možda je konačno našao svoj prirodni ambijent kojem je i kao pjesnik i kao čovjek i pripadao. U svakom slučaju to bi mogao biti i najhrabriji politički iskorak jednog imama, bez obzira čime je motiviran, u bošnjačkom iskustvu parlamentarnog pluralizma.

DAUTOGLU NA SABAHU

Kada je prošle jeseni posjetio Sarajevo, ministar vanjskih poslova Turske, Ahmed Dautoglu je spavao u hotelu Holiday in. Iz toga hotela otišao je u zoru klanjati rani sabah u Begovoj džamiji. Tamo nikog od spomenutih imama političara nije zatekao. To je dobar primjer koliko iskreno bivši imami, odnosno hodže prakticiraju islam. U usporedbi sa funkcionerima AK partije, koja ima imidž islamističke stranke, imami političari kod Bošnjaka žive vrlo poročno, čas nekim izuzecima, pa čak i nemoralno u odnosu na njih koji nisu uopće imami. Dok su kod funkcionera AK partije većinom supruge pokrivene, nose mahramu, čak njih sedmanaest žive život u skladu sa striktnim propisima islama, neke hodže političari, imali su više brakova i to sa ženama koje nisu ni bošnjakinje ni muslimanke.

I dok je sve više imama na listama bošnjačkih stranaka, sve je manje žena na listama koje nose mahramu u politici. Tako, što je više hodža u politici sve je manje u njoj vjere i vjerskih ideala. Stoga će sve manje iskrenih vjernika odanih džematlija i izlaziti na izbore. Može se iskazati čast pojedincima, koji se mogu izborajati na prste jedne ruke, dosadašnji politički angažman hodža bio je s devizom „dinuhum dinaruhum“, „vjera za pare“! Stoga je autoritet ahmedija toliko srozan da ne može pomiriti ni zavedene frakcije u jednom džematu. Primjer imama u tešanjskom selu Piljužići vjerovatno će biti prvi zametak iz nečiste posteljine iz braka SDA i Islamske zajednice. Tamošnje džematlije su stali u odbranu svoga imama i namjeravaju formirati svoju islamsku zajednicu. Formalno pravno to neće biti legalna Islamska zajednica. Ali, bila to registrirana vjerska zajednica kao agencija ili udruženje građana, imat će svoju autonomnost unutra Islamske zajednice BiH. Jedna takva odmetnuta Islamska zajednica egzistirala je u Zavidovićima u vrijeme komunizma koju je formirao odmetnuti imam Memiš.

Zašto se to danas desilo u Tešnju? Zato što je Tešanj primjer totačne simbioze politike (SDA) i vjere (IZ-e)!

MUFTIJ

20

maj 2012

PANBOŠNJAK

INTERVJU, Muftija Muamer-ef. Zukorlić, kandidat za predsjednika Srbije

KUDA VODI SANDŽAKO PROLJEĆE

**MARTIN LUTER
KING JE SAMO
SANJAO, ALI JA
VIDIM BALKAN
KAO JEDNU
ZAJEDNICU**

KA PREDSJEDNIK

Doktor Martin Luter King je samo sanjao, a ja, ma koliko zvučalo neskromno, vidim. Ja vidim Sandžak, ja vidim Srbiju, ja vidim Bosnu i Hercegovinu, ja vidim Balkan, bez obzira na to da je naše dvjestogodišnje iskustvo nešto drugo, ali ja ih vidim kao jednu zajednicu koja će imati kapaciteta da nadraste krvave granice.

PB: Uvaženi Muftija, ovaj razgovor vodimo samo deset dana prije završetka Vaše kampanje za predsjednika Srbije. Kako se osjećate?

ZUKORLIĆ: Uzvodno plivanje je specifičan osjećaj koji izaziva teret, ali isto tako i veliko zadovoljstvo. Obzirom da su ove dvije decenije, skoro u potpunosti, za mene bile neka vrsta „uzvodnog plivanja“, nisam bio nespreman za ovu vrstu trke. I, uglavnom, približavam se onome što sam bio zacrtao kao cilj ove kampanje, a to je da kvalitetno predstavim svoj program javnosti Srbije.

PB: Do sad ste, prema našoj evidenciji, dali četrdesetak intervjua. Koliko ste u njima prezentirali Vaš program? Ujedno možete odgovoriti i kakav je odnos medija prema Vama?

ZUKORLIĆ: Nema sumnje da je moja kandidatura izazvala pozornost medija i sa te tačke gledišta imao sam priliku da se preko medija predstavim. Istina, nedostatak u tom predstavljanju je što se značajni dio vremena potroši na ponavljanje već poznatih stvari, pa ostaje manje vremena za detaljniju analizu načela samoga programa, jer većina medija, naročito srbijanskih, ne pokazuju toliko interesovanje za sadržinu programa, već pokušavaju, što iz motiva tendencioznosti, što iz pobude za senzacionalizmom, baviti se nekim perifernim stvarima i tu se jako puno medijskog prostora troši. Ali bez obzira na to, zadovoljan sam koliko sam te šanse i polušanse iskoristio. Jako je primjetno da dvije vrste medija ne kriju svoju tendencioznost prema mojoj kandidaturi i kampanji, a to su mediji koji su pod neposrednom kontrolom vlasti, tzv. javni servisi, poput RTS-a, poput državne agencije TANJUG, poput RTV Novi Pazar. To su mediji koji se finansiraju iz sredstava građana, čije ponašanje je u ovakvim predizbornim kampanjama zakon precizno odredio, ali se oni, nažalost, ne pridržavaju zakona. Regionalna televizija se ne pridržava zakona ni u promilima. Ta televizija se ponaša brutalno, kao propagandistička mašinerija vladajuće partije, u ovom slučaju vladajućeg režima Ljajić-Tadić. Agencija TANJUG je, također, za razliku od ranijeg ponašanja, gdje je nastojala da elegantno odradi neke informacije koje su imale negativnu implikaciju, sada izgubila živce, tačnije popustila pritiscima koji dolaze iz kabineta Tadića, a posebno od Rasima Ljajića, koji je, u jednom trenutku, imao ulogu da za Tadića odradi taj prljavi dio kampanje, jer Tadić, očito, ima toliko svijesti da ne bi bilo dobro da donom ide na mene jer nikakve sumnje nema da su male šanse da na ovaj način kako je krenuo ostvari bilo kakav uspjeh i TANJUGU su neuobičajeno podignute mjere po pitanju moje kampanje. Imam informaciju da samo vijesti koje stižu od mene, iz Sandžaka, idu na provjeru kod samog urednika i direktora, dok sve druge informacije

imaju sasvim uobičajenu proceduru: od samih dopisnika prema sektorskim urednicima i u javnost. RTS ne pokazuje otvoreno negativan odnos, ali me ne zastupa po zakonskoj obavezi, već to čini svaki drugi-treći dan, a obaveza je da svakodnevno jednako svi kandidati budu zastupljeni. Međutim, od dvanaest kandidata mene tretiraju na začelju. Na taj način se krši zakon i, ustvari, pokušava marginalizirati moja kandidatura. Poznato je da režim preko dvojice svojih medijskih magnata kontrolira veći broj (privatnih) medija koji se, uslovno rečeno, ponašaju slično ovim državnim. A tu postoji i nekoliko tabloida, među kojima prednjači novina „Kurir“, gdje Rasim Ljajić uređuje sve rubrike vezane za mene i naručuje vijesti o meni. Uglavnom su to pikanterije tipa *pucnjava* ili ne znam čega, do zadiranja u najsitnije detalje privatnosti, itd.

PB: Bili ste svjesni da je Vaša kampanja netipična, s jedne strane, tako da mediji to primjećuju, a s druge strane, ona je historijska, na način da ste se, sa Vašim referencama, odlučili kandidirati za predsjednika Srbije. Ima li neko da uočava tu historijsku važnost?

ZUKORLIĆ: Neobičnost moje kandidature je, u neku ruku, logična, ali smatram da je to još jedan od mojih aduta, jer sve „obične“ šanse Srbija je već izgubila; ostale su joj samo „neobične“ prilike, koje kratko traju, a mogu kazati da je ovo jedna od posljednjih takvih prilika za Srbiju. Potpuno sam svjestan neobičnosti moje kandidature, ali isto tako i neobičnosti izazova pred kojom se nalazi Srbija, koja će sada birati između običnih ponuda koje će značiti nastavak propadanja i, s druge strane, neobične ponude koja predstavlja ponudu protiv daljeg propadanja. I ako bih u jednoj rečenici definirao fokus onoga što je moja kandidatura i priroda moje kandidature i ovog postupka, to bi bilo: **Ja sam pobuna protiv propasti.** Svakako da je pitanje koliko će i u kojoj mjeri to biti prepoznato. Ja čak ne kalkuliram sa takvim ishodom jer, duboko, imam svoje duhovno-moralne motive toga čina. Kao čovjek sa izvjesnom ulogom na Zemlji, kao i svi ljudi, polazeći od svog porodičnog, duhovnog i tradicionalnog vaspitanja, nemam pravo biti posmatrač u trenucima kada cijelo društvo, uključujući i državu, idu prema provalji. Moja misija se uspješno završava u trenutku kada uspijem da je kvalitetno ponudim. Sada sam, prosto, u areni i nisam u stanju sve elemente i refleksije ovog događaja, ove kampanje i ovog procesa ocjenjivati. To čak promatrači mogu bolje, ali mislim da će jedna blaga, a kasnije i veća vremenska distanca moći bolje ocijeniti historijsku ocjenu ovoga čina. Vjerujem da će ovo ostaviti značajne tragove bez obzira kakav rezultat u brojkama bio, da će ovo biti postavljanje novih standarda, da će ovo, također, značiti razbijanje predrasuda, jer definitivno taj efekat je već postignut – da

POTPUNI PREPOROD DRŽAVE I DRUŠTVA

Bez obzira na taj naš cjelokupan duhovno-tradicionalni resurs i tu pacifističku širinu Bošnjaka, koja je mnogo puta dokazana, a koja je, nažalost, i mnogo puta ispoljena, shvatio sam da mi imamo kapaciteta, da ne moramo ostati toliko jednostrani. Možemo ponuditi platformu koja neće biti samo: Hoćemo da riješimo pitanje Bošnjaka na svim nivoima i pitanje Sandžaka, nego hoću da pokažem da u mojoj duhovnosti, moralnosti i tradiciji postoji kapacitet da ja mogu da doprinesem da se riješe i nacionalna pitanja i srpskog naroda. Pa da u toj zajedničkoj platformi riješimo i ova pitanja. Dakle, tu osjećam sopstvenu moralnu i duhovnu superiornost

se sve veći broj ljudi nastoji naviknuti da cijene ljude po onome što govore i što rade, a ne po tome kakvu kapu nose, kako se oblače, iz kog miljea dolaze, kojim se poslom bave, itd. Tako da osjećam da će moja kandidatura imati, sigurno, implikacije i dugoročnijeg efekta na regionalno okruženje, a da će također predstavljati specifičan eksperiment kojim će se kasnije, sigurno, pozabaviti i sociolozi, i politikolozi i svi oni kojima bi ovo moglo biti interesantno.

PB: Koliko je Vaša kandidatura uvjetovana realnim, faktičkim stanjem Bošnjaka u Sandžaku, odnosno u Srbiji, a koliko je to stvarno bila odluka Vaše osobne ambicije?

PB: Okolnosti koje se tiču Sandžaka i Bošnjaka su me u značajnoj mjeri natjerale na ovaj korak. Svakako da je druga dimenzija motiva vezanih općenito za cjelokupno stanje u državi jako značajna, ali možda ne bi bila dovoljna da me natjera na taj čin. Pošao sam od onoga s čime se lično suočavam: moja porodica, Islamska zajednica, bošnjačka nacionalna zajednica, uopće muslimanska zajednica u Srbiji, uključujući i druge etničke manjinske zajednice i druge ugrožene kategorije, pogotovo ono što se dešavalo zadnjih pet godina, kroz veoma brutalnu agresiju na jedinstvo Islamske zajednice, na vakufsku imovinu, na vjeronauku, na Bošnjačko nacionalno vijeće, na akreditaciju Internacionalnog univerziteta. Shvatio sam da će se agonija produžiti ukoliko se ne naprave neki iskoraci, makar bili rizični, makar bili neuobičajeni, ali koji će, prosto, odčepiti taj proces čorsokaka u kome smo se našli zbog agresije režima na razne institucionalne aspekte bošnjačkog i muslimanskog naroda, i to zbog agresije koja nije uspjela, koja je zaustavljena. Ali, i dalje smo taoci te agresije jer režim nije popuštao, a jedan on njegovih razloga što nije popuštao jesu zapravo i bošnjački političari koji su vazda predstavljani kao legitimni predstavnici naroda koji su igrali igru režima, a ne igru naroda, i onda, prosto, došli smo u situaciju da problemi koji su politički izazvani, bez obzira da li su vjerske, obrazovne ili neke druge nacionalne prirode, ne mogu se rješavati unutar Islamske zajednice, Vijeća ili Univerziteta jer su proizvedeni u politici i jedini način da se to počne rješavati jeste da se promijeni politička karta i na nivou nacionalnog korpusa Bošnjaka konkretno u Srbiji i na nivou regije Sandžak. Tako da je nastanak BDZ značio možda najbitniji iskorak u tom pravcu, jer se protiv organiziranih sistema ne možete suprotstaviti personalno već morate imati organizacioni oblik suprotstavljanja tim sistemima, jer da biste eliminirali politički utjecaj u ovom slučaju dvije partije koje su obilježile više od dvije decenije političkog života u Sandžaku, a to su SDA i SDP, morate imati alternativu. Nije ih dovoljno eliminirati. Neophodno je postojanje alternative. Mislim da je i režim shvatio, pa je pokušao da proizvede nekoliko novih manjih stranaka koje bi, zapravo, nastavile igrati ulogu SDA i SDP u tom vazalnom odnosu Sandžaka i Bošnjaka prema Beogradu. Ovdje su Bošnjaci njih preduhitrili osnivajući BDZ koja je zasjenila i ove već postojeće kojima je očito se primakao kraj i ove novonastale koje se nisu uspjele etablirati i podmetnuti Bošnjacima kao alternativa. Međutim, osjetio se nedostatak jednog značajnijeg koheziivnog autoriteta. I da se neko iz, uslovno rečeno, civilnog sektora ili civilno-političkog sektora pojavio kao predsjednički

kandidat, ozbiljan, koji može okupiti većinu Bošnjaka, ja se ne bih kandidirao, ja bih ga podržao. Ali pošto toga nije bilo, onda mi ništa drugo nije preostalo i mislim da je bio pravi trenutak da to što sam dvije decenije prosto sakupio od utjecaja, autoriteta i u svemu onome što sam radio i po čemu sam postao prepoznatljiv da stavim na raspolaganje građanima i biračima da se oko toga okupe. Mislim da će moja kandidatura, za razliku od onog što govore moji protivnici, biti najznačajniji iskorak u pogledu vraćanja jedinstva Bošnjaka. Općenito se jedinstvo neslobodnih zajednica ne ostvaruje dijalogom, zato što oni koji treba da vode dijalog unutar zajednice nisu slobodni ljudi, jer se, nažalost, pokazalo su prikačeni za neke druge centre politike i nikada ne donose odluke. Onda je ta priča o dijalogu obična demagogija koja ne može da dovede ni do kakvog rezultata. Tu se govori samo o dijalogu onih koji gazduju njima, a ne onih kojima se gazduje. Zato se ovdje jedinstvo mora ostvariti u dva nivoa. Jedan je bio odbrana Islamske zajednice i ovih institucija koje sam nabrojao, i tu se već polovica posla obavila time što je režim shvatio da ne može da natjera većinu muslimana da prihvate režimske projekte, a s druge strane, druga polovica se ostvaruje sada, mojom kandidaturom, samom kandidaturom, ali i pobjedom BDZ-a. To je drugo poluvrijeme koje ima svoju političku dimenziju kojom će se ostvariti ta predaja - dakle pobjedom. Ono je bila odbrana, a ovo sada je pobjeda, ako Bog da. Ma koja vlast bila u Beogradu, da li ova što se jako ogriješila o nas ili ova koja nije imala prilike da se ogriješi, imat će potpuno novo stanje gdje će se znati ko je sagovornik, a to će biti ljudi iz BDZ primarno koji će, zapravo, imati obavezu da predstavljaju narod. Svjesni smo da ova pitanja koja su nagomilana u posljednjih pet godina i pitanja koja se gomilaju stotinu godina, poput dva ključna pitanja: status Sandžaka i ustavni status Bošnjaka Sandžaka, Bošnjaka u Srbiji, kao i razni drugi oblici diskriminacije na poljima zapošljavanja, privrede i svih drugih društvenih segmenata koji nisu riješeni, ne rješavaju se tako brzo i ne mogu se riješiti samom pobjedom niti mojim uspjehom na ovim izborima, ma šta on to značio, niti ubjedljivom pobjedom BDZ, ali je to nužni uslov da bi došlo do normalnog dijaloga između predstavnika bošnjačkog naroda i vlasti u Beogradu.

PB: Zanimljivo je da su se mediji fokusirali na pitanja poput nezavisnosti Kosova, Dejtonskog sporazuma za BiH. Dakle, stavili su akcenat na regionalna pitanja kao da izbjegavaju tretirati pitanja o statusu Sandžaka.

ZUKORLIĆ: Mislim da postoje dva razloga za takav odnos. Prvi je u tome što je moj odnos prema statusu Sandžaka i Bošnjaka već poznat. Jako mnogo puta sam o tome govorio. S druge strane, njihova pitanja vezana za Kosovo, za odnos prema entitetu Republike Srpske zapravo proizilaze iz njihovog uvjerenja da su to za mene škakljiva pitanja, da su to za mene pitanja na koja mogu jako teško dati odgovor i koja bi me možda natjerala na to da uđem u sukob sa većinom birača u Srbiji jer računaju ako bih dao neke principijelne stavove da bi oni bili u sukobu sa većinom biračkog tijela u Srbiji. Dakle, odatle polazi taj motiv. Međutim, suočili su se s time da ne postižu taj efekat zato što je moj pristup i po tim pitanjima vrlo principijelan, vrlo komotan, jer sam moj koncept poziva na dijalog, historijski dijalog i

” Jako je primjetno da dvije vrste medija ne kriju svoju tendencioznost prema mojoj kandidaturi i kampanji, a to su mediji koji su pod neposrednom kontrolom vlasti, tzv. javni servisi, poput RTS-a, poput državne agencije TANJUG, poput RTV Novi Pazar. To su mediji koji se finansiraju iz sredstava građana, čije ponašanje je u ovakvim predizbornim kampanjama zakon precizno odredio, ali se oni, nažalost, ne pridržavaju zakona.

pomirenje tri naroda: srpskog, albanskog i bošnjačkog, je zapravo nešto što treba da u dugoročnom procesu dovede do relativizacije otvornih pitanja koja su, nažalost, do sada bila generator negativne energije i sukoba iz razloga što su bila postavljana na principu *ili-ili* i što su uvijek tako antagonistički pozicionirana da se svaki ishod računao nečijom pobjedom, a nečijim porazom. Moj pristup je da bi samim mojim izborom Srbija jako dobila na promjeni odnosa bošnjačkog i albanskog naroda prema Beogradu koji je vazda simbolizirao izvor opasnosti za te narode i za državne prostore u kojima oni žive. Prema tome, tu bi došlo do promjene atmosfere, ambijenta, doživljaja odnosa države Srbije prema tim narodima i što bi u prvom mahu relaksiralo sve te odnose. To bi već bio ambijent za otvaranje dijaloga. Mislim da moja promišljanja idu u pravcu malo jačeg povezivanja država koje imaju ove, uslovno rečeno, prekogranične probleme, da li je to entitet RS, ili je to Sandžak, ili sjever Kosova, ili Preševska dolina, ili je to, indirektno, za nas ne tako bitno pitanje relacije Albanaca i Makedonije itd. Mislim da bi unija tih država mogla da bude jedno od dugoročnih rješenja koja bi dovela do trajnije stabilizacije, a opet u kontekstu evro-integracija. To je otprilike vizija mog promatranja, a u tom kontekstu bi se i samo pitanje Sandžaka riješilo. U tom kontekstu bi jako bilo lahko riješiti status Bošnjaka u Srbiji jer ta veza sa BiH, sa Sarajevom, i Bošnjake u Srbiji bi rasteretila od opasnosti da su meta asimilacije, meta iseljavanja, meta istrjebljenja, što je, nažalost, u ovih proteklih sto godina u više navrata dalo povoda za takav osjećaj.

PB: Neki su analitičari već uočili da ste postali „golub“ u kampanji. Isti su Vas upoređivali sa Dodikom. Je li to samo Vaš PR tokom kampanje ili ostajete dosljedni Vašoj politici?

ZUKORLIĆ: Površan posmatrač samo može pratiti paralelu između mene i Dodika u svakome slučaju. S druge strane, oni koji rade na destabilizaciji BiH i pokušaju da se ona eventualno pocijepa možda najprije uočavaju šta bi to moglo usporiti proces za koji se zalažu i onda su vjerovatno vidjeli da je to sada organizirani Sandžak u svim nivoima, počev od jako ozbiljnog organiziranja

BNV do NVS, kroz sve ostale oblike potvrđivanja institucionalnog kapaciteta, poput nacionalne institucije BANU, BNF. Da je vjetar bošnjačkog nacionalnog buđenja značajno došao do Novoga Pazara zabrinjava one koji bi sada da destrukcijom BiH ostvare neke svoje jednostrane političke ili etničke ciljeve i onda je u tom kontekstu površni posmatrač mogao vidjeti i praviti tu paralelu. S druge strane, ne treba zanemariti princip da su mir i stabilnost održivi isključivo uz balans, uz ravnotežu odnosa. To izgleda kao neko rješenje, ali je uvijek to samo privremeno rješenje, pogotovo što Bošnjaci nisu poraženi. Oni su zaustavljeni da se potpuno zaokruže kao nacija i država, a nisu poraženi. U tom slučaju, ako se ne uspostavi neka vrsta balansa, onda ta vrsta nepravde postaje generator negativne energije koja može dovesti do krize ili, ne daj Bože, do novih sukoba. Dakle, to je moment na koji je jako važno obratiti pažnju. Moj pristup, do sada, bio je da sam djelovao baš iz razloga što smo bili neposredno ugroženi i napadnuti, pogotovo institucionalno, da sam djelovao isključivo iz ugla Sandžaka, iz interesa Sandžaka i iz ugla interesa bošnjačkoga naroda. Međutim, bez obzira na taj naš cjelokupan duhovno-tradicionalni resurs i tu pacifističku širinu Bošnjaka koja je mnogo puta dokazana, a koja je, nažalost, i mnogo puta ispoljena, shvatio sam da mi imamo kapaciteta, da ne moramo ostati toliko jednostrani. Možemo ponuditi platformu koja neće biti samo: *Hoćemo da riješimo pitanje Bošnjaka na svim nivoima i pitanje Sandžaka*, nego hoću da pokažem da u mojoj duhovnosti, moralnosti i tradiciji postoji kapacitet da mogu da doprinesem da se riješe i nacionalna pitanja i srpskog naroda, pa da u zajedničkoj platformi riješimo i ova pitanja. Dakle, tu osjećam sopstvenu moralnu i duhovnu superiornost i predivno se osjećam što sam autor ili neko ko predstavlja taj program, bez obzira kakav ishod bio. Nije meni program da me većina Srba ne prepozna ili da me čak i osudi, marginalizira na izborima. Kako god, ja tu nemam šta da izgubim. Ja sam samo pokazao širinu promjene ugla posmatranja. Znači, ako je teško da riješimo parcijalno samo pitanje Bošnjaka i pitanje Sandžaka, hajmo sada pokušati ujediniti sve zdrave snage na tom putu ili se udružiti, pa da onda to rješavamo globalno. Nećemo to da rješavamo na parče, nego da ponudimo viziju koja bi uz dugoročni trud mogla da stabilizira cijeli prostor i riješi ova pitanja.

PB: Vama naklonjeni mediji, ili pojedinci, da kažem popularno Vaši fanovi, na društvenim mrežama, ovaj Vaš pokret koji vodite nekoliko godina, vide kao „sandžačko proljeće“. Jeste li svjesni, onako personalno, šta ste preuzeli na svoja pleća; kolika je Vaša odgovornost u buđenju tih procesa koji već utiču i na Bošnjake u Bosni, u kontekstu događaja ove prijestupne godine koja je „presudna“ za Bošnjake. Mislim na izbore u Srbiji, izbore u BiH, izbore u Islamskoj zajednici itd.

ZUKORLIĆ: Ja sam potpuno svjestan da se ne može riješiti status Bošnjaka u Srbiji, a da Bošnjaci na nivou BiH, na nivou Balkana, na nivou dijaspori i cijeloga svijeta ostanu ovako dezorijentirani. Zato sam svoju energiju potpuno stavio na raspolaganje i u ovom segmentalnom procesu u samoj Srbiji i ovom panbošnjačkom koji mora ići paralelno, jer nacionalno pozicioniranje ne može ići u dijelu jednog naroda. Znači, imate naciona-

ZAJEDNIČ

SRBIJA NA

PRAVOM

PUTU

KA RIJEČ

**MUFTIJA
PREDSJEDNIK**

”Potpuno sam svjestan neobičnosti moje kandidature, ali isto tako i neobičnosti izazova pred kojom se nalazi Srbija, koja će sada birati između običnih ponuda koje će značiti nastavak propadanja i, s druge strane, neobične ponude koja predstavlja ponudu protiv daljeg propadanja. I ako bih u jednoj rečenici definirao fokus onoga što je moja kandidatura i priroda moje kandidature i ovog postupka, to bi bilo: Ja sam pobuna protiv propasti.

Inu svijest koja bi prerasla u institucionalni legalizam i koja bi pokazala svoju snagu nacije, pa makar i stožer nacije, a to je nacionalna država koju mi nemamo. Dakle, prosto ne postoji način da se to drugačije uradi. I ja sam ne samo svjestan, već radostan, kada prošetam nekom sarajevskom ulicom, ili nekom mahalom bosanskom, ili nekim selom, što me zaustavi od par do par desetina ljudi sa različitim oblicima podrške, čestitki, sugestija, ali gdje primarno preovladava jedna teza, jedna njihova poruka, a to je da su mi zahvalni što govorim ono što oni osjećaju, a što nemaju prilike da kažu. Definitivno sam zbog toga ponosan. Ja kao Bošnjak ne mogu da dozvolim da me Drina krvava i valovita odvoji od Sarajeva. Ne mogu da dopustim da neki istraumirani, iskompleksirani intelektualci u Sarajevu, koji ne znaju koliki je bošnjački svijet, već misle da je to negdje između Vratnika i Bistrika, da me udalje od Sarajeva. Naprotiv, što sam god više vidio da postoje ti koji ulažu energiju da nas onako izdijele, dobijao sam jači motiv da im se suprotstavim i da se povežemo. Tako da sam svjestan i radujem se ovom procesu i očekujem velike rezultate. Svjestan sam potpuno da ovo što smo činili ovdje u odbrani muslimanskih bošnjačkih interesa i u odbrani svih obespravljenih građana Srbije, nema samo lokalni značaj već da se posmatra prevashodno iz BiH, ali i od strane drugih naroda na Balkanu, jer kao neka vrsta presedana predstavlja eksperiment uspjeha jednog novog modela nacionalnog djelovanja koji nije dovoljno konvencionalan, kojeg nisu zabilježile druge nacije, osim Jevreja, sa svojim nacionalnim projektima. Zato očekujem da će ova kandidatura i izbori u Srbiji, kao što se to već i osjeća, predstavljati vjetar u krila cjelokupnom panbošnjačkom nacionalnom pokretu i moram istaći da mi jako prijaju riječi Reisuleme koje je jučer izgovorio, a kojima mi je odao priznanje da sam doprinio vraćanju dostojanstva naše riječi.

PB. Da li ste bili iznenađeni dnevni redom vanrednog zasjedanja Sabora Islamske zajednice u BiH na kojoj su Vaša kandidatura i (re)kandidatura reisa Cerića bile glavni povod sazivanju, pa tako i glavne teme?

ZUKORLIĆ: Mislim da je to zasjedanje Sabora bio pokušaj onih političkih faktora koje je cio moj politički angažman, a posebno ova kandidatura zabrinula, da se preko Sabora, kao tijela koje je prilično komotno formirano od različitih profila građana, vjerskih lica, ljudi sa različitim političkim uvjerenjima, političkim konekcijama, na neki način moja kampanja opstruira sa te pozicije zato što ovdje za to nije ostavljeno prostora, jer su Mešihat IZ-e u Srbiji i Sabor IZ-e u Srbiji dali bezrezervnu podršku i konsenzusom podržali moju odluku. I onda se tu neko sjetio da proba da od toga napravi situaciju gdje će da se otvori više pitanja u Islamskoj zajednici, a onda da se iz te atmosfere pošalje negativna poruka vezana za moju kandidaturu. Mislim da prevashodno iza toga stoje politički faktori u BiH i da su tu, prije svega, ključni faktor ljudi iz Stranke demokratske akcije, jer od 90-ih godina ne mogu da se odreknu toga da Islamska zajednica bude njihov glasački servis.

PB. Koliko se u tome mogu prepoznati potezi koji bi mogli biti inicirani i iz Beograda?

ZUKORLIĆ: Ovo je jedna dimenzija pozadine, a druga dimenzija pozadine jesu beogradski faktori koji, nažalost, i sada imaju jakog uticaja na Sarajevo, preko svojih, neću reći ostataka, nego vrlo živih obavještajnih djelatnika, a s druge strane i preko svojih političkih partnera sa kojima se dogovaraju, a nažalost neki su zaključili da sam im ja zajednički neprijatelj i da je ono što radimo u cjelokupnom procesu, uključujući i Reisulemu, nešto što je suprotno od njihovih stremjenja. Pokazalo se da apsolutnu većinu sabornika nije moguće instrumentalizirati. Mislim da je dobro što se to tako dogodilo. Ja sam zbog puta u Beč morao izaći sa pola zasjedanja, ali sam detaljno obaviješten šta je bilo do kraja. Tema moje kandidature je tu samo pomenuta i onda prebačena na Rijaset. Očito su te namjere doživjele svoj krah. Kada su u pitanju Rijaset i Sabor te stvari su vrlo jasne. Islamska zajednica u Srbiji funkcioniše u okviru Islamske zajednice u BiH sa sjedištem u Sarajevu, ali potpuno autonomno sa svojim Ustavom kao neka vrsta federalne jedinice. Prema tome, niti Sabor niti Rijaset mogu donositi odluke koje bi bile u nekoj neposrednoj suprotnosti sa već donijetim odlukama organa Islamske zajednice u Srbiji, bez nekog posebnog novog argumenta koji bi se pojavio. Tako da je to izašlo jako dobro, jer su se pokazali svi oni koje je moguće u nekom trenutku pokrenuti, a Islamska zajednica je opet pokazala svoje kapacitete i snagu da ostane autonomna i da samostalno donosi svoje odluke.

PB. Bez obzira da li ćete pobijediti u trci za predsjednika Srbije, Vi ste se već nametnuli, kako Vas neki analitičari ocjenjuju, kao „faktor Zukorlić“. S druge strane, BDZ stranka koju Vi podržavate, jedini je istinski novum na političkoj sceni Srbije. Oni su koalirajući sa manjinskim listama drugih nacionalnosti u Srbiji pod parolom „Sve zajedno“. Da li samo zbog toga što takva politika dolazi iz Sandžaka i od Bošnjaka, međunarodni predstavnici u Beogradu ignoriraju to što se zalažete za istinske evropske vrijednosti multikulture i suživota?

ZUKORLIĆ: Mislim da je djelimično to razumljivo kada se uzme u obzir sama atipičnost ovog procesa, a posebno kada se zna da je ahmedija bila protjerana iz

BEOGRAD, SAVA CENTAR, 27. 4. 2012.

„Beograde evo nas. Beograde evo mene. Beograde evo dođosmo ti da ti ruku pružimo. Beograde ako treba pružamo ti i obje ruke. Evo ih čiste i otvorene kao naša srca. Pružamo ti ruke uvjereni da je u tebi dovoljno pozitivne snage da ih primiš. Beograde zar ti treba Kosovo koje će biti žarište i narednih stotinu godina? Zar ti treba podijeljena Bosna od koje ćemo stalno strahovati da ponovo ne bukne? Zar ti treba otvoreno pitanje Sandžaka i Vojvodine? Zar ti treba Beograde da žandarmerijom kontrolišeš Preševsku dolinu? Zar ti trebaju gladni radnici? Razbijene porodice? Ne trebaju ni tebi niti bilo kome drugome. Dosta je bilo stotinu godina. Evo nas Beograde da sa naše strane kažemo mi smo spremni za novu bijelu stranicu.“

javnog života još od početka 20. vijeka. Vi znate da je poraz rahmetli Handžića na izborima otprilike postao svojevrsni usud na ahmedije u javnom životu. Jedan od trenutaka kad sam bio najsretniji jeste moja pobjeda na izborima za BNV jer sam time stavio tačku na taj usud i dokazao da ahmedija nije prepreka da vas ljudi glasaju. Ne treba ona da bude adut da vas ljudi glasaju, jer koliko je god vrijedna simbolika ahmedije, uvijek je skuplja glava koja nosi tu ahmediju.

PB: Upitan da komentiram Vašu kandidaturu, rekao sam da ste me podsjetili na Martina Lutera Kinga, koji je, kao što znamo, bio evangelistički pastor. Njegov govor o onome što sanja bio je i ostao inspiracija mnogim generacijama političara. Šta je Vaš san?

ZUKORLIĆ: Kao prvo, mnogo je primjera da su mnogi slobodarski pokreti nastali iz duhovnosti. To je za neke ultrasekularističke pokrete malo čudno, a ustvari to nimalo nije čudno, jer sam fenomen vjere je ustvari suštinska slobodarnost. I sama koncepcija pokornosti Bogu znači potpunu slobodu od pokornosti stvorenjima. Nije slučajno to da su mnogi predvodnici slobodarskih pokreta nikli iz duhovnoga resursa. Svakako da mi ta poređenja pričaju i prosto osjećam da je moguća implementacija duhovnosti kroz pružanje servisa dobrog djela svim ljudima, bez obzira na vjeru i naciju. Doktor Martin Luter King je sanjao, a ja, ma koliko zvučalo neskromno, vidim. Ja vidim Sandžak, ja vidim Srbiju, ja vidim Bosnu i Hercegovinu, ja vidim Balkan, bez obzira na to da je naše dvjestogodišnje iskustvo nešto drugo, ali ja ih vidim kao jednu zajednicu koja će imati kapaciteta da nadraste krvave granice, baš kako je višestoljetna historija Nijemaca, Francuza i Engleza bila slična balkanskoj, a samo par stotina godina prije, da je moguće svu ovu konfliktnost srpskog, albanskog, bošnjačkog naroda u prvom krugu, a potom i hrvatskog, makedonskog, crnogorskog i ostalih koji žive na ovom prostoru, pretvoriti u resurs napretka. Ja prosto to vidim. Ponekad mi je to malo dalje, ponekad malo bliže, shodno dozi optimizma kojeg osjećam, ali JA TO VIDIM.

PLATFORMA ZA BUDUĆNOST SANDŽAKA

Put i način očuvanja historijskog, teritorijalnog i kulturološkog identiteta

ENTITET KAO MODERNA REGIJA

Sandžak ima dugu i burnu historiju u kojoj se njegova sudbina prelamala kroz različite vremenske periode i događaje. U novijoj historiji ovog područja posebno je značajan period Drugoga svjetskog rata, tokom kojeg je bio pod upravom Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Sandžaka, što je doprinijelo rasplamsavanju narodnooslobodilačke borbe i širenju narodnooslobodilačkog pokreta ne samo na ovom teritoriju već i šire.

PUT I NAČIN

No, uspostavom nove Jugoslavije Sandžak nije prerastao u njenu saveznu jedinicu i otad se vode tihe rasprave o tom predanu, ali i njegovoj budućnosti.

Od uspostavljanja republičkih granica 1945. godine sandžački teritorij podijeljen je između Srbije i Crne Gore, no ostala je kohezija jedinstvenog prostora u historijskom, kulturološkom, pa i privrednom pogledu. Danas, kada su granice na Balkanu konačno uspostavljene, Sandžak svoj razvoj vidi u formi „evropske regije“. To je put i način da se po evropskom modelu očuva historijski, teritorijalni i kulturološki identitet Sandžaka i obezbijedi njegova revitalizacija u punom smislu te riječi.

Slijedom demokratskih opredjeljenja i evropskih principa, općine i gradovi Sandžaka, u funkciji Saveza općina i gradova Sandžaka, trebaju formirati svoju skupštinu pod nazivom Skupština evropske regije Sandžak.

Inicijalno, predstavnici, odnosno članovi prvog sastava Skupštine iz pojedinih općina imenuju se na osnovu posljednjih rezultata izbora za Nacionalno vijeće Bošnjaka i općinskih struktura. Skupština regije, preko svog Izvršnog odbora (izvršni organ Skupštine), podstiče intenzivniji i sadržajniji rad između organa lokalne samouprave (općine) i republičkih organa (Vlada Srbije i Crne Gore). Također, ostvaruje saradnju sa srodnim regijama u užem i širem okruženju.

VLAST I SAMOUPRAVA

Izvršni odbor ove skupštine formira sekretarijate radi efikasne koordinacije programa.

Neophodni sekretarijati pri samom osnivanju Skupštine su: Sekretarijat za međuregionalnu saradnju, Sekretarijat za sandžačku dijasporu, Sekretarijat za poduzetništvo i Sekretarijat za obrazovanje i kulturu.

Saradnja Izvršnog odbora Skupštine regije Sandžak s vladama Srbije i Crne Gore, kao i organima lokalne samouprave, ima za cilj da vodi bržem približavanju Srbije i Crne Gore Evropskoj uniji, te otvaranju novih tržišta radi pokretanja razvojnih projekata u Sandžaku i šire.

Osnivanje ustanova i preduzeća (Arhiv Sandžaka, Narodno pozorište u Novom Pazaru, Javno preduzeće šume i vode Sandžaka, Razvojna banka Sandžaka itd.) trebaju doprinijeti efikasnijem ukupnom razvoju ove regije za dobrobit svih njenih građana.

Sekretarijat za međuregionalnu saradnju otvara predstavništva u Briselu, Istanbulu i Vašingtonu. Treba zahtijevati otvaranje konzulata BiH, Turske, SAD i EU u Novom Pazaru.

Izvršni odbor preko svojih sekretarijata priprema prijedloge zakona i amandmane s ciljem poboljšanja postojećih zakona i propisa koji reguliraju rad jedinica lokalne samouprave (gradovi i općine) i obuhvataju novi koncept regija. Također, radi na formiranju prijedloga u vezi s raspodjelom javnih prihoda u dijelu koji se odnosi na finansiranje jedinica lokalne samouprave i regija, osigurava sredstva za saradnju sa sličnim organizacijama u zemlji i inozemstvu, kao i pokrivanje troškova članarine za članstvo u međunarodnim asocijacijama.

Bez saglasnosti Skupštine Sandžaka (odnosno bez saglasnosti svih dvanaest općina regije) nije moguće nametati teritorijalno preuređenje (novi okruzi, nove općine i slično), koji zadiru u

historijski i teritorijalni identitet regije i ugrožavaju njeno kulturno naslijeđe. Sva takva ranija dešavanja su nelegalna.

RADIKALNI NASRTAJI

Inicijalno, obezbjeđivanje sredstava za rad i ostvarivanje programa regije Sandžak potražuju se od dijela općinskih budžeta. Očekuje se da se iz državnih budžeta pokrivaju troškovi rada Sekretarijata za međuregionalnu saradnju, Sekretarijata za dijasporu i Sekretarijata za obrazovanje i kulturu. U daljnjem razvoju koristit će EU finansijski model za regije, što treba regulirati zakonskim propisima.

Ostali administrativni akti o sastavu, radu i reizboru Skupštine i njenih organa preciziraju se u Statutu Skupštine.

Uspostavljanjem prekogranične regije Sandžak, Srbija i Crna Gora osiguravaju brži društveno-ekonomski razvoj regije i ubrzavaju približavanje obje zemlje Evropskoj uniji. Obje zemlje, a pogotovo Srbija, jačaju i dinamiziraju proces ekonomske i demokratske izgradnje. Naravno, koncept evropske regije Sandžak ne zadiru u ustavne nadležnosti lokalne samouprave i republičkih organa.

U ovom procesu apsorbiraju se svi modaliteti i iskustva regulative evropskih regija, kako bi se poboljšao ukupni napredak. Sama činjenica da Srbija, ugrožena nasljedstvom velikosrpske ideologije, a trenutno i zbog unutrašnjeg i vanjskog duga, nije ni u mogućnosti pokrenuti značajnije investicione i razvojne cikluse u regijama poput Sandžaka, zahtijeva da se odgovornost za opći napredak dijeli što više s regijama, što je koncept koji potvrđuje i EU praksa.

Građani Sandžaka dobivaju na osjećaju sigurnosti i pripadnosti, te dobivaju pravo da aktivno doprinesu boljoj budućnosti njihove države Srbije, odnosno Crne Gore. Prekogranična regija Sandžak je i svojevrsna „buffer zone“ između Srbije i Crne Gore, što svakako ublažava nasrtaje radikalnih struja iz Srbije na unutrašnju stabilnost Crne Gore.

Predloženi koncept nije u sukobu s pozitivnim tumačenjem odredbi Ustava Srbije i Crne Gore, koji pokrivaju ovu materiju.

(Tekst je skraćena verzija izlaganja prof. dr. Ejupa Ganića na naučnom skupu „Pitanje Sandžaka“ održanom 2. jula 2011. u Sarajevu)

Izgradnja autoputa Sarajevo — Novi Pazar u Srbiji se tumači kao povratak ideje o uspostavljanju Zelene transferzale

IZGRADNJA ZELENE TRANSFERZALE

Početak ove godine, bošnjački privrednici i entuzijasti okupljeni oko Sandžačke biznis asocijacije (SABA), na sastanku u Sarajevu, a malo kasnije i u Frankfurtu, prvi put su prezentirali ideju o izgradnji autoputa koji bi povezo Sarajevo i Novi Pazar. Štaviše, sastanak je ishodio i odluku o objavljivanju međunarodnog konkursa za izradu studije o ekonomskoj opravdanosti takvog projekta.

Putevi su zbog uloge povezivanja prostora oduvijek imali ključnu ulogu u životu ljudi. Od antičkih cesta pa do danas, putevi nisu samo trase za kretanje ljudi i roba, već je od njih zavisilo napredovanje vojski, kontrola i integracija osvojenih područja, širenje kulturnih utjecaja i prijenos informacija. Saobraćajna povezanost i danas je osnovni preduvjet svake vrste regionalnog razvoja.

Iscrpljeni erom tajkunske privatizacije, raspodjele državne imovine, sveprisutnije korupcije i institucionalnog kriminala, bošnjački političari više nisu kadri misliti o privrednom razvoju i

Uspostavljanje strateške veze od izuzetne ekonomske i političke važnosti, te teritorijalno povezivanje muslimanskog stanovništva od Bužima preko Sandžaka, Kosova, Makedonije, Albanije pa do Male Azije, uz povratak turske dominacije na Balkan, najcrnja je mora većine velikosrpskih ideologa.

prosperitetu, povezivanju i saradnji. Sve njihove privredne i industrijske strategije jalove su i bezuspješne, historijski projekti doživjeli su historijske zastoje, a zainteresirani domaći i strani investitori ogorčeni su nepostojanjem unutar vlasti kvalitetnih sagovornika, valjanog poslovnog ambijenta, jasne razvojne strategije i potrebnih garancija.

Zbog toga su državnički poslovi i razvojni planovi dopali nekolicini entuzijasta, koji svoje slobodno vrijeme umjesto na romantičarska uznesenja i veličanje sopstvenih poduhvata, troše i na umovanje o narodu koji ih je rodio i odhranio. Tako su početkom ove godine bošnjački privrednici i entuzijasti okupljeni oko Sandžačke biznis asocijacije (SABA), na sastanku u Sarajevu i malo kasnije u Frankfurtu prvi put prezentirali ideju o izgradnji autoputa koji bi povezao Sarajevo i Novi Pazar. Štaviše, sastanak je ishodio i odluku o objavljivanju međunarodnog konkursa za izradu studije o ekonomskoj opravdanosti takvog projekta. Ideju o realizaciji potpisao je predsjednik SABA-e Hako Duljević.

PREKID VEZE BIH I SANDŽAKA

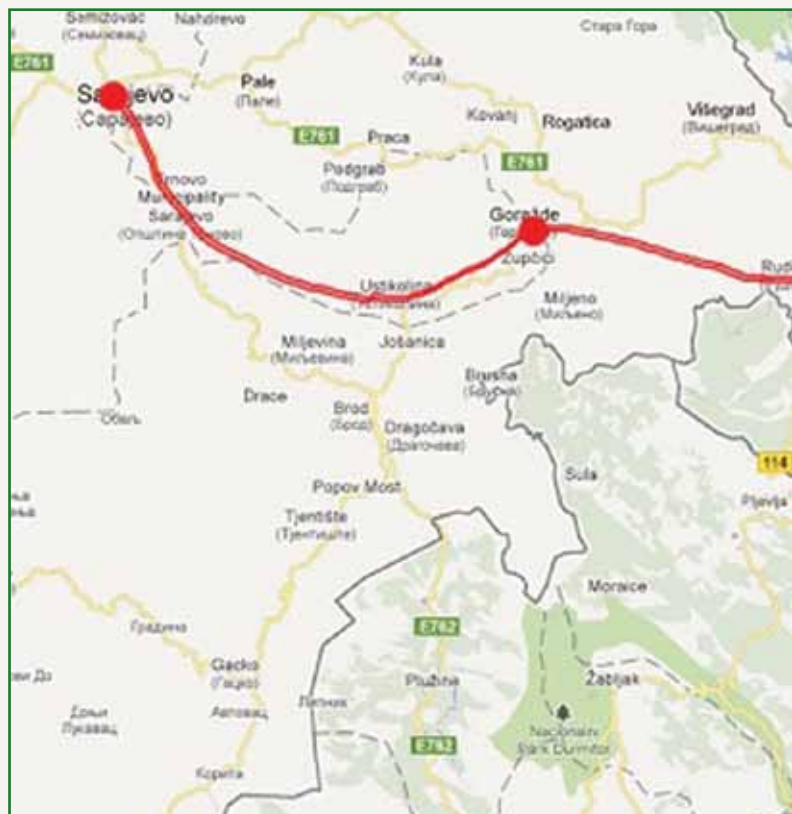
Koje li budalaštine i igrarije! – odjekivalo bi uz goropadan smijeh po stranačkim centralama i mahalskim minderima. Jer Sarajevo je postalo grad u kojem se štuje pravilo: ako se uspješne Bošnjake ne uspije prešutiti i ignorisati, onda im se treba bar dobro narugati i nasmejati! Tu su na-

učili da se jedni drugima podsmjehuju i izruguju. Smiješno im i pomalo glupo da imaju svoj institut, svoju akademiju, svoje novine, svoju ulemu, heroje, pozdrav i nošnju. U toj sarajevskoj magli oni lutaju k'o mutavi, i od nje dalje ne vide. Ne mogu postići saglasnost kako i o čemu da razgovaraju, a kamoli autoput da naprave.

Prolazeći kraj te stranačke pijace, uvijek bogate podjelama i suparništva, a lišene svake odgovornosti i vizionarstva, gdje je zamuka i svakome hatar da se išta dobro napravi, jer te uče kako sam sebe da nipodaštavaš i grdiš, nadodje i pitanje: a što li će nam ikakav put do Novog Pazara?

Odgovor je moguće naći u kategoričnom protivljenju takvoj ideji. Uz zahtjev za autonomijom, sami spomen inicijative o izgradnji moderne autoceste na relaciji Sarajevo – Novi Pazar, u Srbiji se tumači kao povratak ideje o uspostavljanju tzv. Zelene transferzale, najvećeg od svih srpskih strahova! Uspostavljanje strateške veze od izuzetne ekonomske i političke važnosti, te teritorijalno povezivanje muslimanskog stanovništva od Bužima preko Sarajeva, Sandžaka, Kosova, Makedonije, Albanije, pa do Male Azije, uz povratak turske dominacije na Balkan, najcrnja je mora većine velikosrpskih ideologa. Nekadašnja tvrđava hrišćanstva bila bi prva na udaru, a sve glasnjiji zahtjevi za autonomijom i "prisvajanjem" Sandžaka potkrepljuju takav plan. Sedamnaesta ekonomija na svijetu postala bi najvažniji privredni, politički i ekonomski faktor na Balkanu, a Srbija joj se ne bi mogla oduprijeti. Seneka je

Svjetska banka region Sandžak definira kao "oblast aktivno siromašne populacije." Ovaj region „živi život u getu“, nije se snašao u surovim tranzicijskim procesima i danas plaća danak siromaštvu. Ekonomija je u recesiji i njen razvoj u velikoj mjeri ograničava zapostavljena i nerazvijena putna infrastruktura.

s razlogom govorio kako je strah najveći ljudski neprijatelj!

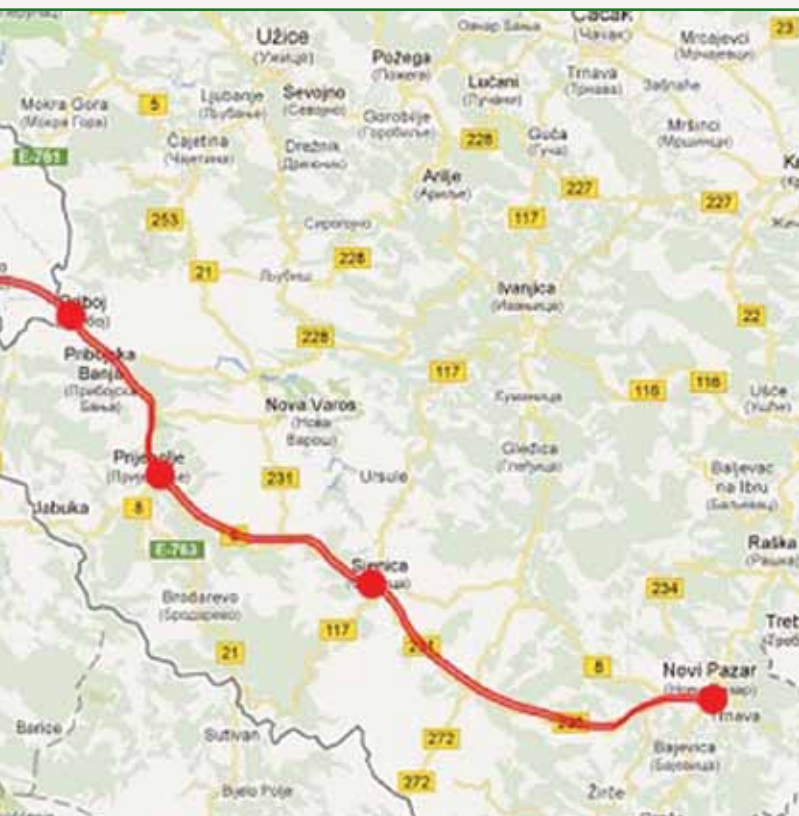
Frenetičnu bojazan od Zelene transferzale s vremena na vrijeme pokazao bi i Nenad Kecmanović, nekada sarajevski profesor, potom paljanski demagog, a danas član Ruske akademije političkih nauka. Osim kao skrušeni obožavaoc Milorada Dodika, ostat će upamćen i kao autor teze o nazivu Olimpijske dvorane Zetra u Sarajevu. Zeleno ofarbana dvorana, po Kecmanoviću, dobila je naziv po skraćenici za simbol strateškog političkog projekta teritorijalnog povezivanja muslimana ZELena TRAnsferezala! Obrazlažući svoju sumnjivu tezu, Neno Kecmanović je prešutio da su, da li zbog boje ili zbog naziva, u proljeće 1992. god. Karadžićevi vukodlaci granatirali i zapalili Zetru. Iako boja i naziv nisu bili sporni, na isti način još su izgorjeli: Vijećnica, Glavna Pošta, Olimpijski muzej, porodilište Jezero, hotel Evropa itd.

Na radost mnogih kecmanovića priča o modernoj autocesti iz BiH ipak je sumorna. Uvjetovana statusom najpoznatijeg evropskog protektorata BiH u ekonomskom smislu je dojenče MMF-a i IPA fondova. Pomalo zbog pada svjetskih ekonomskih trendova, a pomalo zbog privredne besperspektivnosti, unutrašnjih slabosti i ćepenačkog mentaliteta, realne okolnosti ne dopuštaju optimistične projekcije. Dio koridora 5c, autoputa A1 od Jošanice (Vogošća) do Drivuše (Zenica), dionica duga oko 50 km, gradi se već 11 godina. Ukoliko izgradnja Koridora 5c kroz

BiH potraje dosadašnjom dinamikom, dionica od Save do Ploča bila bi u funkciji za 50-tak godina, odnosno uz postojeće pretpostavke tehničko-tehnološkog napretka kojem stremi čovječanstvo, autoput A1 otvorit ćemo kad kopneni saobraćaj više ne bude u upotrebi.

Krenemo li iz Sarajeva put Sandžaka i Novog Pazara savršeno će nam se obznaniti potreba za izgradnjom savremene autoceste. Trošan i uništen regionalni put jedan je od načina da beogradski režim Novi Pazar fizički odvoji od Sarajeva. Sandžak je i najbolji primjer nesrazmjernog regionalnog razvoja. Svjetska banka region Sandžak definira kao "oblast aktivno siromašne populacije". Ovaj region „živi život u getu“, nije se snašao u surovim tranzicijskim procesima i danas plaća danak siromaštvu. Ekonomija je u recesiji i njen razvoj u velikoj mjeri ograničava zapostavljena i nerazvijena putna infrastruktura. Cijela regija je u općoj recesiji. U 2010. godini Novi Pazar imao je 17. 000 nezaposlenih. Od ukupne putne mreže u Opštini Novi Pazar u dužini od 740km, svega je 158km savremenog kolovoza. Ostali dio odnosi se na lokalne i nekategorisane puteve, izrazito lošeg kvaliteta, građene od zemlje ili tucanog kamena, i ovisno od vremenskih prilika često neprohodne. Beogradski režim očigledan diskriminatori status i ovako katastrofalne parametre kontinuirano marginalizira i pravda unutrašnjim konfliktima „zbog kojih region nije atraktivan za strane ulagače“.

Kako onda razmišljati o autocesti?

NACIONALNI PRIORITET

Od dolaska Austro-Ugarske monarhije Bošnjaci su masovno napuštali Bosnu i Sandžak. S teretom poraženog Osmanskog carstva na sopstvenim leđima, i bez obzira na posebnost bošnjačkog identiteta u odnosu na Osmanlije, bosanski i sandžački muslimani su od Srba i Hrvata uvijek posmatrani kao recidiv morskog azijskog neprijatelja. Od Prvog svjetskog rata, formiranja Kraljevine SHS, četničkih vojvoda i komandanata, Titove, Rankovićeve i Miloševićeve Jugoslavije, sistematski i kontinuirano se radilo na biološkoj ugroženosti, raspamećivanju i održavanju Bošnjaka. Kao posljedica zadnje agresije, bošnjačka dijaspora u svijetu znatno je uvećana i predstavlja nedostižnu glasačku, ekonomsku i lobističku mašineriju. Stotine hiljada Bošnjaka danas živi u zemljama Zapadne Evrope, drugi su po brojnosti muslimanski narod u Njemačkoj, više od 350 hiljada ih živi u Sjevernoj Americi i Kanadi. Neki kažu da je Bošnjaka u Turskoj više nego u BiH. Oni se već generacijama uspješno integrišu u društvene tokove. Nakon ere gasterbajtera i jeftine radne snage, mnogi od njih danas su cijenjeni intelektualci, uspješni biznismeni, kulturni radnici i humanitarci. Njihova znanja, vještine i međunarodno iskustvo su još uvijek neiskorišćeni. S druge strane, primjer organizirane dijasporu su Jevreji. Izrael svoju međunarodnu superiornost i integritet u mnogome duguje visokom stupnju organizacije dijasporu koja broji više od 8 miliona članova. Brojnost i organiziranost dijasporu

omogućili su jaku lobističku podršku i djelovanje u skoro svim državnim administracijama u svijetu. Tako su sedamdesetih godina 20. vijeka Jevreji u iseljeništvu lansirali projekat „Obnova – mobilizacija dijasporu za razvoj zajednice u matici“ čiji cilj je podrška razvoju jevrejskih zajednica u nepovoljnim uslovima geografski perifernih sredina. Nedavno je izraelsko ministarstvo finansija predstavilo plan kojim se predviđaju velike poreske olakšice, da bi se privukli najbogatiji Jevreji iz svijeta i Izraelci koji su napustili zemlju. Plan omogućava jevrejskim bogatašima da zadrže mjesto koje imaju na svjetskim listama najbogatijih, a između ostalog nudi potpuno oslobađanje od poreza na sve izvore prihoda na deset godina, produženje te beneficije i druge olakšice ako novi stanovnik odluči da investira u Izraelu.

Jesu li ovi modeli primjenjivi i kod nas? Bošnjaci u dijaspori stekli su potencijal da o sebi misle i odlučuju. Sposobni su da nakon obnove džamija podižu škole i univerzitete, osnivaju institute, fondove, akademije, finansiraju nacionalne projekte, prave puteve i povlače transferzale. Preživjeli su genocid, najstrašniji pokolj i egzodus nakon Drugog svjetskog rata, pa su za svaki dan koji osvanu obavezni dati sadaku. Sadaka je pomoći čovjeku da uzjaše jahalicu, a Bošnjak je Bošnjaku bližnji, ma gdje bio, i kojem prostoru pripadao. Bošnjak mora pomoći Bošnjaku da zajaše svoju jahalicu, tj. da sačuva svoj lični integritet, društveno i politički prosperira i ostvari svoje pravo na dostojanstven život i slobodu.

Iako strateško povezivanje u prošlosti nasilno razdvojenog prostora Sandžaka i BiH u budućnosti mora biti nacionalni geopolitički prioritet, strahovi od transferzale nisu opravdani. Ova transferzala je sasvim prirodna, logična, poznata i svima korisna trgovačka cesta. Sama po sebi povezujući Istok i Zapad, prijeko potrebna Hrvatskoj, Bosni, Srbiji, Kosovu, Crnoj Gori, Makedoniji, Grčkoj, Turskoj, ne smije biti ignorirana samo zato što odgovara i Bošnjacima. Isto tako, svijet se do sada globalizirao na mnoštvo načina, a Bošnjaci bi svoju šansu mogli iskoristiti u otvaranju prema svijetu, kroz otvorene granice, tržište, obrazovni sistem. Morali bi pronaći i za svoje nastojanje pridobiti svoje svjetske prijatelje, jer borba za teritorije, resurse i interese neće prestati. Bošnjaci zato moraju pronaći načina da se zaštite.

„IsCRTat ćemo put koji sami odaberemo, a jedini dostojan izazov tog putovanja bit će da put pređemo do kraja.“, čulo se na forumu bošnjačkih biznismena.

Vrijeme je da se napokon nešto pametno smisli i uradi!

ISLAMSKA UNIJA?

Mnogi savremeni filozofi misle da je budućnost islamskog svijeta u direktnoj vezi sa svjetskim mirom i sigurnošću, jer je ta buduća islamska unija moguća ozbiljna sila. Približno $\frac{1}{4}$ čovječanstva slijedi islam. Zemlje gdje muslimani žive sadrže bogate prirodne resurse, a cijelo to područje ima ogromnu stratešku važnost. Sve do Drugog svjetskog rata većina muslimanskih zemalja bile su evropske kolonije. Neke od tih zemalja morale su pokrenuti oslobodilačke ratove kako bi stekle nezavisnost. Ova situacija promijenila je izgled islamske geografije. Ipak, prava promjena desila se nakon okončanja hladnog rata. Do tada, pojam islamski svijet obuhvaćao je zemlje Afrike, Bliskog Istoka i Azije, dok je danas taj pojam postao element euroazijskih odnosa s Albanijom i Bosnom i Hercegovinom, na zapadu, te Čečenijom, Tadžikistanom, Kirgistanom i Kazahstanom, na istoku. Osamdesetih godina Turska je bila jedina muslimanska zemlja koja je bila članica Evropske organizacije za sigurnost i saradnju (OSCE), dok je to danas 9 zemalja s muslimanskim življem: Albanija, Azerbejdžan, Bosna i Hercegovina, Kazahstan, Kirgistan, Tadžikistan, Turska, Turkmenistan i Uzbekistan.

Ovakve su promjene u raspodjeli stanovništva u islamskom svijetu imale utjecaja na pojam „Islamska geografija.“

Sve do početka XX stoljeća, muslimani su najvećim dijelom živjeli na muslimanskom tlu pod islamskom vlašću, osim za vrijeme kratkoročnih okupacija. Od početka XX stoljeća do današnjih dana, muslimani su se useljavali ili u Evropu ili u Sjevernu Ameriku, shodno ličnom izboru, gdje postaju značajne manjinske zajednice. Islam je trenutno najbrže rastuća vjera u navedenim regijama. Ovo povećanje broja muslimana omogućilo im je prostor za aktivniju ulogu u Zapadnom društvu i politici.

Stoga, pojam „islamska geografija“ se ne odnosi samo na muslimanske manjine, niti samo na većinske muslimanske zemlje, nego podrazumijeva mnogo veće područje. Od Kavkaza - na sjeveru, do Tanzanije - na jugu, te od Maroka - na zapadu, do otoka Fidžija - na istoku, islamski svijet se proteže preko ogromnog područja i pokriva zemlje koje su dale uspon najvećim civilizacijama u historiji. Geopolitičke, kulturne i geoekonomske kvalitete ove regije stavljaju je na dnevni red međunarodnih odnosa i svjetske politike do dan danas.

Raskrsnice i pravci svjetske trgovine smještene su u ovom području. Uzimajući u obzir da se morski kanali i prolazi koji spajaju Crno i Sredozemno more, Mediteransko more i Persijski zaljev te Persijski zaljev s Indijskim okeanom nalaze pod muslimanskom kontrolom, važnost islamskog svijeta, u smislu svjetske globalne ravnoteže, postaje razumljivija. Povrh toga, najbogatija svjetska područja, u smislu strateški važnih resursa kao što su nafta i zemni plin, nalaze se u muslimanskim zemljama. Osmišljena upotreba ovih resursa predstavlja stratešku priliku za islamski svijet kako bi povećao utjecaj na svjetsku politiku.

Trenutno stanje jasno nagovještava da će muslimani utjecati na razvoj XX stoljeća na ovaj ili onaj način. Međutim, jedino što je bitno u svemu ovome jeste da sav taj utjecaj mora biti usmjeren ka dobrobiti islamskog svijeta i čovječanstva u cjelini. Prva stvar koja nam pada na um, u kontekstu ove teme, jeste pitanje: da li je islamski svijet sposoban odigrati takvu ulogu, ako sagledamo njegovo današnje stanje? Bez sumnje, muslimani imaju neophodnu sposobnost i samosvjesnost kako bi sproveli ovu odgovornost i dužnost u djelo. Međutim, gledajući na muslimanske narode danas mogu se primijetiti mnogi problemi, među kojima su: nedostatak demokratije, nesposobnost održavanja koraka sa tehnološkim napretkom i nerazvijena ekonomija. Islamski svijet, koji se sprema zauzeti aktivnu ulogu u svjetskoj politici, mora prvo riješiti ove i slične probleme.

Nejedinstvo i rascjepkanost islamskog svijeta još je hitniji problem, i od životne je važnosti, te mora biti riješen. Činjenica da muslimani nisu bili sposobni uspostaviti utjecajnu i aktivnu islamsku uniju jeste glavni faktor doprinosa mnogim današnjim „bolestima“ muslimanskog društva.

Kad bi snažna islamska unija bila uspostavljena, ovakvi se problemi ne bi pojavljivali ili bi bili rješavani brže nego što je to danas slučaj.

Činjenica da različitosti koje su prisutne u islamskom svijetu, a glavni je razlog postojanje drugačijih škola islamske misli - mezheba, nisu sporno pitanje u smislu uspostavljanja islamske unije. Također, u smislu prethodnog, islamsko ujedinjenje ne znači uspostavljanje identičnog načina prakticiranja islama - jednog mezheba ili jedne sistematike. Bolje rečeno, različitosti moraju biti ujedinjene pod okriljem vjere i na bazi međusobne tolerancije i solidarnosti. Različitosti mišljenja, prakticiranja vjere ili pogleda na svijet uobičajene su i zajedničke svim društvima. Islamska moralnost zahtijeva od muslimana da nikad na zaborave da su svi oni braća i sestre, bez obzira na međusobne razlike. Svi su muslimani braća i sestre bez obzira koje su boje kože, kojim jezikom govore, koje su nacije ili kojoj školi učenja islama (mezheba) pripadaju. Stoga, ove različitosti moraju biti cijenjene kao izvorišta bogatstva u različitosti, umjesto izvora mogućeg sukoba i podjele. Takav pogrešan pogled, o razlikama kao izvoru sukoba, samo odvlači pažnju i snagu onima koji se trebaju pozabaviti stvarnim problemima i zadacima, odlažući time hitno potrebu i jako važnu akciju zaštite islama i muslimana.

Sljedeća će se poglavlja više ticati potrebe za islamskom unijom i toga šta bi ona značila za cijeli svijet s ekonomskog, sociološkog i političkog gledišta. Međutim, prvo moramo istražiti uzroke procesa koji razjedinjuju islamski svijet, te kako se ovaj proces može obrnuti, ujedinjujući muslimanske zemlje i narode.

Islamski svijet se počeo rasipati početkom XX stoljeća. Sve do tada, muslimani različitih uvjerenja, boje kože i jezika, živjeli su u međusobnom skladu i sigurnosti, pod islamskom vladavinom i bili su moćni.

Jedan od najdestruktivnijih i rušilačkih pokreta XIX stoljeća, radikalni nacionalizam imao je snažan udar na islamski svijet, pa su neki muslimani pali pod utjecaj zapadnjačke ideologije koja im je bila nametana. Slabljenjem i rušenjem Osmanskog carstva, ogromnu većinu muslimanskih zemalja kolonizirale su Evropa i Sovjetski Savez. Prije nego su se kolonijalisti povukli, nakon desetljeća, uspostavili su dotad nepostojeće umjetne granice, formirajući mnoge nove zemlje. Kad su te granice ukombinirane s radikalnim nacionalizmom stanovništva, regija je prerasla u živo blato. Nacionalne razlike su postale izvori sukoba, a muslimani različitih nacionalnosti, koji su donedavno živjeli na istoj zemlji, odjednom su se našli u situaciji da žive na različitim stranama umjetno postavljenih granica. Ubrzo nakon toga, ove umjetne nacije su počele međusobne razmirice oko granica i drugih sličnih pitanja, a osjećaji neprijateljstva su povećani. Neki od ovih sporova čak su prerasli u prave okrutne ratove, kao što je bilo u slučaju iransko-iračkog rata. Stogodišnje razdoblje nestabilnosti je počelo.

Čovjekova ljubav prema vlastitoj naciji, prema ljudima uopće i prema nezavisnosti, ispravan je i častan osjećaj. Međutim, nacionalizam postaje netolerantan kad se ljubav pretvara u fanatizam (zaludenost). Ukoliko neko osjeća neprijateljstvo prema drugim narodima bez ikakvog razloga, on će, u korist vlastite zemlje, uskraćivati prava drugih naroda ili ljudi. Kao posljedica toga desi se da će jedna zemlja nastojati oduzeti ili opljačkati područja druge zemlje, i zbog toga će postati nepodnošljiva. Također, ukoliko ljudi preusmjere svoju ljubav prema vlastitom narodu u vrstu rasizma, tvrdeći da su genetski nadmoćniji, razvit će potpuno neprihvatljive ideje. Kao što je prelaženje nacionalizma u rasističku ideologiju pogrešno, isto je tako pogrešno i dopuštanje da odbojnost tog nacionalizma prema nečemu vlada zauvijek unutar njega samog.

Dobar prikaz prethodnog, poznat kao „bijes fanatika“ (zaludenih), otkriva da je ovakvo shvatanje odnosa shvatanje iz neznanja. Islamsko objašnjenje ovog pojma neznanja jeste da je to pojam koji opisuje ljude ili društva koja su se udaljila od istinske vjere, kao što to Kur'an jasno govori:

Kad su nevjernici punili svoja srca žarom, žarom paganskim, Allah je spustio smirenost Svoju na Poslanika Svoja i na vjernike i obavezao ih da ispunjavaju ono zbog čega će postati pravi vjernici - a oni i jesu najpreči i najdostojniji za to - a Allah sve zna. (El-Feth, 26)

Ovaj ajet prvobitno govori upravo o prethodno navedenom „fanatičnom (zaludenom) bijesu“, dok nam još govori i o tome kako je Bog vjernicima dao smirenost. Ograničen um ljudi koji postanu ljuti, napadni i bez ljubavi prema vlastitom narodu, suprotan je islamskoj moralnosti. Nacionalizam, koji se razvio u materijalističkoj Evropi u XIX stoljeću, bio je napadan i radikalan. Nažalost, ovakva vrsta nacionalizma nametana je islamskom svijetu i mnogim drugim zemljama, a prouzročila je jedino sukobe i političku nestabilnost.

Suprotno islamskoj moralnosti jeste i to da se ljudi razlikuju po boji kože ili da nacionalne razlike budu uzroci sukoba. Naš Gospodar u jednom kur'anskom ajetu kaže:

O ljudi, Mi vas od jednog čovjeka i jedne žene stvaramo i na narode i plemena vas dijelimo da biste se upoznali. Najugledniji kod Allaha jeste onaj koji Ga se najviše boji; Allah, uistinu, sve zna i nije Mu skriveno ništa. (El-Hudžurat, 13)

Bog, također, otkriva da su nacionalne razlike i razlike po boji kože neki od Njegovih znakova. Ove razlike ne smiju biti izvori sukoba i neprijateljstva, nego su različitosti izvori bo-

Tri zapovjedi i tri zabrane

**ALLAH ZAHITIJEVA DA SE SVAČIJE PRAVO
POŠTUJE, DOBRO ČINI, I DA SE BLIŽNJIMA
UDJELJUJE, I RAZVRAT I SVE ŠTO JE ODVRATNO
I NASILJE ZABRANJUJE; DA POUKU PRIMITE, ON
VAS SAVJETUJE. (Kur'an)**

Smatra se da je ovaj ajet temelj platforme organizacije islamskog društva. Njega je primjenio Omer ibn Abdul Aziz i za svega tri godine izgradio, po mnogima, "savršenu" islamsku državu.

gatstva:

... i jedan od dokaza Njegovih jeste to što za vas, od vrste vaše, stvara žene da se uz njih smirite, i što između vas uspostavlja ljubav i samilost; to su, zaista, pouke za ljude koji razmišljaju... (Er-Rum, 21)

Historija je puna primjera da je islam bio sposoban riješiti nacionalne razlike. Naš poslanik Muhammed, Allah ga blagoslovio i podario mu mir, upozorio je svoje ashabe (bliske prijatelje) da izbjegavaju plemenske sukobe ili sukobe zbog boje kože, da izbjegavaju podjele ljudi prema rasi, spolu, jeziku kojim govore ili porodičnoj pripadnosti, kao i da ne razlikuju ljude prema materijalnim mogućnostima.

U svojoj Oproštajnoj hutbi, on je objavio:

O ljudi! Zaista, vi imate jednog Gospodara i vi imate jednog oca. Svi vi pripadate potomstvu Ademovom, a Adem je stvoren od zemlje. Arap nema prednost nad nearapom, a niti nearap nad Arapom; ni bijelac nad crncem nema prednost, a niti crnac nad bijelcem, osim po pobožnosti. Zaista, najplemenitiji među vama jeste onaj koji je najpobožniji. (Sahihul-Buhari)

Neprekidnim vojnim pobjedama za vrijeme poslanika Muhammeda, Allah ga blagoslovio i podario mu mir, i četverice pravednih halifa, granice islamskog svijeta su izuzetno puno proširene, a mnogi narodi su bili ujedinjeni pod zastavom islama. Bliski Istok, sve do tada, bio je pun plemenskih ratova nepopustljivih krvavih feuda, a onda je našao svoj mir, dok su svi međunarapski plemenski ratovi prekinuti s drugim nearapskim narodima. Česti ratovi među kršćanskim sektama riješeni su mirno, a plemena, koja su bila međusobni smrtni neprijatelji, naučila su poštovati prava jedni drugih, a živjeli su pod islamskom zastavom.

Muslimani današnjice moraju uzeti pouku iz ovih činjenica. Međusobni odnos muslimana mora biti izgrađivan samo na principima vjere i dobrog odgoja, a ne na osnovu rase, nacionalnog porijekla, jezika kojim govore, materijalnog bogatstva ili položaja u društvu. Ljubav među iskrenim vjernicima razvija se kroz njihovo strahopoštovanje prema Bogu, svjesnost o Njemu, istinsku ljubav prema Njemu, dobra djela i lijepo ponašanje. Ukoliko se ljudi opredijele ići Božijom stazom, slijedeći je u svim svojim poslovima i ponašanju, čineći dobro, u nadi da će zaslužiti Božije zadovoljstvo i milost, svi drugi vjernici će ih voljeti i poštovati. Kao plod toga bit će potpuno nebitna njihova boja kože, porijeklo ili materijalni položaj, i time će nestati prepreke koje postoje spram iskazivanja ljubavi drugih ljudi prema njima. Isti uvjeti moraju biti tačni i ostvarivi za odnose među muslimanskim narodima, koji se moraju zasnovati na kur'anskoj poruci, u smislu da su muslimani jedni drugima međusobni pomagači i zaštitnici.

Glavni uzroci današnje podijeljenosti islamskog svijeta su: nedostatak svjesnosti da muslimani trebaju biti međusobni pomagači i zaštitnici jedni drugima, zanemarivanje islamskog morala te utjecaj nevjernih, ateističkih ideologija i pokreta. Neki mislioci su bili zavedeni raznim evropskim filozofijama i ideologijama, koje su bile pune pogrešnih ideja i ciljeva, a oni su vjerovali da će njihovo predstavljanje u islamskom svijetu pomoći njegov napredak. Posljedice, prouzročirane ovom historijskom greškom, vidljive su do današnjih dana. Umjesto pravde, pobožnosti, samilosti, tolerancije (trpeljivosti), slobode misli i naprednog razmišljanja, donesenih kroz kur'anske vrijednosti, utemeljene su lažne filozofije i ideologije koje su zamijenile red i slogu islamskog svijeta za nered i razjedinjenje. U nekim se zemljama desilo da su se načini protivljenja kur'anskim vrijednostima razvili do tog stepena da su se zemlje utonule u potpuni nered. Dakle, to je samo dovelo do nastanka nasilničkih sistema vladavine koji su mučili svoje narode.

Kod odabira nove strategije važno je da se uzme pouka iz prethodno počinjenih grešaka i tako nauči da se mora biti na oprezu, jer će sigurno tobožnji pomagači nastojati zavesti muslimane davanjem pogrešnih ili loših prijedloga. Historija jasno pokazuje da se islamski svijet može ponovno uzdići samo ako se vrati svojim osnovnim ciljevima i vrijednostima. A najvažniji ciljevi su muslimansko jedinstvo i suosjećajnost.

PRIMJER IZ HISTORIJE: ISLAMSKA UNIJA

SALAHUDDINA EJJUBIJA

Ponašanje islamskog svijeta spram krstaša važan je primjer u odnosu na pitanje o potrebi islamske unije. Kada su vojske u Prvom krstaškom ratu došle do Bliskog Istoka, muslimani su bili podijeljeni na razne grupacije, tvrdeći se oko raznih pitanja, dokazujući samo svoje razloge. Ova ih je razjedinjenost spriječila da pruže uspješan otpor, pa su tako barbarski evropski osvajači bili u mogućnosti uspostaviti carstvo oko Jerusalema, nakon što su izvršili pokolj nad domaćim stanovništvom. Međutim, desetljećima poslije toga, muslimanski je vojskovođa Salahuddin ujedinio različite muslimanske grupacije pod svoje vođstvo, te je porazio osvajače.

Uzevši sve ovo u obzir, poraz krstaša se nije desio preko noći. Salahuddin nije samo ujedinio muslimane pod jednu zastavu, nego je isto tako započeo naučnu i moralnu izgradnju. U enciklopediji Britanika se kaže:

„Ključni princip Salahuddinove politike je bio ohrabivanje, porast i omasovljenje muslimanskih vjerskih ustanova. On je otvorio vrata svojih palata naučnicima i vjerskim vođama, kako bi ih podržao u njihovom radu. Otvarao je obrazovne ustanove i džamije, kako bi služile svojoj namjeni te im stavio u zadatak pisanje prosvjetljujućih djela...Potpuno obnovu moralnih načela, koja su bila sastavni dio njegovog života, pokušao je ponovno uspostaviti u svojoj zemlji, kao onu istu predanost i ushićenje koje su se dokazale izuzetno vrijednima za prve generacije muslimana, pet stoljeća prije, kada su osvojili polovinu dotad poznatog svijeta.“

Kad je ova moralna, naučna i vjerska obnova bila sjedinjena s političkim jedinstvom, islamska civilizacija se još jednom uzdigla do vrhunca. Salahuddin, predvodeći ujedinjenu islamsku vojsku, uništio je i demoralisao krstaše u Hetinskoj bici, 1187. godine, oslobađajući, gotovo u potpunosti, okupiranu Palestinu, uključujući Jerusalim.

Jedna od najuočljivijih značajki Salahuddinove islamske unije jeste ta da je ona bila ustanovljena na kur'anskim principima pravde, dosljednosti i miroljubivosti. Dok je Salahuddin najpoznatiji po svojim vojnim pobjedama, također je bio jako poznat po praštanju i pravdi prema krstašima kao i prema drugim kršćanima. Čak i nakon što su krstaši počinili neopisivo okrutne zločine nad muslimanima, Salahuddin nije uzvratio osvetom i nikome od stanovništva nije učinjeno ništa nakon oslobađanja Jerusalema. Povrh toga, upotrijebio je svoj utjecaj na ekstremiste, koji su bili u rangu njegovog društvenog položaja. Uzimajući u obzir pokolj nad 3000 nedužnih muslimana u tvrđavi Akra, koji je naredio vojskovođa Trećeg krstaškog rata, Ričard Lavlje Srce, neki su muslimani zahtijevali osvetu: htjeli su izvršiti pokolj nad kršćanima u gradu Jafa, današnjem Tel Avivu. Salahuddin je uspješno smirio i ugasio potrebu za osvetom tih muslimana, osiguravajući time sigurnost jafskim kršćanima.

Na kraju krajeva, Salahuddin je donio mir Blagoslovljenoj zemlji poklanjajući krstašima, koji su ostali tu živjeti, neke povlastice (posebne dozvole). Dana 28. avgusta, 1192. godine, dvije zaraćene strane su se složile u vezi novonastale situacije te je potpisan Sporazum o međusobnom miru. Salahuddin je napravio odličan potez: pozvao je krstaške vojskovođe, koji su pobili hiljade muslimana u njihovom (krstaškom) nastojanju da osvoje Jerusalem, da ostanu u novooslobođenoj zemlji, kao njegovi gosti. Oni krstaši koji su posjetili Jerusalem bili su zapanjeni muslimanskim praštanjem, tolerancijom i pravdom. Jednom prilikom, kad je Salahuddin saznao za bolest njegovog donedavnog neprijatelja Kralja Ričarda, poslao mu je svog ličnog doktora, zajedno sa određenom količinom leda kako bi mu tjelesna temperatura mogla biti smanjena. Salahuddin je postao ličnost o kojoj se pričalo u cijeloj Evropi zbog njegove pravednosti zasnovanoj na kur'anskim vrijednostima.

Ukratko, Salahuddinova islamska unija muslimanima je dala snagu i pobjedu, kao i priliku za ostvarenje pravde, tolerancije i miroljubivosti, kao glavnih smjernica islamskog morala. Muslimani su bili naučeni služenju islamu, sprječavajući neke ekstre-

Ostvarenje pravde i tolerancije

SALAHUDDIN EJJUBI

Salahuddinova islamska unija dala je muslimanima snagu i pobjedu, kao i priliku za ostvarenje pravde, tolerancije i miroljubivosti, kao glavnih smjernica islamskog morala. Muslimani su bili naučeni služenju islamu, sprječavajući neke ekstremne pokrete i njihovo širenje, živeći u skladu s kur'anskim učenjima.

mne pokrete i njihovo širenje, živeći u skladu s kur'anskim učenjima.

Osam je stoljeća prošlo od vremena postojanja te islamske unije. Današnji muslimani trebaju islamsku uniju iz istih razloga iz kojih su je imali tada. Iako islamski svijet nije napadnut nekom ujedinjenom vojskom, kao što je to bilo za vrijeme krstaških ratova, suočen je s mnogim prijetnjama. Nadalje, islamski je svijet zaostao za drugim civilizacijama, u smislu nauke, tehnologije, kulture, umjetnosti i mišljenja. Čak je, od XIX stoljeća, islamski svijet bio ozbiljno nagrizan mnogim zabudjelim ideologijama i filozofijama, koje su bile izmišljane negdje drugdje, uvezene i ubačene u njegovu srž preko zalutalih ljudi, i širene među onima koji nisu bili bliski kur'anskim vrijednostima. S druge strane, neki ekstremisti, koji su tvrdili kako predstavljaju islam, davali su sve od sebe kako bi srušili njegov moral, često neznajući da pomažu one koji su svjesno sijali sjeme sukoba. Na kraju svega ovoga, muslimani moraju ponovno izgraditi svoju civilizaciju kako bi opet mogli voditi cijeli svijet svijetlom stazom i uspostaviti mir i pravdu. Ukoliko se želi da ova vizija (zamisao) postane stvarnost, moraju se slijediti Salahuiddinovi načini: raditi na ponovnom oživljavanju i prakticiranju islamskog morala, znanja i vjere, postižući političko ujedinjenje islamskog svijeta.

UJEDINJENJE S POŠTIVANJEM RAZLIČITOSTI

Potreba za ovakvom unijom nije zasnovana samo na neophodnosti za političkim rješenjem, kako bi se okončalo trenutno stanje, nego je važnija potreba jedinstvo muslimana kao smisla njihovog postojanja. Kao i u svakom području života, muslimani se moraju držati kur'anskih vrijednosti u svojoj unutrašnjoj i vanjskoj politici. Kao što moralnost i zahtijeva, prvobitni cilj jeste ponovno ujedinjavanje islamskog svijeta, uzimajući islamsku moralnost kao vodeći princip, što će učiniti ovaj savez mogućim, dugotrajnim i aktivnim.

Islamska moralnost zahtijeva od muslimana pomirenje u svakom vremenu, bratstvo i sestrinstvo u vjerovanju, međusobnu suosjećajnost i jedinstvo. Bog zapovijeda vjernicima:

...i ne prepirite se... (El-Enfal, 46)

A ako se budemo prepirali, to će nas samo oslabiti. Jedan drugi ajet zapovijeda:

I ne budite kao oni koji su se razjedinili i u mišljenju podvojili kada su im već jasni dokazi došli, njih čeka patnja velika... (Ali Imran, 105)

Za muslimane, bar za one koji pravilno razmišljaju i svjesni su, neuspostavljanje jedinstva s drugim vjernicima ili neuključivanje u razgovore s njima, jeste gubitak koji ih košta. Ova tvrdnja je tačna kada je u pitanju pojedinac, ali mora biti i na nivou manjih zajednica ili cijelih naroda. Bog naglašava ovu činjenicu u Kur'anu i zabranjuje neprijateljstvo i licemjerje među muslimanskim narodima. Kur'anski savjeti da oni muslimani koji započinju štetna djela neprijateljstva i nasilja, moraju biti zaustavljeni te upućuje druge muslimanske narode da uspostave mir među njima:

Ako se dvije skupine vjernika sukobe, izmirite ih; a ako jedna od njih ipak učini nasilje drugoj, onda se borite protiv one koja je učinila nasilje sve dok se Allahovim propisima ne prikloni. Pa ako se prikloni, onda ih nepristrasno izmirite i budite pravedni; Allah, zaista, pravedne voli. (El-Hudžurat, 9)

O ljudi, Mi vas od jednog čovjeka i jedne žene stvaramo i na narode i plemena vas dijelimo da biste se upoznali. ... (El-Hudžurat, 13)

...Najugledniji kod Allah jeste onaj koji Ga se se najviše boji; Allah, uistinu, sve zna i nije Mu skriveno ništa. (El-Hudžurat, 13)

Naravno, kulturološke, običajne i lokalne razlike u pristu-

pu i prakticiranju mogu postojati i među muslimanskim narodima, s obzirom na različite poglede, tumačenja i škole mišljenja (mezhebe). Ove činjenice su prirodne. Međutim, ove razlike ne smiju voditi muslimanske narode u suprotstavljanje jednih prema drugima, prekidanju međusobnog dijaloga, niti jedni druge trebaju smatrati strancima i neprijateljima, nego se moraju slagati po osnovu zajedničkih vrijednosti. Raditi onako kako smo naveli da ne bi trebalo, vodi netoleranciji.

Allah, dž.š., upozorava muslimane na takve greške i, otkrivajući kako su narodi Knjige (židovi i kršćani) pogriješili u vezi s ovim pitanjem, navodi kao primjer šta se može desiti. Kur'ansko kazivanje u suri El-Bejjine, u 4. ajetu, govori da su se oni podijelili između sebe i razišli svako svojim putem, čak i onda kad su dobili Dokaz jasni. U drugim ajetima se navodi da su razlozi za ovu podjelu bili zbog loših karakternih osobina kod ljudi, kao što su: zavist, nepravda i pobuna protiv istine. Evo nekih od tih ajeta:

A oni su se podvojili iz zlobe međusobne baš onda kad im je došlo saznanje ... (Eš-Sura, 14)

Allahu je prava vjera jedino – islam. A podvojili su se oni kojima je data Knjiga baš onda kada im je došlo saznanje, i to iz međusobne zavisti. A sa onima koji u Allahove riječi ne budu vjerovali Allah će se brzo obračunati. (Ali Imrān, 19)

Židovska i kršćanska historija puna je nedosljednosti i nesporazuma oko ovih pitanja s različitim stavovima. Prvih šesnaest stoljeća kršćanstva, također se mogu opisati kao historija sukoba kršćanskih ogranaka i sekti. Čak i male razlike u objašnjavanju vodile su međusobnom optuživanju za krivovjerstvo (heretizam). Vremenom, Katolička crkva je postigla vlast i moć nad drugima i počela protjerivati druge škole shvaćanja kršćanstva koje je smatrala krivovjernima, kao što su: docetisti, montanisti, adoptisti, sabelijanisti, arijevc, plagijaristi i gnostici. Protjerivanja koja je vršila Katolička crkva nad crkvama drugačijih kršćanskih opredjeljenja, kao što su Katari i Bogumili, od jedanaestog stoljeća pa naovamo, isto je što i stogodišnji krvavi rat između protestanata i katolika te podsjećaju na najtamnije doba evropske historije. Kao što su politički analitičari priznali, moderna Evropa bila je rođena tek onda kad su se različiti kršćanski ogranci složili o međusobnom miru u Vestfaliji (Westphalia) 1648. godine.

Ljudi se razilaze u vjerskim praksama i njihovom razumijevanju, jer ne prakticiraju moral onako kako je to Bog zapovjedio. Ta moralnost se može prepoznati po skromnosti. Oni koji se udalje od skromnosti, povode se za svojim ličnim razmišljanjima, kao jedinom istinom, zanemarujući one koji misle drugačije, osjećajući neprijateljstvo prema njima. Sve dok takvi ne posumnjaju u ono za šta misle da je istina i za čim se povode, oni se ne preispituju, a stoga se onda ne mogu poboljšati niti pronaći pravu istinu. Kur'an opisuje one koji jedino cijene svoje vlastito mišljenje slijedećim ajetom:

A oni su se u pitanjima vjere svoje podijelili na skupine, svaka stranka radosna onim što ispovijeda ... (El-Mu'minun, 53)

Muslimani koji se boje Boga i koji Ga poštuju, a koji vjeruju da će polagati račune na Sudnjem danu, moraju se čuvati ovakvih okolnosti. Oni koji shvaćaju važnost ovoga moraju upozoriti druge muslimane na opasnosti nejedinstva, podijeljenosti i razdvajanja, te raditi na ujedinjenju muslimana prema kur'anskim vrijednostima.

Uzorni muslimani prilaze drugim ljudima s ljubavlju, suosjećajnošću i milošću, jer ljude vide kao odraz nekog imena i svojstva našeg Stvoritelja. Oni smatraju sve ljude koji isto shvataju vjeru, a koji vjeruju u Kur'an, pokoravaju se Božjim zapovijedima i žive po sunnetu (praksi) našeg poslanika Muhammeda, Allah ga blagoslovio i podario mu mir, svojom braćom i sestrnama, nikad ne zaboravljajući da su jedni drugima zaštitnici. Oni se moraju suzdržavati od bilo kakvih

podjela, koje nastaju iz različitih kultura, običaja ili mišljenja, te umjesto sukoba moraju podržavati ideju jedinstva na osnovu kur'anskih vrijednosti. Muslimani se moraju međusobno podržavati u ovakvom ujedinjavanju i moraju biti tolerantni i razumni kada se suočavaju s problemima. Kao što smo prethodno naglasili, čestiti muslimani, suočeni s teškim problemima, posebno su dužni odlučno raditi na međumuslimanskom jedinstvu i suosjećajnosti, isto kao što su to dužni i vodeći mislioci i intelektualci islamskog svijeta. Jedinstvo utemeljeno na ljubavi, poštovanju, suosjećajnosti i toleranciji mora biti uspostavljeno u muslimanskom svijetu.

U svojoj suštini, islamski moral izražen je u vjerskom jedinstvu i zajedničkim vrijednostima, a ne na raspravljanju i podjelama. Poslanik Muhammed, Allah ga blagoslovio i mir mu podario, pokazao je muslimanima put sljedećim hadisom:

“Ostavio sam vam Božiju Knjigu i sunnet kao uputu. Ako ih se čvrsto budete držali, nikada nećete skrenuti s Pravog puta.”

Samo se trebamo držati ovog savjeta. Naš Gospodar zapovijeda svim vjernicima slijeđenje prave vjere i uzdržavanje od razjedinjenosti:

On vam propisuje u vjeri isto ono što je propisao Nuhu i ono što objavljujemo tebi, i ono što smo naredili Ibrahimu i Musau i Isau: “Pravu vjeru ispovijedajte i u tome se ne podvajajte!” Teško onima koji Allahu druge ravnim smatraju da se tvome pozivu odazovu. Allah odabire za Svoju vjeru onoga koga On hoće i upućuje u nju onoga ko Mu se iskreno obrati. (Eš-Šura , 13)

STJECANJE OSJEĆAJA JEDINSTVA

Jedinstvo podrazumijeva: svjesnost, predanost, pokornost i odanost. Bog propisuje muslimanima jedinstvo i otkriva da će šejtan nastojati prouzročirati sukobe kako bi spriječio ovo jedinstvo. Muslimani su obavezni kloniti se ružnog govora, ljutnje, nepoštivanja i svakog drugog ponašanja koje bi moglo naštetiti ovom osjećaju jedinstva kada sarađuju s braćom muslimanima. Svaki musliman ima dužnost da se prema drugima odnosi: pažljivo, strpljivo, odano i iskreno te da radi i za dobro drugih. Svi muslimani moraju usvojiti ove najljepše osobine.

Dobar primjer za ovo su odnosi između onih muslimana koji su izbjegli u Medinu s našim poslanikom Muhammedom, Allah ga blagoslovio i podario mu mir, i onih muslimana koji su već živjeli tamo. Oni muslimani koji su se zakleli Bogu na vjernost pred poslanikom Muhammedom, Allah ga blagoslovio i podario mu mir, u Medini su dočekali mekanske izbjeglice, u ime Boga, na najljepši mogući način i dobro se brinuli o njima. Ove dvije različite zajednice, koje nisu imale međusobnih plemenskih obaveza, smatrale su da je jedino važna odanost islamu. Medinski muslimani potvrdili su svoju odanost otvarajući širom vrata svojih domova, dijeleći svoju hranu s njima i brinući se za njihove potrebe više nego za svoje vlastite. Bog ukazuje na njihovo lijepo ponašanje u Kur'anu:

... i onima koji su Medinu za življenje izabrali i domom prave vjere još prije njih je učinili; oni vole one koji im se doseljavaju i u grudima svojim nikakvu tegobu, zato što im se daje, ne osjećaju, i više vole njima nego sebi, mada im je i samima potrebno. A oni koji se uživaju lahkosti, oni će, sigurno, uspjati. (El-Hašr, 9)

Uzorno i najljepše ponašanje koje je predstavljeno u ovom ajetu pokazuje kakav treba biti odnos između dviju muslimanskih zajednica. Naš poslanik Muhammed, Allah ga blagoslovio i mir mu podario, opisuje zajedništvo u sljedećem hadisu:

“Muslimani su kao jedno tijelo. Ako je oko bolesno, cijelo je tijelo bolesno; ako glava boli, cijelo je tijelo bolesno.”

Ljubav među muslimanima i odsustvo bilo kakve mržnje veliki su darovi od Boga. Kur'an o ovim darovima, koji će u

potpunosti biti ispunjeni u Džennetu, kaže sljedeće:

I Mi ćemo zlobu iz grudi njihovih istisnuti, oni će kao braća na divanima jedni prema drugima sjediti ... (El-Hidžr, 47)

Prema tome, muslimani moraju imati na umu da su zajedništvo, bratstvo i osjećaj pripadnosti darovi koji moraju biti očuvani strpljenjem i jakom voljom. Sljedeći ajet, također, otkriva važnost ovog jedinstva:

... zato se bojte Boga i izgladite međusobne razmirice, pokoravajte se Bogu i Njegovu Poslaniku, ako ste pravi vjernici. (El-Enfal, 1)

Naš poslanik Muhammed, Allah ga blagoslovio i mir mu podario, naglasio je važnost jedinstva u sljedećem hadisu: *„Nemojte zavidjeti jedni drugima; ne mržite jedni druge; ne okrećite se jedni od drugih i ne potkopavajte jedni druge. Bolje vam je, o sluge Božije, budite braća.”*

Muslimani su uvijek obavezni opraštati, a ako je suprotstavljena strana sastavljena od muslimana, moraju biti čak i popustljiviji. Muslimani moraju zapamtiti sljedeće: ukoliko su suprotstavljeni drugoj braći muslimanima, a i jedni i drugi su bogobojažni, moraju se ponašati po savjetima poslanika Muhammeda, Allah ga blagoslovio i podario mu mir, i pridržavati se dobroga, a uzdržavati lošega onako kako je to rečeno u kur'anskim ajetima. Svi muslimani znaju da se prema braći muslimanima moraju odnositi srdačno, da moraju biti obzirni i, ukoliko se nesporazumi povećaju, trebali bi djelovati strpljivo, milostivo i s ljubavlju. Kur'an ukazuje na molitvu koju muslimani trebaju upućivati Bogu za svoju braću muslimane:

Oni koji poslije njih dolaze, govore: „Gospodaru naš, oprosti nama i braći našoj koja su nas u vjeri pretekla i ne dopusti da u srcima našim bude imalo zlobe prema vjernicima; Gospodaru naš, Ti si, zaista, dobar i milostiv.” (El-Hašr, 10)

Muslimani su obavezni pozitivno posredovati u međusobnim sporovima i rješavati sporove koji se pojave među muslimanskim zajednicama. Bog kaže:

Vjernici su samo braća, zato pomirite vašu dva brata i bojte se Boga, da bi vam se milost ukazala. (El-Hudžurat, 10)

Sasvim je jasno da ova svjesnost stvara vrlo snažan osjećaj pripadnosti i jedinstva, kao što to naš Gospodar kaže: *Bog voli one koji se na Njegovom putu bore u redovima kao da su bedem čvrsti.* (Es-Saff, 4)

Ideološka bitka protiv nevjerničkih, ateističkih, filozofija i ideologija jeste dužnost svih muslimana. Bez sumnje, historijska je greška voditi zatvorenu društvenu bitku, s unutrašnjim problemima, umjesto pokretanja širokog fronta ideološke borbe da bi se donijela svjetlost u, inače, taman svijet. Danas čovječanstvo, a posebno obespravljani muslimani, traži izlaz iz ovakvog stanja i čeka pojavljivanje vođstva koje će donijeti mir, sreću i pravdu svijetu i podsjetiti sve ljude na pravu svrhu ljudskog postojanja. Ovo vođstvo je odgovornost islamskog društva, a svi muslimani dužni su se odnositi prema tome savjesno.

Činjenice koje idu u prilog dokazivanju da je svijet jako „iskvaren” jeste postojanje: nasilja, zastrašivanja, okrutnosti, prevara, neiskrenosti, nemoralnosti, sukoba i siromaštva. Posmatrano u stvarnosti, mnoga pitanja koja su postala problem među muslimanima, spram ovih su izgubila svoju važnost. Sva ova okrutnost i poremećenost uzdržava lažne sisteme koje su uspostavili oni koji poriču postojanje Boga i Njegovu jednoću i koji ne vjeruju u buduću život. Prema tome, savjesni ljudi moraju se ujediniti u pravednosti.

Ovo jedinstvo će biti jedno od najvažnijih poglavlja u poražavanju nevjerničkih, ateističkih filozofija. Naš Gospodar naglašava nevjerničko zajedništvo i otkriva potrebu međumuslimanskog prijateljstva i suosjećajnosti u cilju oslobođenja svijeta od okrutnosti. U Kur'anu je rečeno:

واعتصموا بحبلِ الله جَمِيعاً وَلَا تَفَرَّقُوا

Svi se čvrsto Allahova užeta držite i nikako se ne razjedinjujte! (Kur'an, Ali-'Imran, 103)

Čovjekova ljubav prema vlastitoj naciji, prema ljudima uopće i prema nezavisnosti, ispravan je i častan osjećaj. Međutim, nacionalizam postaje netolerantan kad se ljubav pretvara u fanatizam (zaludenost). Ukoliko neko osjeća neprijateljstvo prema drugim narodima bez ikakvog razloga, on će, u korist vlastite zemlje, uskraćivati prava drugih naroda ili ljudi. Kao posljedica toga desi se da će jedna zemlja nastojati oduzeti ili opljačkati područja druge zemlje, i zbog toga će postati nepodnošljiva.

Nevjernici su međusobni prijatelji i zaštitnici. Ne budete li i vi međusobni zaštitnici, nastat će smutnja na Zemlji i veliki nered. (El-Enfal, 73)

Pošto su muslimani zaduženi tako velikom odgovornošću, moraju se ujediniti. Ukoliko ih određena stanja spriječe da rade na ovaj način, trebali bi postaviti sebi sljedeća pitanja:

-Da li je neki trenutni problem važniji od jedinstvenosti islama?

-Postoji li neko drugo rješenje?

-Je li prihvatljivo raspravljati s drugim muslimanskim zajednicama, umjesto da se radi protiv nevjerničkih, ateističkih, ideologija?

Svako ko savjesno odgovori na ova pitanja znat će da su prvobitni zadaci: suzdržavanje od rasprava kojima nema kraja, i uspostavljanje unije čija će osnova biti kur'anski moral.

Muslimani ne smiju nikad zaboraviti da šejtan uvijek radi na prouzročivanju mržnje i neprijateljstva među muslimanima kako bi spriječio njihovo jedinstvo i suosjećajnost. Naš Gospodar upozorava vjernika na ovu opasnost:

Reci robovima Mojim da govore samo lijepe riječi: jer bi šejtan mogao posijati neprijateljstvo među njima, šejtan je, doista, čovjekov otvoreni neprijatelj ... (El-Isra, 53)

U ovom se ajetu savjetuju i da izbjegavaju upućivanje povredjućih, podrugljivih, oštih i optužujućih riječi drugim muslimanima, te ističe potrebu za dostojnim vođstvom na zadatku ujedinjenja.

Kur'an, isto tako, ističe da će raspravljanje i drugo nedostojno ponašanje oslabiti osjećaj pripadnosti muslimanskom zajedništvu, a to će prouzročirati slabljenje muslimanskog utjecaja:

... i pokoravajte se Allahu i Poslaniku Njegovu, i ne prepirite se da ne biste klonuli i bez borbenog duha ostali; i budite izdržljivi, jer je Allah, zaista, na strani izdržljivih. (El-Enfāl 46)

Kako je prethodno i naglašeno, ovo se odnosi na muslimane kao pojedince i narode. Ukoliko islamski svijet želi podići jaku, trajnu i uspješnu civilizaciju koja vodi svijet Pravim putem i osvjetljava ga u svakom smislu, mora raditi kao unija. Nedostatak ovakve unije jeste razlog što su karakteristike islamskog svijeta: nesložnost i razdvojenost, odsustvo zajedničkog stava i neodbranjivost nedužnih muslimana. Nebrojeni siromašni: žene, djeca i starci, očajnički trebaju spas od okrutnosti u Palestini, Kašmiru, Istočnom Turkestanu (domovini muslimana Ujgura, koju su okupirali Kinezi), južnim Filipinima (domovini muslimana Moro) i mnogim drugim područjima. Odgovornost za ove ljude jeste najprije na islamskom svijetu. Muslimani ne smiju nikad zaboraviti na riječi poslanika Muhammeda, Allah ga blagoslovio i podario mu

mir:

„Musliman je muslimanu brat. Ne čini ništa nažao niti ga napušta.“

Islamski svijet mora ostaviti postrani razne rasprave i sjetiti se da su svi muslimani „braća i sestre“ kako bi mogao preduzeti prave poteze koji bi odrazili istinski islamski odgoj i njegove obrasce. Ovo jedinstvo vjernika jeste dar od Boga i Njegova milost. Iskreni muslimani moraju zahvaliti našem Gospodaru za ove koristi i pokoriti se Njegovoj zapovijedi: ...da se ne razdvajaju:

Svi se čvrsto Allahovog užeta držite i nikako se ne razjedinujte! I sjetite se Allahove milosti prema vama kada ste bili jedni drugima neprijatelji, pa je On složio srca vaša i vi ste postali, milošću Njegovom, prijatelji; i bili ste na ivici vatrene jame, pa vas je On nje spasio. Tako vam Allah objašnjava Svoje dokaze, da biste na Pravom putu istrajali. (Ali Imran, 103)

JEDINSTVO ĆE MUSLIMANE UČINITI SNAŽNIMA

Kako je spomenuto ranije, svađanje i raspravljanje uzrokuje unutrašnju razjedinjenost, koja slabi muslimansku produktivnost. Ovo je jedna od mnogih tajni koje Kur'an otkriva

vjernicima i koja naglašava jednu drugu stvarnost. Isto kao što svađa i raspravljanje slabi njihovu duhovnost, jedinstvo i suosjećajnost je jačaju. Allah, dž.š., kaže muslimanima da se ujedine i suprotstave onima koji im čine štetu (Eš-Sura, 39). Ova Božija naredba sadrži veliku mudrost. Naprimjer, uništenje nevjernih, ateističkih, ideologija bit će moguće jedino onda kad se muslimani ujedine.

Međutim, ono što istinski čini zajednicu vjernika tako jakim jeste njihova vjera i odanost. Muslimani se moraju međusobno voljeti punim srcem, moraju željeti zadobiti Božije zadovoljstvo te biti bez imalo sebičnih očekivanja, i jedino će tada istinska vjera moći iznjedrati iskreno prijateljstvo i zajedništvo. Savez, izgrađen na najsnažnijim temeljima poznatim čovječanstvu, strahu i ljubavi prema Bogu, nikada se neće raspasti, ukoliko Božija volja ne bude drugačija. Naravno da će ovako snažan savez muslimanima dati, rijetko ikad postignutu, moć. U sljedećem ajetu Allah, dž.š., naglašava da uspjeh nekog skupa ljudi ne zavisi od njihove brojnosti:

... koliko su puta malobrojne čete, Allahovom voljom, nadjacale mnogobrojne čete! – A Allah je na strani izdržljivih. (El-Bekara, 249)

Uspostavljanje islamske unije, temeljene na vjeri i pobožnosti, pružit će muslimanima potrebno ushićenje i čvrstu želju za velikim uspjehom.

U drugom ajetu Bog otkriva: oni koji poriču postojanje Boga, iako izgledaju tako, ipak nisu jedinstveni, jer nisu postigli istinsko jedinstvo:

Oni su junaci u međusobnim borbama. Ti misliš da su oni složni, međutim srca su njihova razjedinjena, zato što su oni ljudi koji nemaju pameti. (El-Hašr, 14)

Ukoliko unija ne bude izgrađena na iskrenosti i dobrim namjerama, neće biti trajna, što će značiti da je bila izgrađena samo na pojedinačnim raznolikim koristima. Proizlazeći iz prethodnog, bude li neka od ovih pojedinačnih različitih koristi ugrožena, unija će se vrlo brzo raspasti. Otkad je Allah otkrio ovu tajnu u Kur'anu, muslimanska zajednica nije nikad bila potresena ovozemaljskim materijalnim gubicima, tačnije rečeno, to ju je snažilo. Ova svjesnost je činila zajednicu vrlo postojanom. Veliki islamski učenjak Said Nursi, uzima naredni primjer kako bi objasnio zašto će zajednica, uspostavljena od muslimana, biti snažna:

„Mi smo sigurni u potrebnost suosjećajnosti i istinske unije, koja će biti postignuta zadobivanjem čestitosti, kako bismo spoznali tajnu čestitosti, koja je osigurana kroz četiri osobe, moralne snage 1111. Ljudi, zaista primorani smo da je postignemo....“

Da, ako se tri elifa (slovo „A“ u arapskom jeziku ima oblik jedne vertikalne crte, slova „I“ latiničnim pismom ili broja 1 (jedan)) ne ujedine, oni imaju vrijednost 3 (tri). Ukoliko se oni ujedine, gledano kroz tajnu brojeva, oni postižu vrijednost 111 (sto jedanaest). Ukoliko 4 x 4 (četiri puta četiri) ostanu razdvojeni, oni imaju vrijednost 16 (šesnaest). Ali, ako se oni (4 x 4) ujedine - gledano kroz tajnu bratstva, posjedovanja zajedničkog cilja i dužnosti - postajući jedna linija, rame uz rame, oni imaju snagu i vrijednost 4444 (četiri hiljade četiri stotine četrdeset i četiri). Na isti ovakav način brojni historijski događaji svjedoče o istinitosti i utemeljenosti ovih tvrdnji: dokazujući da su moralna snaga i vrijednost 16-erice (šesnaesterice) braće, koji se samosvjesno žrtvuju, veće nego 4000 (četiri hiljade) drugih ljudi.

Onaj skriveni i osnovni razlog za ovu tajnu jeste sljedeće: svaki član istinske i iskrene zajednice može vidjeti očima svoje druge braće, a isto tako i čuti njihovim ušima. Shodno rečenom, svaki će član, od npr. 10 (deset) članova istinske zajednice imati vrijednost i snagu: gledanja s 20 (dvadeset) očiju, razmišljanja s 10 (deset) umova, slušanja s 20 (dvadeset) ušiju i rada s 20 (dvadeset) ruku.“

Političari su slavni po tome da ne čitaju, a kamoli razmišljaju o pročitanoj, ali autori(teti) ovakvih scenarija ne mogu dozvoliti luksuz površnosti i propusta zbog toga što su se u predviđanju raspada Bosne i Hercegovine radije držali probabilizma nego li etike izrade scenarija.

Budući da se Bosna i Hercegovina ne razvija u onom tempu kako bi to željeli njeni građani, da se toliko malo u javnosti raspravlja o vizijama njene bolje sutrašnjice, Fondacija Friedrich Ebert je dala svojoj mašti na volju i objavila knjigu od 88 stranica za druga Paula Pascha, direktora Ureda ove Fondacije, pod naslovom "Bosna i Hercegovina 2025: scenariji budućeg razvoja događaja." Opisano je pet različitih scenarija, povezanih s nekadašnjim industrijskim simbolom razvitka – lokomotivom, koja na put odvodi različite vrste vlakova.

Scenariji budućeg razvoja događaja u BiH do 2025. godine

KOJI JE IZLAZ IZ RAŠOMONSKE DRŽAVNOSTI BOSNE I HERCEGOVINE?

Neki kontinuirano čekaju bilo kakav mig, hir ili potez kojim bi se matirala Bosna i Hercegovina kao postojeća država i iz nje napravila neka druga, ali bez RS-a.

Prvi se scenarij zove Dayton mail, koji se čini najvjerojatniji jer do 2025. ne obećava više od statusa quo. Drugi scenarij, Train BiH Arrow predlaže model funkcionalno decentralizirane države, koja će do 2025. postati članicom EU. Treći scenarij BiH Union Express budi nadu u funkcionalno centraliziranu državu koja će, nakon intervencije NATO-a postati dio euroatlantskih integracija. Četvrti scenarij uvodi Western Balkan Inter City, što uključuje regionalno povezivanje, čime se ukida potreba za podjelama na nacionalnoj osnovi, jer će sve države u bosansko-hercegovačkom okruženju do 2025. postati članice EU-a. To će povezivanje rezultirati osnivanjem Ekonomske unije Zapadnog Balkana (WBEU), što će se dogoditi na regionalnom samitu u Sarajevu već 2017. Peti scenarij zove se Tripartite Border Train, a on sva tri naroda odvozi u njihove nove države koje, također, završavaju u EU. Disolucija bi tako trebala biti olakšanje za nacionalne elite kojima je to zapravo bila jedina iskrena zamisao razvoja, ali i dijela imaginacijski iznemoglih Bošnjaka, koji više ne mogu fatalistički očekivati da će Srbi i Hrvati prihvatiti BiH kao svoju državu, pa će uz pristanak EU-a, SAD-a, Rusije i Turske 2022. doći do "Daytona 2". Taj scenarij predviđa i otpor dijela Bošnjaka tom raspadu BiH.

To bi bio najkraći opis tih zaigranih scenarija, koji zaslužuju pet željezničkih pristupa. Prvi pristup bi se mogao nazvati Kašnjenje. Knjiga je predstavljena s danom zakašnjenja, umjesto 1. aprila, što bi značilo unošenje veće vedrine u temu, nego tek idućeg dana, 2. travnja, a to joj daje melanholični intelektualni karakter. Drugi pristup se definira kao Spavaća kola, u kojima se do kasno u noć raspravlja o metodologiji ove imaginarne ekstrapolacije, poziva na ozbiljnost kriterija kojima se ušlo u analizu i izradu prognostičkih modela, navode respektabilni primjeri koji su postizali rezultate: od Rimskog kluba do projekta Izrael 2025 – scenarij budućeg razvoja. Glavna je uzdanica Shell metodologija, što je, u osnovi, dobro izabrana futurološka tehnika, jer se ne smije zaboraviti da je Shell bila jedina kompanija koja je sedamdesetih predviđjela naftnu krizu, pa je zato bila i jedina koja nije zabilježila gubitke. Ali, to bi bilo dostatno da je cilj spavanja bila izrada metodologijskog kompandija za futurologijske radionice, a ne ciničnog, ma koliko znanstveno-metodološki nezaobilaznog, proračunavanja kada će se BiH raspasti. Na osnovi numerološke fikcije – 2025. godine! Tko bi se s takvom mišlju dao na putovanje i mogao spavati pod pretpostavkom da voli BiH? Ali, možda vježba strateškog planiranja ima i oniričke vrijednosti? Pametno razmišljanje o svojoj budućnosti vrijedi u principu samo na pametne, a ne na glupe države kako ih jednostavno razlikuje Orhan Pamuk.

VAGON RESTORAN U VLAKU BEZ VOZNOG REDA

Treći pristup uskače u recepciju ove knjige kao Vagon restoran. U njemu se okupilo 25 simpatičnih suradnika na ovom FEF-ovom projektu, kako bi demonstrirali modernu "give and take" diskusiju, u kojoj svatko ponešto daje i uzima. BiH se promatra iz svih mogućih i nemogućih pozicija, da bi se na koncu dijagnoze dala terapija u vidu prijedloga za razmišljanje. Ali u vagonu nema onih koji donose odluke, tako da ti prijedlozi mogu doći kao solidna intelektualna usluga bosanskohercegovačkim strateškim intelektualcima, ali i postati "znanstvena" podloga strateškim bosnodjeliteljima iz RS-a. Oni kontinuirano čekaju bilo kakav mig, hir ili potez kojim bi se matirala Bosna i Hercegovina kao postojeća država i iz nje napravila neka druga, ali bez RS-a. Vlakovođa Paul Pasch je svim putnicima dao do znanja da je cilj ovog putovanja u budućnost ponuditi "dodatnu vrijednost kontroverznoj javnoj debati", ali u vagon restoranu može doći samo do nove kontroverze. Bez obzira jesu li za stolom zakleti apstinenti ili pijanci koji Srebrenici olahko obećavaju eksteritorijalni status.

Četvrti pristup spada u Vlak bez voznog reda. Njemu je zadana samo godina stizanja na odredište – 2025., što baš nije utješno za narode koji bi se u njega morali ukrcati, ali tko ne zna kamo ide, svako mu se putovanje čini ispravnim. Znali ili ne znali, građani i narodi će prema ovim scenarijima u četiri od pet slučajeva ipak stići u EU! To je statistički i psihološki pohvalno jer su se na koncu ipak mogli uvjeriti da cilj postoji i da se na njega kad tad može stići, čime se politički makijavelizmi dolaska do cilja čine suvišnim. Jer, ruku na srce, čemu funkcionalna decentralizacija ili centralizacija, podijeljena ili regionalizirana Bosna i Hercegovina, ako će jednog dana svakim svojim bivšim i sadašnjim dijelom živjeti po diktatu EU-a? Kako u to uvjeriti one nacionalne, vjerske i kapitalističke vođe koje povećanje svojih izgleda vide u smanjivanju BiH?

RANG SLIJEPOG KOLOSIJKA

Peti pristup je zato zaslužio znanstveni rang Slijepog kolosijeka. Na njemu će se i vlakovođe i kondukteri i putnici i domaći i međunarodni vozni redovi pokušavati usuglašavati bez žurbe i panike. Postojat će svi kriteriji za putovanje: pruga, vlak, putnici, strojovođe, željeznička stanica, otpravnik vlaka. Međutim, neće postojati peron s kojeg se ta kompozicija može realno otproviti. To je sadašnja Bosna i Hercegovina. Što je njena budućnost? Pokretanje cijele kompozicije ili skretanje triju vagona na različite kolosijeke u divergentnim pravcima? Može li prilikom manevriranja doći do njihova sudaranja i ozljeda putnika? Može, ali stići će hitna pomoć, ova puta brže nego 1992. Otac američke diplomacije George Kennan kritizirao je "teorijsku" izradu vojnih planova koji se kasnije interpretiraju kao "realna" osnova za neminovnu argumentaciju napada na označenu državu.

U studenom 1997. u Hrvatskom geografskom društvu u Zagrebu je oregonski sveučilišni profesor dr. Ronald Wixman održao predavanje o novoj geopolitici Europe. Iznio je tezu da bi Engleska i Francuska željele da se Hrvatska i Srbija prošire u BiH, jer ne žele islamsku državu u Europi. No, podjela BiH bio bi presedan. Ako njen sjeverni dio pripadne Srbiji, a južni Hrvatskoj, neće li to biti signal ostalim državama da ratom proširuju svoje granice? Trebaju li onda na osnovi tog presedana Turci pobiti sve Kurde, a Izraelci sve Arabe? Turci su, a ne Arapi donijeli islam u Bosni. Oni u njoj imaju kulturnih spomenika, psihološki su i emocionalno, te naročito bošnjačkim iseljeništvom u Turskoj, vezani za Bosnu. Amerikanci o tome moraju voditi računa, jer je Turska najveći i najvjerniji američki saveznik na Bliskom istoku. Zato SAD ne može glasno podržavati njezinu diobu, ali Wixman je tada bio čvrsto uvjeren da američka vlast stubokom podržava ideju podjele: "Za tri do sedam godina će se dogoditi podjela Bosne i Hercegovine."

"Vagon restoran" je tada eksplodirao. Sukobili su se djelatnici i iscjelitelji Bosne i Hercegovine. Dodatni scenariji su pljuštali sa svih strana. Raspravljalo se tako žestoko kao da itko u dvorani ima bilo kakvu stvarnu mogućnost za obistinjenje svog jedino mogućeg scenarija. Da prof. dr. Zlatko Pepeonik nije odsvirao kraj ovog proročkog meča, verbalno bi se lumpanje nastavilo do zore. Bosna i Hercegovina je bila i ostala vruća i intrigantna tema. Očito ne samo u regiji. Profesor Wixman je otišao, 2000. je došla, a Bosna i Hercegovina je bila nepodijeljena, to je ostala i u drugom predviđenom roku 2004. Ovo je 2012. i podjele nema, a neće je ni biti. Međutim, ovakvi scenariji nekim svojim dijelovima rade u prilog stvaranja kritične mase međunarodnog javnog mnijenja da podjela može na kraju biti jedini logičan i realan izlaz iz rašomonske državnosti Bosne i Hercegovine. Tu se komotno može nadopuniti Pamuk – postoji i glupi i pametni svijet.

Političari su slavni po tome da ne čitaju, a kamoli razmišljaju o pročitanoj, ali autori(teti) ovakvih scenarija sebi ne mogu dozvoliti luksuz površnosti i propusta zbog toga što su se u predviđanju raspada Bosne i Hercegovine radije držali probabilizma nego li etike izrade scenarija.

VJEROVANJE: POSEBAN POGLED

LJUBAV, TOLERANCIA I DŽIHAD U ISLAMU

Islam doslovno znači: predanost. Islam je vjera zadovoljstva, sigurnosti i mira. Ova načela su opće mjesto u životu muslimana na takav način da, kada oni počnu da klanjaju, oni prekinu sve veze sa ovim svijetom, sagibaju se i padaju na sedždu pred Bogom, a onda opet stoje uspravno, sa rukama previjenim na pojasu, čime također izražavaju poseban respekt prema Bogu.

Blagoslovljeni život Ponosa čovječanstva – neka je mir na njega – bio je protkan nitima mira i tolerancije; bio je to fini vez mira. Već od samog svoga početka, islam je bio i ostao mir. U Kur'anu ima mnogo ajeta koji se tiču ovog pitanja. Na primjer, u jednom od njih se Poslaniku kaže:

Ako oni budu skloni miru, budi i ti i pouzdaj se u Allaha, jer On, uistinu, sve čuje i sve zna (El-Enfal, Plijen, 61).

Čak i u atmosferi kada se dvije vojske bore jedna protiv druge i kada se prolijeva krv, ukoliko se neprijatelj suzdrži od daljnjih napada i zaželi da sklopi mir, muslimanima je naređeno da ne reaguju emocionalno, nego da se okrenu postizanju sporazuma i da se oslone na Allaha. Na taj način je ustanovljen univerzalni princip koji se tiče ovog pitanja. Posljedično tome, razgovarati o borbi ili sukobu je potpuno suprotno osnovnom duhu vjere koja naređuje sporazumijevanje i pomirenje, i to ne samo u vremenu mira, nego, štaviše, za vrijeme rata.

Poslanikovo pozvanje je bilo da se obraća vjeri pošto mu je to bilo naređeno s Božije strane. On je to učinio bez ikakve predrasude. Ovo je bilo toliko iskreno da je Poslanik, kao čovjek ljubavi i mira, posjećivao čak i najljuće nevjernike kakvi su bili Ebu Džehl i Uqbe ibn Ebi Mu'ajd, i to više puta i ne pokazujući nikakvu ozlojeđenost. On je često govorio:

„Reci: Lā ilāhe illallāh (Nema drugog Boga osim Allaha) i bit ćeš spašen!” (Ibn Kethir, *Al-Bidaya...*, 3, 62).

Parafrazirane, ove riječi su značile: Udovolji svome srcu, pomози sjemenu vjere koje je u njega posijano da raste u džennetu i pripremi se za Onaj svijet! – Jedne prilike je Ebu Džehl na takav poziv odgovorio s nepoštivanjem i

podrugljivo: „Hej, Muhammede, ako ti to činiš da bismo mi bili svjedoci tvoga poziva pred Bogom, ne pozivaj me drugi put u tu vjeru! Ja ću biti svjedok ovdje!” Ovaj nevjernik je uvijek odgovarao Poslaniku s nipodaštavanjem, no, uprkos njegovim uvredama, Ponos ovog svijeta – neka je mir na njega – svaki put je govorio o islamu čim bi se sretni s njim i nikada nije promijenio svoj primjereni stil; Ebu Džehlove uvrede, stav i ponašanje njega nikada nisu pogadale.

Evo još jednog slučaja koji se vezuje za Ponos svijeta, za njegovu najširu ljubav, samilost i toleranciju među ljudima, a koji se dogodio prilikom *feth*-a – osvojenja Mekke kako bi se u nju mogla naseliti Božija Riječ. Nakon što je *feth* završen, svi su se okupili oko Poslanika i, gledajući mu u oči, čekali su njegovu konačnu odluku u vezi sa njima. U posljednjem momentu javi se jedna manja grupa, u kojoj je bio i Ebu Džehlov sin Ikrima, koja se suprotstavljala ulasku muslimana u Mekku. Iznova se razbuktaše njihovi osjećaji ozlojeđenosti i nasilja. I kada je atmosfera bila došla do usijanja, Božiji Poslanik je upitao Mekkelije koji su sa zabrinutošću očekivali šta će biti s njima: „Šta vi od mene sada očekujete?” Neke Mekkelije, koje su odranije poznavale Poslanika kao plemenitu, ženeroznu i milostivnu osobu, rekoše: „Ti si najmilostivniji i najplemenitiji čovjek!” Cilj

Božijeg Poslanika nije bio da oduzme njihovu imovinu, suverenitet ili moć, niti da ih ostavi bez zemlje; njegov cilj je bio da ih spasi i da osvoji njihova srca. Ovaj čovjek ljubavi svojim dotadašnjim neprijateljima izrekao je svoju odluku ovim riječima:

„Ja ću vama sada reći isto ono što je vjerovjesnik Jusuf rekao svojoj braći! Ne okrivljujem vas za ono što ste činili ranije! I Bog će vam oprostiti, On je Milostivni, Samilosni! Idite, slobodni ste!“

Ovo bi se moglo na slijedeći način izraziti: Nemojte se patiti! Ja nemam namjeru da bilo koga kažnjavam! Svačije ponašanje svjedoči o njegovom karakteru. Tako ja mislim!

Nakon što se vratio u Medinu, Ikrimu sina Ebu Džehla, koji je proliwao krv čak i prilikom fetha Mekke, njegova žena Umme Hakim uvjerila je da treba da se vrati tamo odakle je pobjegao. Prije nego što je stupio pred Poslanika – neka je mir na njega – oni koji su bili s njim u društvu rekli su da bi mu Poslanik oprostio ukoliko on od njega zatraži oprost. Kakvo iznenađenje: prije nego što je Ikrima došao pred Poslanika, on je upozorio svoje ashabe riječima: „Dolazi Ikrima! Nemojte ga uvrijediti govoreći bilo šta uvrjedljivo na račun njegovog oca!“ I čim je Ikrima stupio pred Poslanika, on mu je toplo rekao: „Neka je dobrodošao onaj ko je pobjegao lađom!“ Ne očekujući riječi pune ovakve ljubavi, Ikrima je kasnije pripovijedao: „Dok sam živ, neću zaboraviti ono što je tada učinio Božiji Poslanik.“ Četiri godine kasnije, nakon što je postao musliman, on je pao kao šehit na Jermuku. Prošaptavši riječi: „O, Božiji Poslaniče, je li do tebe stiglo dobro koje si očekivao kao kompenzaciju za zlo koje je počinio onaj koji je pobjegao na lađi?“ pridružio se ostalim šehitima.

I kao što sam naprijed naveo, Poslanikovo pozvanje je bilo da predstavi Istinu koju je nosio drugima. Drugim riječima, njegova dužnost je bila da izvršava ono što je govorio. On je uvijek prvi prakticirao stvari kojima je kasnije druge pozivao. Ovo što smo ovdje samo ovlaš izložili nekako sažima opći karakter Prvaka vjerovjesnika – neka je mir na njega -. Nažalost, neki se svim silama upiru da na pogrešan način prikažu postojanje džihada u Kur'anu i Sunnetu kako bi, na taj način, napravili konflikt između Poslanika i njegove univerzalne ljubavi. Da, džihad može označavati i vojnu odbranu kao čin koji je vezan za specijalne okolnosti i koji je ponekad neophodan da bi se zaštitile vrijednosti kao što su život, imovina, vjera, djeca, domovina i čast. Njemu se također pribjegava onda kada je neophodno da se otklone prepreke na putu uzvisivanja Božije Riječi. Danas se ove dvije vrste okolnosti kada je dozvoljeno vršiti džihad kao vojnu borbu konstantno zamagljuju ili prešućuju, ponekad iz neznanja, a ponekad zlonamjerno. Ljubav, saosjećajnost i tolerancija, u njihovim najširim dimenzijama, naređene su muslimanima u *Asr-i se'ādetu* (Dobu sreće), u dobu punog mira i sreće, za koje je Poslanik rekao da je „najbolje od svih stoljeća.“ Na temelju toga, ovaj period predstavlja vrhunac muslimanske civilizacije; to je bilo zlatno doba kada su mir, ljubav i razumijevanje u punom smislu živjeli u tadašnjem društvu.

ISTINSKI MUSLIMANI NE MOGU BITI TERORISTI

Islam doslovno znači: *predanost*. Islam je vjera zadovoljstva, sigurnosti i mira. Ova načela su opće mjesto u životu muslimana na takav način da, kada oni počnu da klanjaju, oni prekinu sve veze sa ovim svijetom, sagibaju se i pada-

ju na sedždu pred Bogom, a onda opet stoje uspravno, sa rukama previjenim na pojasu, čime također izražavaju poseban respekt prema Bogu. A kada napuste namaz, oni počnu sa novim životom. Oni svoje klanjanje završavaju selameći one sa svoje desne i one sa svoje lijeve strane i želeći im zdravlje, sigurnost i mir, pa idu i pridruže se ostalim ljudima.

Pozdraviti druge i zaželiti im mir – to se smatra jednim od najpohvalnijih djela koja se izvršavaju u islamu. Zaista, kada je poslanik Muhammed – neka je mir i blagoslov na njega – bio upitan: „Šta je to najpohvalnije djelo u islamu?“ on je odgovorio: „Dati hranu drugima i nazvati selam (pozdraviti) onoga koga poznaješ i onoga koga ne poznaješ.“

OPTUŽBE ZA TERORIZAM

Zaista je najveća i sramota i šteta da islam, koji se temelji na ovim načelima, drugi izjednačavaju sa terorizmom! To je strašna, užasna povijesna greška. Jer, kao što smo naprijed naveli, ako se jednom sistemu koji se temelji na miru i sigurnosti pripiše terorizam, to onda samo pokazuje kako ljudi koji prave takve optužbe ne znaju ništa o duhu islama i kako su nesposobni da ga shvate u njegovoj suštini. Islam se mora istraživati kroz njegove osnovne izvore i kroz njegove autentične predstavnike u povijesti, a ne kroz postupke malog broja onih koji ga pogrešno tumače. U islamu ne postoji surovost i netrpeljivost, i to je nepobitna činjenica! Islam je vjera koja je u potpunosti utemeljena na opraštanju i toleranciji. Takve figure ljubavi kakve su Rumi, Junus Emre, Ahmed Jesevi, Bediuzzeman i njima slični izražavali su ovaj aspekt islama na najljepši način i oni su u povijesti ostali zabilježeni kao primjeri ljubavi i tolerancije.

DŽIHAD U ISLAMU

Džihad jeste element islama koji se primarno definiše kao unutarnja borba vjernika protiv svega što stoji na putu između njega i Boga. S druge strane, u drugom svome aspektu, džihad se temelji na određenim specifičnim principima koji imaju cilj da uklone sve prepreke u odbrani i uzvisivanju Božije Riječi i Njegovog Imena. Mi možemo navesti brojne primjere kroz povijest u vezi sa ovdje iznesenim postavkama. Uvijek će biti rata i ratovanja; to je neizbježna stvarnost ljudskog života. Međutim, ajeti u Kur'anu koji specificiraju uvjete pod kojima se vodi džihad kao vojna odbrana neki pogrešno tumače i njih – u takvom tumačenju – uzimaju kao fundamentalni cilj islama. U suštini, ovi ljudi, koji nisu u stanju da proniknu u istinski duh islama, ne znaju da uspostave ravnotežu između širokih i profinjenih gledišta pa kada se to udruži sa činjenicom da to oni sve konzumiraju sa mržnjom, to vodi iskrivljenom tumačenju islama. Srce izvorne muslimanske zajednice puno je ljubavi za sve ljude i za sva ostala Božija stvorenja.

LJUBAV POVEZANA SA EGZISTENCIJOM

Poslanik Muhammed – neka su na njega mir i blagoslov – bio je čovjek ljubavi. On je poznat i po imenu *Habibullāh*, što dolazi od riječi *habīb* i znači: onaj koji voli Boga i koga Bog voli. Sufije kakvi su Imam Rebbāni, Mevlānā Halid i Šah Valijullāh govorili su da je to najviši stepen ljubavi.

Bog je sva Svoja stvorenja stvorio iz ljubavi, a islam je

izvezao nježnu dolamu te ljubavi. Riječima drugih velikih sufija, ljubav je *raison d'être* svega što postoji. Naravno, uprkos svemu ovome, mi ne možemo poreći da u islamu postoji i element prisile, koja postoji radi zastrašivanja. Međutim, neki ljudi su ove elemente, koji su sekundarni (drugorazredni), uzeli kao temelje islama, i pored toga što islam poziva na mir. Jedan moj prijatelj, koji dijeli moja razmišljanja, rekao mi je: "Ti sa svakim razgovaraš bez nametanja bilo kakvih ograničenja, ali mi smo, s druge strane, ako zanemarimo metafizičku tenziju koju imamo, podučavani i da, prema islamu, treba da pokazujemo svoju odbojnost prema nekim ljudima, i to u ime Boga." Ovakvo mišljenje potječe od neispravne interpretacije ove ideje. U islamu, sve je stvoreno da bi bilo voljeno u ime Boga. Ono što treba mrziti i što jeste odbojno – to su nečiste i nemoralne misli, osjećanja i bogohuljenje. Bog je stvorio ljude kao jednu vrstu Svojih stvorenja (El-Isra', Noćno putovanje, 70), pa se može reći da je svaki čovjek blagoslovljen ovim kvalitetom do različitog stepena. Božiji Poslanik je jedne prilike prolazio pokraj jevrejske sahrane pa je stao kako bi izrazio svoj respekt prema umrlome. Kada mu je rečeno da je umrla Jevrej, on je odgovorio: "On je ljudsko biće." On je time demonstirao vrijednost koju islam daje ljudskom rodu.

Da, ovo je bio način na koji je naš Poslanik iskazao respekt prema čovjeku. Razlozi zašto neki muslimani ili institucije koji pogrešno tumače islam bivaju uvučeni u terorističke akte po svijetu ne treba tražiti u islamu, nego u ljudima, u njihovim pogrešnim tumačenjima i drugim faktorima. Pošto islam nije religija terora, nijedan musliman koji ispravno shvata islam ne može biti i nije terorist.

Sasvim je prirodno očekivati da turski vjerski učenjaci islam tumače kao vjeru tolerancije. Ukoliko smo u stanju širiti razumijevanje islama kako su to činili stupovi ljubavi kakvi su bili Rumi i Junus Emre, po čemu su poznati diljem čitavog Svijeta, i ukoliko mi možemo preuzeti njihovu poruku ljubavi, dijaloga i tolerancije i predati je ljudima koji su željni ove poruke, ljudi iz čitavog Svijeta će požuriti da stupe u vojsku ove ljubavi, mira i tolerancije koju mi predstavljamo. Tolerancija islama je toliko široka da je Poslanik izdao posebnu zabranu ljudima da čak izgovaraju i riječi koje bi bile napadačke. I uprkos ovom samopožrtvovanju poslanika Muhammeda, Ebu Džehl je propustio da postane musliman i umro je bez vjere. Usputno, njegovo ime znači neznanje. Ovaj neuki i grubi čovjek potrošio je sav svoj život u neprijateljstvu prema Poslaniku, i sada, nažalost, njegov nadimak je postao druga priroda nekih savremenih muslimana: onih koji su neuki i grubi. Malo poslije osvojenja Mekke, Ebu Džehlov sin Ikrima počeo je u društvu da govori protiv svoga oca, zbog čega ga je Poslanik ukorio.

RESPEKT PREMA LJUDSKOM RODU

Drugi hadisi obrazlažu zašto ne smijemo biti netolerantni prema drugima. Božiji Poslanik je jedne prilike upozorio svoje ashabe da ne psuju svoje vlastite roditelje. Ashabi su u čudu upitali kako čovjek može psovati svoje roditelje. Poslanik im je odgovorio da, ako čovjek opsuje roditelja nekom drugom, onda mu taj drugi uzvrat; na taj način čovjek samom sebi opsuje roditelja.

I dok je Poslanik uvijek pokazivao respekt prema drugima, činjenica je da, kad danas ljudi govore da je islam agresivan prema drugima, znači da oni ne shvataju na pravi način poslanika Muhammeda. Nema mjesta mržnji ili neprijateljstvu ni u islamu, a niti u univerzalnom vidokrugu njegovog izaslanika Muhammeda – neka su na njega mir i blagoslov!

BOŽJE SLUGE

Kur'an se temelji na opraštanju i toleranciji:

...za one koji, i kad su u obilju i kad su u oskudici, udjeljuju, koji srdžbu savlađuju i ljudima praštaju – a Allah voli one koji dobra djela čine (Ali Imran, Imranova porodica, 134).

Hvalevrijedno je zadržati se na ovom detalju. Ti možeš doći u situaciju kada ti krv proključa, recimo, kada ti neko nešto opsuje i uvrijedi te, ali ti trebaš, svojim krajnjim naporom, da se suzdržiš i ne reagiraš. U gornjem ajetu Kur'an opisuje kako ljudi dobrog morala treba da postupe u trenucima kada budu silno uvrijeđeni. Arapska riječ koja je upotrijebljena u ovom pasažu ima mnogo značenja. *Kazim* označava gutanje onoga što se progutati ne da, dok *kazim* označava onoga ko guta svoju srdžbu. U drugom pasažu Bog vjernicima poručuje da se ostave taštine:

...i oni koji ne svjedoče lažno, i koji, prolazeći pored onoga što ih se ne tiče, prolaze dostojanstveno (El-Furqan, Rastavljač Istine od neistine, 72).

ISLAMSKI STIL

Božiji Poslanik je prakticirao sve čemu je podučen iz Kur'ana. Na primjer, neko je jedne prilike došao i priznao da je počinio zinaluk, molio je da se očisti od grijeha, ma kakva kazna za to bila. Poslanik mu je rekao: "Idi kući i čini teobu! Nema grijeha koga Bog neće oprostiti!" (Muslim, *Hudud*, 17,23; Buhari, *Hudud*, 28). U drugom hadisu se govori o tome kako je neko nekoga optužio za krađu. I baš kada je trebalo da se izvrši kazna, čovjek je promijenio mišljenje i oprostio krađu, na što je Poslanik rekao: "A zašto mu nisi odmah oprostio?" (Ebu Davud, *Hudud*, 14 (4394); Nesai, *Sarik*, 4 (8, 68); Muvetta', *Hudud*, 28 (2, 834).

Kada se detaljnije razmotre ovi slučajevi, može se uočiti da stil onih koji drugima prijete mržnjom i odbojnošću nije islamski stil. Kao što gornji slučajevi pokazuju, islam je vjera ljubavi i tolerancije. Muslimani su odani ljubavi i saosjećajnosti, to su ljudi koji se klone svakog vida terora i koji se na sve načine čiste od mržnje i odbojnosti.

O NEDAVNIM TERORISTIČKIM AKTIMA

Muslimani moraju reći: "U istinskom islamu teror ne može postojati!"

Danas, mi možemo komotno reći da je islam potpuna nepoznanica! Muslimani moraju reći: "U istinskom islamu teror ne može postojati!" U islamu, ubistvo nedužnog ljudskog bića odvodi u *kufr* (nevjerovanje u Boga). Niko nema pravo da ubije nedužno ljudsko biće! Niko ne smije ni dirnuti nedužnu osobu, čak ni za vrijeme rata! Niko ne može izdati *fetvu* (pravno mišljenje koje izdaje specijalist za islamsko pravo u vezi sa posebnim pitanjem) koja bi dozvolila ubijanje nedužnog čovjeka! Niko ne može biti bombaš samoubica! Niko se ne može s bombama opasanim oko svoga tijela baciti u gomilu ljudi! Nezavisno od toga kojoj vjeri pripadaju ljudi u toj skupini, to je vjerski nedopušteno! Čak i u slučaju rata- kada je teško održavati ravnotežu – to nije dozvoljeno u islamu! Islam kaže: "Ne diraj u djecu ili ljude koji se mole u crkvama!" Ovo nije rečeno tek sada, ovo su cijelim tokom naše povijesti ponavljali: poslanik Muhammed, Ebu Bekr, Omer, a kasnije i Salahuddin Ejubi, Alparslan, sultan Mehmed Fatih i drugi. Na ovaj način je Konstantinopolj, u kome je uz buku vladala gomila, postao Istanbul. U ovom gradu, Istanbulu, Grci nisu dirali Erмене, niti su Ermeni dirali Grke, a muslimani nikome nisu

A man with a beard, wearing a white thobe and a white ghutra with a black band, stands against a light-colored brick wall. He is holding a black rectangular sign with both hands, which displays the number 213861664 in white digits. The lighting is soft, coming from the side, casting a slight shadow on the wall behind him.

Uvijek će biti rata i ratovanja; to je neizbježna stvarnost ljudskog života. Međutim, ajeti u Kur'anu koji specificiraju uvjete pod kojima se vodi džihad kao vojna odbrana neki pogrešno tumače i njih – u takvom tumačenju – uzimaju kao fundamentalni cilj islama.

U suštini, ovi ljudi, koji nisu u stanju da proniknu u istinski duh islama, ne znaju da uspostave ravnotežu između širokih i profinjenih gledišta pa kada se to udruži sa činjenicom da to oni sve konzumiraju sa mirznjom, to vodi iskrivljenom tumačenju islama. Srce izvorne muslimanske zajednice puno je ljubavi za sve ljude i za sva ostala Božija stvorenja.

činili nikakvu štetu! Malo nakon osvojenja Konstantinopola, narod ovoga grada je objesio veliki portret sultana Fatiha (Osvajača) na zid Patrijaršije. Čudno je da se to dešavalo u to vrijeme. Historičari navode da je Sultan pozvao patrijarha i dao mu ključeve grada. Čak se i danas Patrijaršija sa poštovanjem sjeća sultana Fatiha. Ali danas, islam, kao ni jedna druga tema, ne shvataju se na primjeren način. Islam je oduvijek respektirao raznovrsnost ideja pa i zbog toga se on mora na adekvatan način razumijevati i tumačiti.

Moram sa žalošću konstatirati da u nekim muslimanskim zemljama živi jedan broj vjerskih lidera i nezrelih muslimana koji nemaju drugog oružja u svojim rukama osim svoje fundamentalističke interpretacije islama; oni tu interpretaciju koriste da bi druge angažirali da se bore služeći njihovim ciljevima. A islam je istinska ispravna vjera, i on treba i da se živi ispravno. Na putu vjere ne mogu se koristiti neispravni, neislamski metodi. U islamu, svaki cilj mora biti legitimno postavljen, tako da i sva sredstva kojima se dolazi do cilja moraju biti legitimna. Ako se gleda iz ove perspektive, čovjek ne može doseći Džennet ubijanjem drugog čovjeka. Musliman ne može reći: "Ja ću ubiti čovjeka i ući u Džennet!" Bog to ne odobrava, i neće odobriti! A najvažniji ciljevi za muslimana su oni koje Bog odobrava, i koji se, tek tada, mogu postizavati u ime Sve-mogućeg Boga u čitavom univerzumu.

Propisi islama su jasni. Pojedinci ne mogu proglašavati ratno stanje niti svoj privatni rat. Isto tako, nikakva grupa ili organizacija ne može proglasiti početak vođenja rata; država je ta koja to čini! Ratno stanje ne može biti proglašeno bez predsjednika države ili armije, koji to prvi čine. U protivnom, to je čin terora. U tom slučaju rat povedu, da mi Bog oprost i na ovim riječima, sakupljene grupe bandita. Jedna osoba sakupi oko sebe jednu grupu, druga drugu grupu, i povedu rat između sebe. Ukoliko ljudi dopuste da pojedinci pokreću ratove, onda će neminovno zavladati kaos. A zna se desiti da zbog neke male razlike među mislećim ljudima dođe do krvavog razračuna, jer neki ljudi zbog te razlike ustanu i kažu: "Objavljujem rat protiv tog i tog čovjeka!" Čovjek koji je, npr., tolerantan prema kršćanstvu može biti optužen od neke grupe koja ustane i kaže: "Taj i taj čovjek pomaže kršćanstvo, a slabi islam. On mora biti ubijen! Mora se oglasiti rat protiv njega!" I zaista se može desiti da se protiv takvog čovjeka povede rat! Nažalost, to nije teško učiniti (tj. oglasiti i povesti rat protiv nekoga). Ali ukoliko država nije proglasila ratno stanje, niko ne može povesti rat. Dok se to ne desi, čak ni vjerski učenjaci kojima se možemo diviti, ne mogu pokrenuti rat; to je protivno duhu islama. Principi mira i rata u islamu su potpuno jasno postavljeni u ovoj vjeri.

ISLAMSKI SVIJET, USTVARI, NE POSTOJI

Po mome mišljenju, islamski svijet ne postoji u stvarnom smislu te riječi. Postoje regioni i mjesta gdje muslimani žive. U nekim mjestima i zemljama muslimani su većinsko stanovništvo, a u drugim žive u manjem broju. Islam je postao njihov način življenja i kulture, ali oni ne slijede svoju vjeru u svakom slučaju i u svakome mjestu. Postoje i muslimani koji su restrukturirali islam u skladu sa svojim mišljenjima. Ne mislim ovdje na radikalne, ekstremne muslimane, nego na obične muslimane koji žive islam onako kako njima odgovara.

Da bi neko bio istinski musliman, preduvjet za to je da bude vjernik i da živi u skladu sa propisima ove vjere; muslimani moraju preuzeti odgovornosti koje su inherentne islamu. Ne može se reći da svako društvo koje egzistira unutar islamske geografije dijeli ovaj koncept i ovu filozofiju. Ukoliko bismo tako zaključivali, mi bismo oklevetali islam, a ukoliko kažemo da islam ne postoji, onda smo

oklevetali ljudski rod. Ja ne mislim da će muslimani u značajnoj mjeri biti u stanju da doprinesu ravnoteži u svijetu u bliskoj budućnosti. Ja ne vidim da oni koji nas predstavljaju imaju ovu viziju. Islamski svijet je u popriličnom neznanju i pored nekih mjera prosvijećenosti koje su se desile u naše vrijeme. Ovu pojavu možemo vidjeti tokom hadždža, kao i na konferencijama i panel-diskusijama. To se može vidjeti i u parlamentima muslimanskih naroda putem televizije. Postoji ozbiljni raskorak između islama i muslimanskih naroda. Oni – ovi muslimani – ne mogu riješiti svjetske probleme. Možda će to biti moguće u budućnosti.

Danas, postoji islam pojedinca. I postoje muslimani u različitim mjestima savremenog svijeta. Oni su uglavnom odvojeni jedni od drugih. Ja lično nisam vidio nikoga za koga bi se moglo kazati da je savršeni musliman. Ako muslimani nisu u stanju da kontaktiraju između sebe i da uspostave uniju, da zajednički rade na rješavanju zajedničkih problema, da tumače svijet i da ga proučavaju u skladu sa Kur'anom, da tumače budućnost, da proizvode projekte za budućnost, da odrede svoje mjesto u budućnosti, i sve dotle dok to ne budu u stanju činiti udruženim snagama, ja mislim da mi ne možemo govoriti o islamskom svijetu. Pa pošto ne postoji islamski svijet, onda svako radi pojedinačno. Otuda se, onda, može reći da da postoje samo neki muslimani koji imaju svoje vlastite istine, a ne može se tvrditi da postoji islamsko razumijevanje oko kojeg su se usaglasili kvalificirani islamski eksperti i koje je pouzdano utemeljeno na Kur'anu i više puta provjereno, testirano. Zbog toga radije govorimo o muslimanskoj, a ne o islamskoj kulturi.

Ovakvo stanje traje od petog stoljeća po Hidžri (11.st.). Počelo je sa erom Abbasija i sa pojavom Seldžuka. Povećalo se nakon fetha Istanbula. U periodima koji su slijedili, vrata nove interpretacije islama su zatvorena. Horizonti mišljenja postali su uski. Širina koja je u duhu islama tada je sužena. U islamskom svijetu su se javili mnogi nesavjesni ljudi koji nisu bili otvoreni za druge i koji se nisu otvarali ni prema kome. Ova uskost pogleda prenijela se i u derviške tekije, čak i u medrese. Naravno, sva ova načela i interpretacije zahtijevaju reviziju i obnovu koju mogu izvesti oni muslimani koji su kultivirani u svojim oblastima.

AL-KAIDINA MREŽA

Jedan od meni najomraženijih ljudi u svijetu je Osama bin Laden – zato što je on ukaljao svijetlo lice islama. On je formirao jedan imidž (o islamu –op.prev.) koji je kontaminiran svim i svačim. Ako budemo pokušali da na najbolji način uklonimo štetu koja je islamu učinjena, trebat će nam godine za to.

Mi o ovoj perversiji govorimo gdje god stignemo. Pišemo knjige o tome. Mi jasno kažemo: "To nije islam!" Bin Laden je zamijenio islamsku logiku svojim vlastitim željama i osjećajima. On je monstrum, jednako kao i oni koji ga okružuju. A ukoliko ima drugih koji su kao on i njegova grupa, ni oni nisu ništa drugo do monstrumi.

Osudjujemo Ladenova gledišta. A jedini način da se spriječi ova vrsta djela jeste da muslimani koji žive u zemljama koje liče na islamske – a mi smo već ranije rekli da, po našem mišljenju, islamski svijet ne postoji, nego da postoje zemlje u kojima žive muslimani – počnu zajednički rješavati svoje vlastite probleme.

Trebaju li muslimani razmišljati potpuno drugačije od onih koje su izabrali kao svoje lidere? Ili sami trebaju izvršiti fundamentalne reforme? Da bi odgojili svoje nove generacije u novom okruženju u kome bi one mogle da se razvijaju u okrilju svoje vjere i u skladu sa njom, muslimani moraju početi rješavati svoje probleme, i to ne samo svoje probleme u vezi sa terorom, kao sredstvom koje Bog

ne odobrava, nego i problem droga i upotrebe cigareta, jer i jedno i drugo Bog zabranjuje, a onda su tu još: raskol među njima, civilni nemiri, nikad iskorišteno siromaštvo, sramota koju trpe dok drugi vladaju njima, strane sile koje vladaju njihovim zemljama, itd.

Kada Mehmet Akif Ersoj kaže: Ropstvo, raznovrsne ne- daće, prihvatanje svega tuđeg što je strano našem moralu – sve je to ruglo za sve nas. Sve ove pojave Bog proklinje, a sve su one uzele maha u našoj naciji. Da bi se one isko- rijenile, po mome mišljenju, prvo moramo biti *oni koji su predani Bogu*.

NAŠA ODGOVORNOST

Ovo je naš promašaj; ovo je promašaj naše nacije. Ovo je promašaj našeg obrazovanja. Istinski musliman, koji islam razumije u svim njegovim aspektima, ne može biti terorist. Teško je onome ko je uključen u terorizam da ostane musliman. Vjera ne odobrava ubijanje čovjeka da bi se postigao bilo kakav cilj. Onda se postavlja pitanje, šta mi trebamo poduzeti da bi ljudi bili odgojeni u ovom duhu. Čime da ih vezemo za ove principe? Koju vrstu odgovornosti ćemo preuzeti u njihovom odgajanju kako bismo bili sigurni da oni neće biti uvučeni u terorizam?

Ljude je moguće zaštititi od uvlačenja u terorizam uko- liko se u njih budu usađivale vrijednosti koje potiču iz isla- ma, kao što su: bogobojažnost, strah od Sudnjeg dana, strah od protivljenja vjerskim principima. Ali, mi nismo uspostavili traženu osjetljivost za ovo pitanje. Postoje neki manji pokušaji da se djeluje u ovom marginaliziranom po- lju. Nažalost, na ovom putu postoje brojne prepreke koje nam neki naši sugrađani postavljaju.

Neki kažu da ova vrsta aktivnosti za koje se mi zalaže- mo neće biti dozvoljena, a to znači podučavanje kulturi i moralu treba biti potpunoma zabranjeno u obrazovnim institucijama. U isto vrijeme mi se otimamo da sve zahtje- ve života strpamo u škole. Treba biti zaštićeno zdravstveno obrazovanje, kome bi podučavali doktori. Nastavni sadrža- ji koji se tiču općenito života kao i kućnog života također treba da se na sažet način izučavaju u školi. Studenti treba da budu podučeni kako će ići kroz život sa svojim bračnim drugom i kako će odgajati djecu, i tu se staje.

U Turskoj, kao i u nekim drugim zemljama u kojima živi veći broj muslimana ljudi snose teške posljedice zbog kon- zumiranja droge, zbog kocke i korupcije. U Turskoj je ostao tek poneki pojedinac koji nije uključen u ove vrste skanda- la. Postoje neki ciljevi za koje se pretpostavlja da bi mogli biti dosegnuti. Da, zaista ima mnogo ciljeva koji još nisu ostvareni. Ti ne možeš nikoga upitati u vezi sa ovim, a ne možeš ljude smatrati odgovornim za to. Oni su prepušteni sami sebi, daleko od ovih pitanja.

To su ljudi koji žive među nama. Sve su to naša djeca. Za- što neka od njih postaju „loši momci“? Zašto neka od njih odrastaju kao nasilnici? Zašto se neka od njih bune protiv humanih vrijednosti? Zašto neka od njih u vlastitoj zemlji postaju bombaši-samoubice?

Svi oni rastu među nama. Mora da postoji nešto loše u njihovom obrazovanju. To jest, mora da obrazovni siste- mima neke manjkavosti, neke slabe tačke koje traže da se preispitaju. I da se otklone. Ukratko, odgajanje ljudi nije uzeto kao prioritet. U međuvremenu, mnoge generacije su izgubljene, uništene, razorene...

Nezadovoljna omladina izgubila je svoj duhovni život. Neki drugi ljudi prije priđu tim mladim ljudima, daju im po- neki dolar i od njih sačine robote. Oni ih drogiraju. U ovim danima magazini su puni reportaža o njima. Ti mladi ljudi su zloupotrijebljeni do te mjere da se njima može manipu- lirati. Oni se upotrebljavaju kao ubice za neke lude ideje i ciljeve radi kojih oni ubijaju ljude. Neki šejtani u ljudskom

suretu žele da postignu neke svoje ciljeve zloupotrebljava- jući ove mlade ljude.

Ovi mladi ljudi su pretvoreni u robote. Jednom je ubije- no mnogo ljudi u Turskoj. Jedna grupa ubije jednog čovje- ka, a onda druga grupa ubije drugog čovjeka. Dvanaestog marta 1971. svako je bio uvučen u krvave razračune. Došla je policija i intervenisala. Dvanaestog septembra 1980. lju- di su također bili saučesnici u ubijanju jedni drugih.¹

Neki ljudi su tada pokušavali da ispune svoje ciljeve ubijanjem drugih ljudi. Svako je bio terorist. Oni na jednoj strani su bili teroristi; oni na drugoj strani su bili teroristi. U istoj akciji svako je bio na različit način etiketiran. Jedan čo- vjek je mogao da kaže: „Ja ovo činim u ime islama!“ Drugi je mogao da kaže: „Ja ovo činim za svoju zemlju i svoj narod!“ Treći je mogao da kaže: „Ja se borim protiv kapitalizma i ek- sploatacije!“

To su bile samo njihove riječi u koje su oni vjerovali. Kur'an govori o takvom „etiketiranju.“ Te stvari nemaju svo- ju vrijednost. Ali, ljudi se i dalje ubijaju. Svako ubija u ime nekog svoga ideala.

U ime takvih krvavih „ideala“ ubijeni su mnogi ljudi. Ovo nije ništa nego teror. Svako, a ne samo muslimani, čine ovu vrstu greške. I pošto to svi čine ubijajući jedni druge, ovo ubijanje postaje cilj koji je „razumljiv.“ Ubijanje postane navika. Svako počne da se služi ubijanjem, iako je ubistvo druge osobe sami šejtanski posao. Jednom je jedan moj dragi prijatelj ubio zmiju. On je završio vjerske nauke i sada je imam. Kao reakciju na to, nisam sa njim govorio mjesec dana. Rekao sam mu: „Ta zmija je imala pravo da živi u pri- rodi. S kakvim si je pravom ti ubio?“

Danas je situacija takva da, kada se ubije 10 ili 20 lju- di, ne znam koliko, mi ne osjećamo strah zbog toga, nego kažemo: „Oh, to je tako loše, ali nije mnogo ljudi ubijeno!“ Nevjerovatno je na koji način ljudi primaju ovako strašne užase! „Dobro je da nije bilo više poginulih,“ komentarišu oni. Ukratko, društvo kao cjelina prihvata te užase kao dio svoje svakodnevnice.

Situacija se može popraviti obrazovanjem. Zakoni i pro- pisi koje donosi vlada također mogu popraviti ovu situa- ciju. Nekim marginalnim grupe koje se štite a koje se ne mogu zaustaviti ne pridaje se značaj koji zaslužuju. Najbo- lji lijek za ovaj problem jeste da se te skupine podučavaju direktno, da izravno saznaju istinu o svijetu. Njima mora biti jasno da muslimani ne smiju i ne mogu biti teroristi. Zašto ovo mora biti učinjeno jasnim? Zato što ljudi mora- ju znati da, ako neko učini zlo djelo malehno koliko jedna trunčica, oni će za njega ispaštati na ovom ili na Onom svi- jetu (Kur'an, Ez-Zilzal, Zemljotres, 7-8).

Da, ubistvo jednog čovjeka je nešto ogromno. Kura'n kaže da je ubistvo jednog čovjeka ravno ubistvu svih ljudi. Ibn Abbas kaže da će ubica u Džehennemu ostati vječno. Za njega je propisana ista kazna kao i za nevjerništvo. To znači da će ubica biti podvrgnut istoj kazni kao i nevjer- nik. Ukratko, u islamu, na temelju kažnjavanja na Sudnjem danu, ubica se tretira kao neko kome pripada dno, kao neko ko je zanijskao Boga i Poslanika (drugim riječima, kao ateist, nevjernik). Ako je ovo temeljni princip vjere, onda se njemu naše mlade generacije moraju podučavati tokom svoga obrazovanja.

¹ Turska je imala tri vojna udara u drugoj polovini 20.st. Datumi koji su ovdje navedeni tiču se drugog i trećeg udara, kada je u nemirima bilo ubijenih.

Džamije u Beogradu nakon odlaska Turaka 1867. godine

NEKAD BIO BIJELI

GRAD

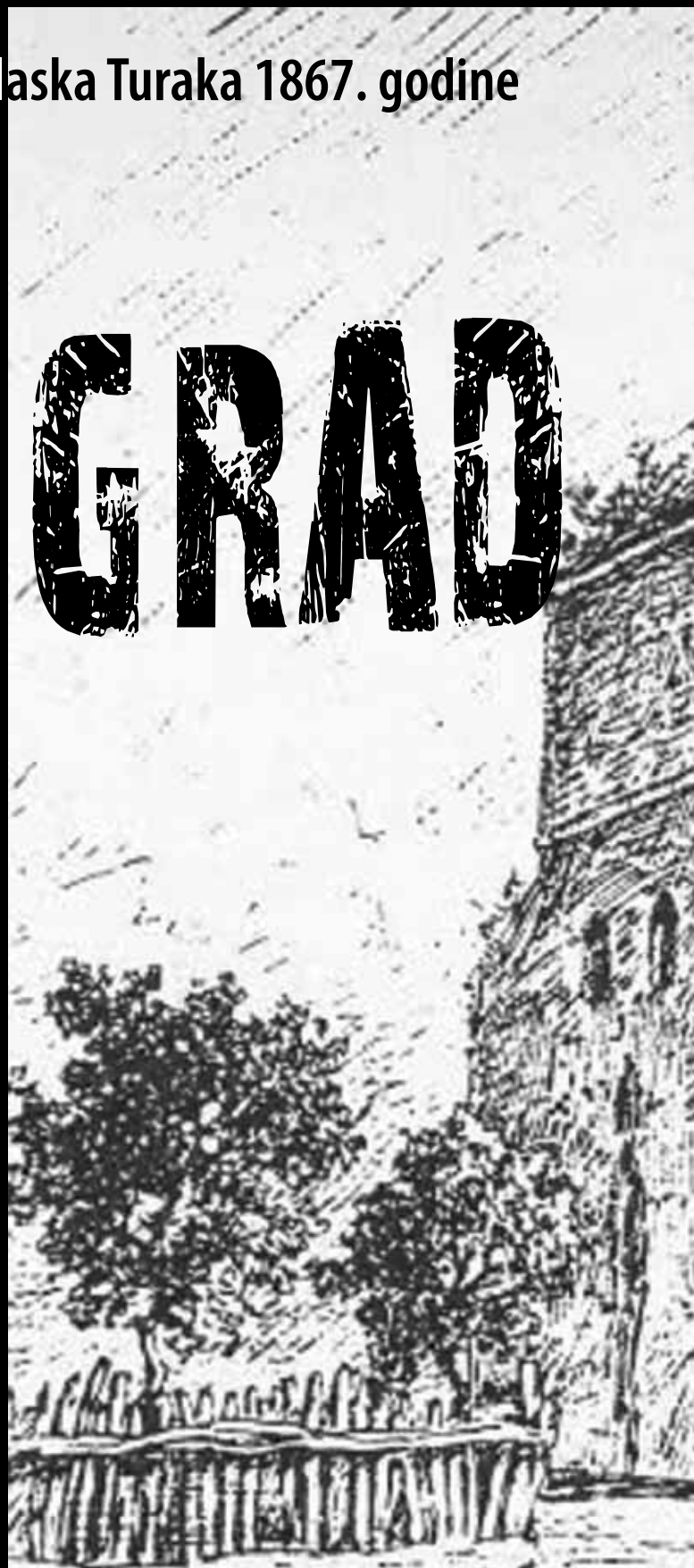
Beograd je imao oko 98.000 stanovnika, od kojih 21.000 nisu bili muslimani. Nekada je u Beogradu pored javnih objekata bilo 7 javnih kupatila – hamama, oko 7000 kućnih banjica – hamama, 6 karavan saraja, 21 trgovački han i 217 mesdžida i džamija. Evlija Čelebija je ostavio nazive 35 džamija u kojima je obavljana zajednička služba – džuma i 12 mesdžida.

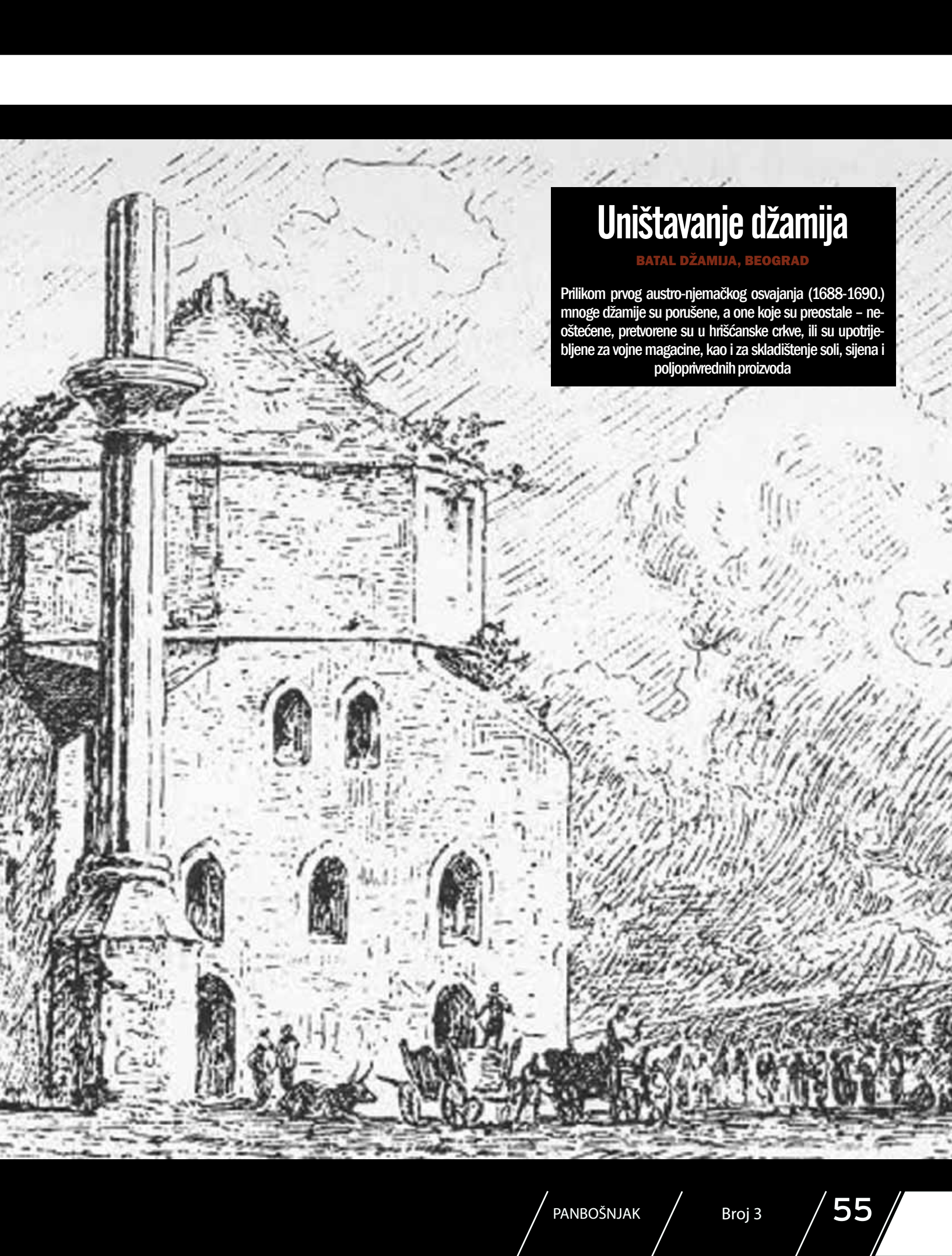
Osvojivši Beograd od Mađara 1521. godine, Turci Osmanlije su ga postepeno naseljavali i pretvarali u kitnjasti orijentalni grad, čija je panorama sa mnogobrojnim munarama izdaleka oduševljavala mnoge evropske putnike i prolaznike tog doba. Već 1571. godine u Beogradu je bilo 27 naselja – mahala. Prema velikom osmanlijskom putopiscu Evliji Čelebiji, koji je boravio u Beogradu 1660. godine, Beograd je tada imao oko 98.000 stanovnika, od kojih 21.000 nisu bili muslimani.

Tada je u Beogradu pored javnih objekata bilo 7 javnih kupatila – hamama, oko 7000 kućnih banjica – hamama, 6 karavan saraja, 21 trgovački han i 217 mesdžida i džamija.

Evlija Čelebija je ostavio nazive 35 džamija u kojima je obavljana zajednička služba – džuma i 12 mesdžida.

Osmanlijski geograf Hadži Kalfa, zabilježio je 100 džamija, a naš poznati učenjak – orijentalista, rahmetli Ha-

Uništavanje džamija

BATAL DŽAMIJA, BEOGRAD

Prilikom prvog austro-njemačkog osvajanja (1688-1690.) mnoge džamije su porušene, a one koje su preostale – ne-oštećene, pretvorene su u hrišćanske crkve, ili su upotrijebljene za vojne magacine, kao i za skladištenje soli, sijena i poljoprivrednih proizvoda

zim Šabanović, smatrao je da se tada u Beogradu nalazilo 75-80 džamija.

U Beogradu su tada naseljene 41 mahale (kvarta).

Beograd je već koncem XVI stoljeća, po svojoj ljepoti i veličini, u mnogome nadmašivao Budim, Sofiju, Sarajevo, Skoplje i mnoge druge gradove evropskog dijela Otomanskog carstva. On postaje "Darul-džihad" – Mjesto ratova, kako su Osmanlije nazivale Beograd.

DŽAMIJE PRETVORENE U CRKVE

Prilikom prvog austro-njemačkog osvajanja (1688-1690.) mnoge džamije su porušene, a one koje su preostale – neoštećene, pretvorene su u hrišćanske crkve. Za vrijeme kratke osmanlijske vladavine (1690-1717.) mnoge džamije su obnovljene, a neke su iz temelja izgrađene.

Kada su austro-njemačke armije pod zapovjedništvom nadvojvode Evgenija Savojskog (u čijem su sastavu bili vojnici raznih narodnosti: Nijemci, Francuzi, Talijani, Švicarci, Portugalci, Španjolci, Mađari i drugi) po drugi put osvojile Beograd (1717-1739.) zatekle su u njemu oko dvije hiljade stambenih zgrada, mnoge džamije, javne banje, hanove i druge objekte.

Vitke munare džamija, napose u gornjem i donjem dijelu tvrđave, bile su porušene kako bi panorama grada izgledala evropskije. Mnoge džamije su pretvorene u crkve raznih hrišćanskih redova koji su došli zajedno sa vojskom i doseljenim življem: "trinitarci", "franjevci", "jezuiti", "minoriti" i Jermeni katolici. Trinitarci i franjevci su dobili po dvije džamije da preurede za crkve, kapucini, jezuiti, minoriti i Jermeni katolici po jednu. Ostale sačuvane džamije su upotrijebljene za vojne magacine, kao i za skladištenje soli, sijena i poljoprivrednih proizvoda, a jedna je upotrebljavana za vojnu bolnicu. Tada u Beogradu nije bilo muslimanskog stanovništva, jer je na osnovu člana III "ugovora o kapitulaciji od 18. augusta 1717. godine..." dozvoljeno cijelom garnizonu da se povuče slobodno i sigurno sa ženama i djecom, oružjem i prtljagom uz udaranje doboša i sa razvijenim zastavama, što se odnosi i na stanovništvo, koje želi da iziđe u isto vrijeme, ma kakvog da je položaja, vjere ili narodnosti, kao i ranije roblje koje je primalo islamsku vjeru prije opsade.

Poslije pobjede nad austro-njemačkom vojskom 1739. godine kod Grocke, Osmanlije su ponovo zagospodarile Beogradom, i njime vladale 50 godina (1739-1789. godine). Za to vrijeme oni su popravili mnoge oštećene i povratili u prvobitno stanje mnoge džamije pretvorene u crkve, izgradili su i mnoge nove džamije.

Prema nekim savremeniciima, u Beogradu je 80-tih godina XVIII stoljeća bilo 50 džamija. U toku velikih borbi za Beograd 1739. godine, između 60 hiljada austro-njemačkih vojnika, koje je predvodio 74-godišnji maršal Laudon i 9000 Osmanlija branilaca grada, na čelu sa Osman-pašom i u toku okupacije (1789-1791. godine) stradalo je 30 džamija.

Svištovskim mirom od 4. augusta 1791. godine Leopold II, austrijski car morao je prepustiti Otomanskoj imperiji Beograd, Šabac, Ram i dio Srbije koji je bio osvojen. U planu Beograda, kojeg je izradio austrijski potporučnik Bruš 1789. godine, ucrtano je 15 džamija, ali ni jedna nije identificirana. U tom planu nije naznačena Batal/džamija, koja je bila locirana u blizini sadašnje Savezne narodne skupštine. Taj se broj džamija uglavnom održao do

Prvog srpskog ustanka.

U toku borbi za oslobođenje Beograda 1806. godine, mnoge džamije su stradale, a one preostale bile su pretvorene u bakalnice, u nekim su svinje zatvarane (držane), jedna je bila pretvorena u pravoslavnu crkvu, a Karađorđević je mnogim turskim ženama "koje su nemilosrdno i nečovječno vojnici ostavljali nage... ukazao milosrđe i odredio im dvije džamije za stanovanje."

Povratkom Osmanlija u Beograd, počinje se sa obnavljanjem i popravkama manje oštećenih džamija, dok sa obnavljanjem više oštećenih i poluporušenih u minulim ratovima nije moglo da se otpočne zbog tadašnjih finansijskih prilika u Otomanskoj imperiji, a napose u Beogradskom pašaluku.

Prema Joakimu Vujiću, koji je boravio u Beogradu 1826. godine i, između ostalog, zabilježio: "Navodi se do 30 džamija koje su najvećim dijelom batal, porušene i povaljane."

Srpske vlasti su 1836. godine popisale džamije u Beogradu, i u tom spisku se nalazilo 16 džamija.

Prema pripovjedaču Lazaru Komerčiću, u Beogradu je bilo: "na nekih 15-16 džemata mahala (kvartova), a svaki džemat je imao svoju džamiju."

KALNIČKI PROTOKOL

Iako se broj džamija u Beogradu, u odnosu na ranije periode, mnogo smanjio "kitnjasta i tanka minareta džamija, koja se blistaju na suncu", unela su Beograd u Majerov univerzum – Leksikon 1838. godine pod naslovom "Najljepši vidici svijeta." Početkom rata 1876. godine, gospodin Barbunti – Brodano je zabilježio 14 džamija.

Felix Kanitz, putopisac, arheolog, novinar i ilustrator, boraveći u Beogradu 1861. godine navodi: "U gradu i varoši bilo je 15 munara." Isti pisac konstatuje 1887. godine "od 15 beogradskih džamija zatekao sam još samo jednu 'Bajrakli džamiju' (džamiju sa bajrakom) u Jevremovoj ulici", koju je podigao sultan Sulejman Veliki, gdje su se nekad skupljali hodočasnici koji su odlazili u Meku, izvaljenih prozora i vrata prepuštenu propadanju; dalje, manja "Kardžamija" sa zadimljenim dimnjakom upotrijebljena za plinsku kotlovnicu za osvjetljenje Narodnog pozorišta.

Prema jednom turskom planu beogradskog grada i varoši, do šanca koji potiče iz 1863. godine u kojem su ucrtane sve zgrade sa oznakom etničke pripadnosti njihovih vlasnika i 172 važnija razna objekta, među kojima 12 džamija i tri tekije, kako slijedi:

1. Hasan-pašina džamija u Donjem gradu,
2. Sultan Mehmeda džamija u Gornjem gradu,
3. Sultan Mustafina džamija,
4. Ali-pašina džamija,
5. Bajrakli džamija,
6. Reis-efendijina džamija,
7. Laz-ogljie džamija,
8. Jahja-pašina džamija,
9. Deftedarova džamija,
10. Laz-hadži Mahmuda džamija,
11. Kizlar-agina džamija,
12. Bajram-begova džamija,
13. Šejh Hasana-efendije tekija,
14. Šejha Muhameda tekija,

15. Šejha Hafiza Mehmeda tekija.

U planu nisu ucrtane džamije koje su se nalazile na periferiji varoši.

Slučaj na Čukur-česmi, ulične borbe i bombardiranje Beograda 1862. godine ubrzalo je zaključenje sporazuma o konačnom odlasku Turaka iz Beograda i tadašnje Srbije.

Po članu 1, stav 2, "Kanličkim protokolom od 4.9.1862. godine bilo je predviđeno: da će vjerske građevine i grobovi koje ostavlja muslimansko stanovništvo, napuštajući mjesta koja je do sada držalo, na osnovu vjerskih prava, biti poštovani sa svima obzirima."

Po članu 1, stav 3, predviđeno je rušenje jednog dijela varoši "nastanjenog skoro isključivo muslimanima radi bezbjednosti beogradske tvrđave, a Porta se obavezala dati obeštećenje i turskim i srpskim vlasnicima."

Prilikom toga "čišćenja" 1863/64. godine porušene su i dvije džamije: Sultana Mustafe i Ali-paše.

Otkupna suma "u ime sviju naknada" za muslimanska imanja iznosila je, prema ugovoru zaključenim sa Portom, 1865. godine 9 miliona pjastera.

Iseljnjem "turskog" življa iz Beograda 1867. godine (među kojima je veliki broj bio slavenskog porijekla sa prezimenima: Bajraktarević, Bošnjak, Smederevac, Kokić, Islamović i druga) počeo je žalosni neslućeni kraj beogradskih džamija. Kako navodi Felix Kanitz "gde kad bi noću slučajno eksplodirale mine rušeći džamije koje su

ometale regulaciju."

Da je tada bilo boljeg razumijevanja između dva svijeta, istočnog osmanlijskog i zapadnog evropskog, međusobne koegzistencije, tolerancije i trpljenja, između dviju konfesija - hrišćanske i islamske, ne bi došlo do antagonizma, međusobnog uništavanja, razaranja i pljačkanja.

Mi bi se danas u Beogradu divili još nekom muslimanskom sakralnom objektu – bogomolji, sa visokim münarima, koje bi paralelno tmurne vidike i opominjale nas da su ih ljudske ruke, a možda i ruke naših daljnjih rođaka gradile u jednom burnom – prolaznom vremenu. Ovako je Beograd neslavno doživio sudbinu prije 125 godina, poput ranijih gradova Budima, Gera (Džera), Pečuha, Osijeka, Slavonske Požege, Iloka, Knina, kao i mnogih drugih gradova srednje Evrope u kome su pod utjecajem "civilizirane" Evrope prije 300 godina porušeni svi muslimanski objekti osim malih izuzetaka.

To nas vrijeme podsjeća na današnje prilike u Bosni i Hercegovini, gdje je pod kontrolom Karadžićeve vojske i vojske HVO-a porušeno oko 1000 džamija, među kojima oko 30-tak značajnijih objekata izgrađenih u XV i XVI stoljeću, koji su bili pod zaštitom države i UNESCO-a kao vrhunski spomenici kulture.

(Časopis "Most"; broj 174 (85 - nova serija), godina XXIX maj/svibanj 2004.)

Džamije i tekije u Beogradu 1863. god.

KARA DŽAMIJA, BEOGRAD

1. Hasan-pašina džamija,
2. Sultan Mehmeda džamija,
3. Sultan Mustafina džamija,
4. Ali-pašina džamija,
5. Bajrakli džamija,
6. Reis-efendijina džamija,
7. Laz-ogljje džamija,
8. Jahja-pašina džamija,
9. Deftedarova džamija,
10. Laz-hadži Mahmuda džamija,
11. Kizlar-agina džamija,
12. Bajram-begova džamija,
13. Šejh Hasana-efendije tekija,
14. Šejha Muhameda tekija,
15. Šejha Hafiza Mehmeda tekija.

Orhan Veli Kanık je utemeljitelj pjesničkog pravca poznatog kao garip

ISTANBUL

U POEZIJI ORHANA VELI KANIKA

Ako imate pravo na samo jedan pogled na svijet, pogledajte Istanbul.
Alphonse de Lamartine

Mnogi književni kritičari ističu Orhanovu veliku ljubav prema Istanbulu, a Yusuf Yildirim navodi da je ta ljubav čak dosegla nivo zaljubljenosti: "Istanbul je pjesnikova istinska ljubav." Sasvim sigurno možemo reći da je Istanbul ovom izvrsnom pjesniku poslužio kao neiscrpna inspiracija te ga je opjevao u brojnim pjesmama. Yolculuk, Dedikodu, Istanbul türküsü, Istanbul için, Gemilerim, Galata köprüsü, Istanbulu dinliyorum, Kapalı çarşı, Bir şehri bırakmak, pjesme su koje veličaju ljepote ovog neprolaznog i vječnog grada.

Istanbul se u poeziji Kanika pojavljuje kao grad usko vezan za cjelokupan društveni život tako da je društvena pozadina ključni faktor u formiranju njegovih pjesama. U pjesmama ukazuje na odnos pojedinca i društva bez obzira na njihov društveni status, kao i na odnos pojedinca sa prostorom u kojem živi. Na taj način društvene činjenice života u Istanbulu bivaju opisane na poetskom nivou. U pojedinim stihovima Istanbul je element opisa pjesnikovog duševnog stanja. Slikovit izraz takvog stanja je postigao koristeći simboliku, maštu, te mijenjajući perspektivu naratora, kao što je slučaj u pjesmi Gemilerim gdje nam se pjesnik obraća iz perspek-

tive djeteta.

U poeziji Orhan Veli Kanika pjesma u kojoj se po prvi put susrećemo sa Istanbulom, je pjesma Dedikodu iz knjige Garip (1941) gdje ljubav prerasta u kratkotrajnu rasonodu. Kanik u ovoj pjesmi oživljava ljubavne veze sa više žena odjednom na pripovjedački način jednog ženskaroša. Ove veze koje se odigravaju na raznim lokacijama, a koje su primjer bogatog društvenog života Istanbula, prenose se na jedan ironičan način.

TRAČ

*Ko je rekao
Da sam se zaljubio u Suhejlu
Ko je vidio, ko
Da sam usred bijela dana
Na visokom trotoaru
Poljubio Eleni
Da sam uzeo Melahat
I otišao na Alemdar*

...
*A ona priča da sam Muallu bacio na čamac
I tjerao je da mi pjeva pjesmu Ruhumda Hidžran.*

Druge dvije pjesme iz knjige Garip (1941) u kojim se spominje Istanbul su pjesme Istanbul İçin i Gemilerim. Kada posmatramo stihove pjesme Istanbul İçin koji glase:

PJESMA ISTANBULU

*April
Nemoguće je
Pisati poeziju,
Ako si zaljubljen;
I ne pisati,
Ako je mjesec april.*

*Želje i sjećanja
Želje su jedno,
Sjećanja drugo.
Kaži, kako se živi,
U gradu gdje Sunce ne sija.*

*Insekti
Ne misli,
Samo zaželi!
Pogledaj, tako i insekti rade.*

Poziv

*Čekam
Dođi s takvim šarmom
Da ti ne mognem odoljeti.*

Može se reći da u ovoj pjesmi koju je posvetio Istanbulu oživljava sjećanja i trenutke provedene u ovom gradu, a ujedno piše i o svom duhovnom stanju. Mnoge Orhanove pjesme imaju individualni karakter, a u ovoj pjesmi Istanbul mu je poslužio kao inspiracija da iskaže svoja najdublja osjećanja. Također uvodi motiv žene koji je protkan u mnogim njegovim pjesmama, a ali na različit način.

U pjesmi Gemilerim primjećuje se da Orhan priča iz usta djeteta, koje oslanjajući se na slike iz bukvara, koristi svoju bujnu maštu. Veoma interesantno je da se pjesnik odlučio da kazuje iz perspektive djeteta obzirom na činjenicu da je mašta djeteta osebnija, a u isto vrijeme nevinna i neiskvarena. Mašta djetetu daje mogućnost da zagospodari onim što ne posjeduje i da bude ono što ne može biti. To mu omogućuje da istražuje svoju kreativnost, a u isto vrijeme još jednom potvrđuje svoj pjesnički talenat.

Usljedećoj Kanikovoj knjizi pjesama Vazgeçemediğim (1945), koja je objavljena nakon knjige Garip (1941), susrećemo se sa pjesmom Istanbul Türküsü u kojoj obrađuje tugu i unutarnji nemir. Pjesnik u prvom i zadnjem četvercu ove pjesme u prvi plan stavlja svoj identitet. Drugim riječima, tuga koja se osjeća u pjesmi pripada njemu.

*U Istanbulu na Bosforu
Ja sam siromah Orhan Veli,
Sin Velijin,
U neopisivoj tuzi...*

Narodna pjesma koju je Kanik metodom "citiranja" smjestio u stihove, ima funkciju intenziviranja naglaska i efikasnosti stanja tuge u kojem se nalazi.

Dok pjesnik citiranjem narodne pjesme opisuje imaginarnu ljubav, u prvom i zadnjem četvercu prikazuje stvarno duhovno stanje.

U zbirci Yenisi (1946) ne nailazimo na pjesme vezane za Istanbul u knjizi koju je izdao godinu dana nakon ove, a koja nosi naziv Yenisi se susrećemo sa pjesmom Kapalı Çarşı koja zauzima veoma važno mjesto u gradskom i društvenom životu. Da bi naglasio društveno i kulturno bogatstvo Istanbula, pjesnik obrađuje Kapalı Çarşı gotovo kao simbol.

KAPALI ČARŠIJA

*Znaš kako miriše nov veš
U ostavama
Eto tako miriše i tvoj dućan.*

*...
A ove žene u blatu?
Obučene u plavim i
Zelenim suknjama...
Da li i po noći ovako stoje na nogama?
A ova bijela košulja?
Ima li i ona neku priču?*

*...
Kapali čaršija
Zatvorena kutija.*

Iako svaka od ovih pjesama ima značajno mjesto u opusu ovog pjesnika, kao najpoznatiju među njima treba istaći pjesmu Istanbul'u dinliyorum, koju Memet Fuat smatra vrhuncem njegovog pjesničkog stvaralaštva. Pjesme Istanbul'u dinliyorum i Galata köprüsü zauzimaju značajno mjesto u pjesnikovoj knjizi Karşı (1948).

Još jedan dokaz da je pjesnik ovoj pjesmi dao i individualni karakter je činjenica da pokazuje samog sebe u redovima ovih ljudi kao umjetnika "u brizi da preživi." Na taj način se poistovjećuje sa ljudima koje je izabrao kao osnovne figure pjesme naglašavajući da se suosjeća s njima, jer i sam živi u istim problemima.

*...
Jesam li samo ja onaj...
Ne obraćajte pažnju, jednog dana ću možda o vama
Spjevati jednu pjesmu
Zaradit ću nekoliko kuruša
I moj stomak će biti pun.*

Kanikove pjesme Bir Şehri Bırakmak i Yolculuk se nisu našle u njegovim knjigama već su obavljene u časopisima. U pjesmi Bir şehri bırakmak pjesnik sa dubokom

čežnjom pjeva o Istanbulu, gradu za kojeg ga vežu duboke uspomene i sve što u neku ruku predstavlja smisao njegovog života. Međutim, uprkos svemu tome on napušta Istanbul zbog ljubavi prema jednoj ženi.

NAPUSTITI GRAD

*U ovom gradu se šeta po kiši
Noću se pjesme pjevuše
Posmatrajući teretnjake u luci.*

*...
U ovom gradu je konobarica
Koja mi svako veče čaj donosi i
Koja mi se sviđa iako je Bjeloruskinja.*

*...
Moje uspomene su u ovom gradu.
Oni koje volim
Mezari mojih umrlih*

*U ovom gradu je moj posao
Moj hljeb
Ali uprkos svemu ovome
Ovo je grad koga sam napustio
Zbog jedne žene iz drugog grada.*

PUTOVANJE

*Nemam namjeru putovati
Ali ako odlučim
Idi ću pravo u Istanbul
Vidjet ćeš me u tramvaju za Bebek
Šta ćeš ti uraditi?*

*Kao što sam rekao
Nemam namjeru putovati
Opet*

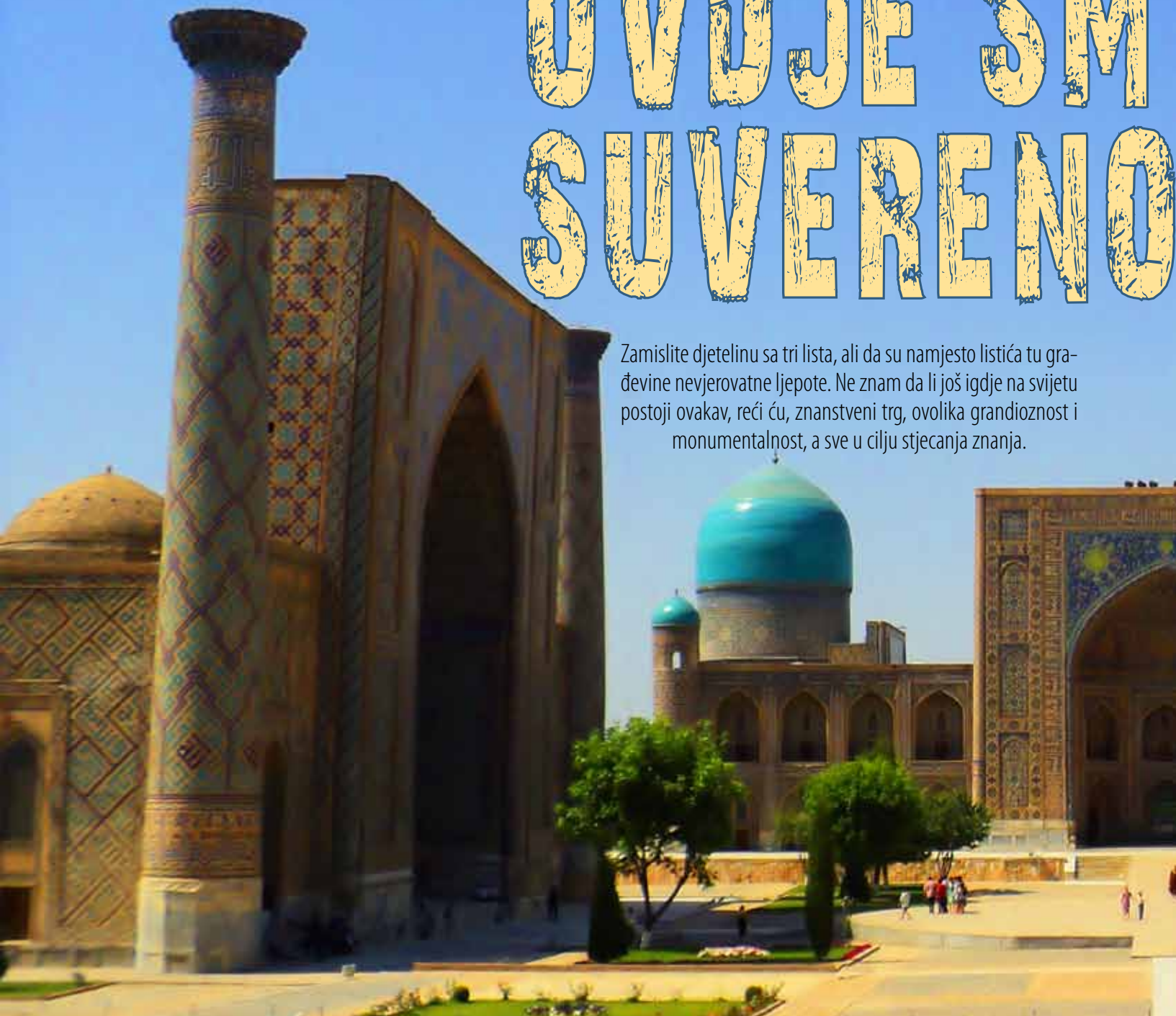

Putovanje Semerkandom

OVDJE SM SUVERENO

Zamislite djetelinu sa tri lista, ali da su namjesto listića tu građevine nevjerovatne ljepote. Ne znam da li još igdje na svijetu postoji ovakav, reći ću, znanstveni trg, ovolika grandioznost i monumentalnost, a sve u cilju stjecanja znanja.

IRAJ VLADA

Srce Semerkanda

REGISTAN

Trg Registan važi kao srce Semerkanda, nastao je dugo prije Mongolskog upada u 13.st. kao centralno mjesto gradske trgovine i zanatstva. Tri moćne srednjovjekovne građevine obrazuju kompleks-Registan, a to su medresa Ulugbeka (1417.g.-1420.g.), medresa Šerdor (1619-1636.g.), medresa Tillakori (1645.g.-1660.g.).

Nedaleko od nekropola Šahi zinda nalazi se džamija hz. Hidra. Kutejbe ibn Muslim vojni komandant i Muhammed ibn Vase, po predanju, tražili su idealno mjesto za izgradnju džamije. Na tom traganju susreli su čovjeka u bijeloj odjeći. Taj čovjek je bio hz. Hidr. Rekavši mu šta traže on ih je doveo do mjesta gdje treba podignuti džamiju. Oni su savjet prihvatili i u toku gradnje ponovo ih je posjetio hz. Hidr i na njegovu sugestiju dodali su još neke arhitektonske zahvate, a već izgrađen mihrab prepravili su u pravcu Mekke, a tragovi te prepravke vidljivi su i danas. Zbog svega toga iz počasti prema jednom takvom robu, Kutejbe ibn Muslim džamiju je nazvao njegovim imenom - Hazreti Hidr. Današnja džamija ima ulazni portal sa rebrastom kupolom i spiralnom munarom, hanikjah i stubišni divan (predvorana). Iznad mihraba i hanikjaha nalaze se ploče sa datumima restauracije 1854.g., 1884.g., 1919.g. Pogled leti na drveno šiše po čijim gredama i daskama prepliću se cvjetovi i ornamenti u nježnim pastelnim tonovima, a terasa popločana kamenom, stubovi vitki, drveni pri dnu vještim rukama majstora-umjetnika izrezbareni, po bijelim zidovima plava, oker, terakot ornamentna šara čas stilizovanog mihraba, čas friza. Oči se napajaju ljepotom i vještom izradom ljudskih ruku s jedne strane, a niz zelene padine cvijećem i drvećem obrubljene spuštaju se do široke avenije i dalje do džamije Bibi-hanum, njenog mauzoleja, minareta Registana i Semerkanda okupanog zrakama zalazećeg sunca, s druge strane. Ovdje smiraj suvereno vlada i sva čula uživaju u Allahovoj, dž.š., veličanstvenosti. Ništa ne čudi, jer džamija važi za najljepši primjer narodne arhitekture semerkandske škole.

LEGENDA O HAZRETI HIDRU

U predanjima nalazimo da je hz. Hidr bio u Iskenderovoj vojsci koja se na putu ka Indiji zaustavila u gorju Pamir. Čuvši za postojanje izvora čija voda donosi besmrtnost, Iskender je po nju poslao svog najboljeg ratnika po imenu Hidr. On

je pronašao izvor, napio se vode i u bokalu zahvatio i ponio. Međutim, pošto Iskenderu nije bilo određeno da vječno živi, posuda se razbila, voda se prolila i stoga se Hidr nije vratio.

DŽAMIJA BIBI-HANUM

Džamija Bibi-hanum je najveća u centralnoj Aziji i jedna od većih u islamskom svijetu. Njezine razmjere su 100 X 140m. Kao poređenje može poslužiti Sultan Hasanova džamija u Kairu čije su razmjere 120 X 60m. Ako bi joj se iz Evrope tražila parica onda bi to bila Gotska katedrala Majlands iz istog vremenskog perioda. Tvrdi se da je džamija Bibi-hanum podignuta po nalogu Saraj Mulk-hanume, najstarije Timurove žene, i prvobitno je imala funkciju džumanske džamije. U stvarnosti, džamija je podignuta na Timurov nalog 1399-1404.g. nakon njegovog povratka s Pohoda na Indiju. Prema Timurovoj namjeri, džamija Bibi-hanum je trebala da sve hrabre i džinovske objekte, koje je Timur vidio u udaljenim zemljama za vrijeme svojih pohoda, nadmaši u sjaju i raskoši. Na građevini su radile najbolje i najvještije zanatlije i majstori toga doba. Nedavno su pod vođstvom inženjera H. Akabirova, stranaca i domicilnog stanovništva zajedničkim naporima, vraćen nekadašnji izgled. Opisivati ljepotu plavih kubeta, dvaju 50 metarskih munara, ulaznog portala, dvorišta, ornamentike, cvijeća i zelenila ispunilo bi stranice i stranice. Zato slika džamije sama govori, a legendu vezanu za ovu džamiju ćemo i vama prenijeti.

LEGENDA O BIBI-HANUM

Timurova žena, lijepa Bibi-hanum htjela je iznenaditi svoga muža pri njegovom povratku sa vojnog pohoda, pa je pozvala najbolje graditelje i umjetnike. Tako je hitno počela gradnja džamije. Zidovi su se brzo dizali, radovi napredovali, a i sama Bibi-hanum je često posjećivala gradilište da bi

Sjaj i raskoš na jednom mjestu

DŽAMIJA BIBI-HANUM

Tvrdi se da je džamija Bibi-hanum podignuta po nalogu Saraj Mulk-hanume, najstarije Timurove žene, i prvobitno je imala funkciju džumanske džamije. U stvarnosti, džamija je podignuta na Timurov nalog 1399-1404.g. nakon njegovog povratka s Pohoda na Indiju. Prema Timurovoj namjeri, džamija Bibi-hanum je trebala da sve hrabre i džinovske objekte, koje je Timur vidio u udaljenim zemljama za vrijeme svojih pohoda, nadmaši u sjaju i raskoši. Na građevini su radile najbolje i najvještije zanatlije i majstori toga doba.

se uvjerila da sve ide kako treba. Uskoro se prenijela vijest o skorom povratku Timura. Graditelj je poručio Bibi-hanum: „Džamija će biti pravovremeno završena, ali mi zato moraš dati poljubac.“ Kraljica mu je ljutito odgovorila; „Ja ću ti radije pokloniti moje pratilje. Zašto bi mene gledao cijelo vrijeme? Pogledaj ova različito obojena jaja, doduše ona su različitih boja i ne sliče jedno drugom. Ipak, kada ih otvoriš izgledaju isto ili...? Takve smo ti i mi žene!“

Ali, graditelj je ustrajavao i odvratio joj sljedećom parabolom: „Moj odgovor tebi: Ovdje su dvije čase. Jedna ukusnom vodom ispunjena, a druga bijelim vinom. One isto izgledaju, ali ako ih dotaknem svojim usnama jedna me ushiti poput tekuće vatre, a ako drugu dohvatim ne osjetim ništa osim što je hladna. Tako je i sa ljubavlju!“

Svakim danom Timur je bio sve bliže Semerkandu, a neprijatnost (zlovolja) kod Bibi-hanum nije poznavala granica, jer planirano iznenađenje za njenog muža je bilo upitno. Osim toga i graditelj je bio mlad i dražestan. Nakon dužeg oklijevanja, ipak je pristala. Arhitekta se primakao kraljici i htio je poljubiti u obraz. Međutim, u posljednjem trenu pokušala je da ga odbije pokrivajući dlanom obraz. Ali, poljubac je bio tako strastan i užaren da je ljubavna žeravica prošla kroz njevu ruku i na obrazu ostavila purpurno crvenu fleku. Kad je Timur stupio u grad u oči su mu upale zadivljujuće kupole i munare, ali njegova sreća je bila pomućena kada je ugledao crvenu fleku na licu svoje voljene žene. Bibi-hanum mu je kazala istinu, a on joj bijesan, rekao: „Uzmi sve što je tebi vrijedno i odlazi!“

Međutim, Bibi-hanum je naredila svojim pratiocima da ponesu prijestolje i Timura na njemu za njom. „Ti si najvrjednije što imam!“

Na to joj je Timur oprostio, ali je donio naredbu da od tada sve njegove žene moraju nositi veo i svoju ljepotu zakloniti od stranih očiju.

Mauzolej Bibi-hanum u kome se nalazi njen kabur je četvrtasta građevina nad kojom je tirkizno karakteristično kube samarkandskih građevinara i samo ga široka ulica dijeli od ulaznog bogato ukrašenog čeonog portala džamije.

Ostavljamo Bibi-hanum da i dalje nadzire svoju džamiju, a mi polahko širokom ulicom idemo prema srcu Semerkanda. U dućanima se nudi razna roba, čilimi, svila, suveniri sve ono što bi turistima koji ovdje dođu bilo zanimljivo. Novi objekti koji su nikli nakon odlaska Rusa sa ovih prostora dao je krila ovim vrijednim, čestitim i dobronamjernim ljudima da povrate nekadašnji sjaj, sklad i ljepotu. Bujne krošnje drveća, zelena trava, raznobojno cvijeće uz popločanu široku ulicu vode nas do trga Registan.

REGISTAN

Trg Registan važi kao srce Semerkanda, nastao je dugo prije Mongolskog upada u 13.st. kao centralno mjesto gradske trgovine i zanatstva. Tri moćne srednjovjekovne građevine obrazuju kompleks-Registan, a to su medresa Ulugbeka (1417.g.-1420.g.), medresa Šerdor (1619-1636.g.), medresa Tillakori (1645.g.-1660.g.). Medrese su islamske škole u kojima se stiče obrazovanje i u vjerskim i u svjetovnim znanostima. Početkom 14.st. Registan je postao oficijelni centar Semerkanda, jer se tu šest širokih ulica spajale. Jednostavno, Registan se mora vidjeti namjanje dva puta i to po danu i ljeti navečer, pri čemu igra svjetlosti Semerkanda priča historiju triju medresa. Zamislite djetelinu sa tri lista, ali da su namjesto listića tu građevine nevjerovatne ljepote. Ne znam da li još igdje na svijetu postoji ovakav, reći ću, znanstveni trg, ovalika grandioznost i monumentalnost, a sve u cilju stjecanja znanja.

Prvobitno je u medresi bilo 50 hudžri (soba) u kojima je stanovalo više od 100 studenata. Osim teologije ovdje se studirala matematika, astronomija, filozofija i druge discipline. Predavanja su držali visokorangirani učenjaci te epohe kao što su Ali Kuški, Gijasiddin Džemšid, Muhammed Havafi itd. Poznati tadžikistanski pjesnik pjesnik Abdurrahman Džami je apsolvirao na ovoj medresi. Prema pisanim dokumentima i sam vladar Ulugbek držao je predavanja iz matematike. Arhitekta ove građevine bio je dvorski graditelj Kamaviddin Šerazij. Njene dimenzije su 81 X 51m i 30 X 30m dvorište. Murare daju posebnu ljepotu toj građevini. Mozaik-majolikapocakljena cigla-kaligrafija-ornamentika. Naročita urađena mozaična zidna fasada na ulaznom portalu predstavlja nebo sa zvijezdama. U 20.st. medresa je bila u veoma ruševnom stanju, stoga su restauracioni radovi trajali gotovo 60 godina (1930.g.-1990.g.).

Kada je završena medresa Ulugbek je upitan ko će biti postavljen na funkciju muderisa (rektora). Ulugbek je odgovorio da će to biti čovjek koji je izuzetno verziran u svim granama znanosti. Ove riječi čuo je Mevlana Muhammed Havafi koji je u zakrpljenoj odjeći sjedio kod jedne gomile cigli i odmah ustao, došao Ulugbeku i rekao da on treba da bude muderis. S blagim čuđenjem Ulugbek je stranca počeo da propituje. Čim se uvjerio i osvjedočio u njegovo znanje naredio je da mu se da počasna odora i izabrao ga za muderisa. Na ceremoniji svečanog proglašenja (inaguraciji), muderis je održao govor, pred 90 učenjaka, koji zbog komplikovanosti jezika niko nije mogao razumijeti osim Ulugbeka i Kazizade Rumija.

ŠERDOR-MEDRESA

Na mjestu nekadašnjeg hanikjaha (tekije) Ulugbeka na

istočnoj strani Registana Jalang Toš Behadur (valija Buhare) dao je izgraditi medresu koja je trebala da odrazi Ulugbekovu medresu kao u ogledalu. Njene dimenzije su 70 X 56m, a dvorište 30 X 38m. Na njenom prednjem portalu naslikan je tigar koji lovi srnu, a u pozadini sija sunce sa ljudskom glavom, pa samim tim i građevina nosi ime Šerdor.

TILLAKARI

Nakon uspješne izgradnje Šerdor medrese odlučio je Jolang Toš da deset godina poslije izgradi raskošnu medresu i džamiju kasnije nazvanu Tillakari. Sa funkcijom medrese i džumanske džamije zgrada je upotpunila arhitektonsku kompoziciju Registana, pošto je velika džamija Bibi-hanum već početkom 15.st. bila jedna ruina. U enterijeru džamije nalazi se zidni moleraj u kundol stilu (tehnika višebojne ornamentike i slika na pozlaćenom reljefu) i zato je i dobila ime TILLAKAR, što znači - zlatni ukras.

ŠERDOR-MEDRESA

Njene dimenzije su 70 X 56m, a dvorište 30 X 38m. Na njenom prednjem portalu naslikan je tigar koji lovi smu, a u pozadini sija sunce sa ljudskom glavom, pa samim tim i građevina nosi ime Šerdor.

Dosadašnji način vladanja možemo podijeliti na pred-birokratsku, birokratsku i post-birokratsku eru.

NAŠ "AHIRIZ-ZEMAN" ISKONSKA VLADAVINA NARODA

Da mi je neko prije trideset godina prišao i citirao John F. Kennedy-a: "Ne pitaj šta tvoja domovina može uraditi za tebe, već pitaj šta ti možeš uraditi za svoju domovinu.", ja bih ga pljunuo, jer šta sam tada mogao uraditi da od svoje domovine napravim bolje, jače društvo?! Mogao sam se boriti, mogao sam poginuti za domovinu, mogao sam raditi u državnim servisima, ali suštinski nisam mogao imati ni informaciju ni znanje ni vještinu da radim na izgradnji boljeg društva kao što imam sada. Danas ja stvarno imam sve alate da od domovine napravim bolje društvo, ali sistem vladavine i politika nisu napredovali do mog nivoa.

Najvažnija činjenica o kojoj treba voditi računa u razumijevanju trenda svjetske, pa i svake druge politike je nedostatak novca. Kud god se osvrnemo uočavamo ogromne budžetske deficite. Kad bi slikovito prikazivali trošenje novca/zaduživanje na svjetskom nivou, možda nas više ne bi ni šokirala činjenica da svakih nekoliko sekundi deficit novca na svjetskom tržištu se uveća za jedan milion eura u odnosu na sadašnji bilans deficita od nekih 40-tak triliona eura duga. Kamo to sve vodi? Niko još nije dao konkretan odgovor. Probat ćemo, uz pomoć Davida Cameroon-a, Nassima Taleba i malo zdravog razuma dati svoj doprinos razumijevanju ovog problema.

MOĆ NARODU

Prvo, trebamo poći od jednostavnog pitanja: "Kako poboljšati stvari bez utorška novca?", jer jednostavno novca više neće biti. Novca neće biti ni da bi se poboljšale javne usluge, vlada, zdravstvo i toliko drugih stvari o kojima političari tako naširoko pričaju. I šta iza toga slijedi? Ako budemo i dalje razmišljali na način dosadašnjeg konzumerističkog kapitalizma da je novac sve u životu, i ako uspjeh u javnim uslugama, vladi, zdravstvu, itd., mjerimo količinom uloženog novca, čeka nas prilično mizerno vrijeme, jer novca, jednostavno, neće biti. Ali, ako počnemo razmišljati o svim onim stvarima koje nam omogućavaju dobrobit u stvarima poput porodičnih veza, prijateljstava, zajednice, okoliša, morala, radnih mjesta i posla, onda je ovo najzanimljivije vrijeme da se bude političar, jer to su vrijednosti koje danas, više nego ikada, imaju priliku da budu unaprijeđene.

Ako iskombinujemo pravilnu političku filozofiju sa nevjerovatnom informatičkom revolucijom koja se desila u zadnjoj deceniji, mislim da postoji fantastična mogućnost da se prepravi politika, prepravi način vladanja, redefinišu javne usluge, te da se ostvari znatno povećanje svih vrijednosti koje u osnovi poboljšavaju naše stanje.

Dvije stvari koje mene vode kroz život, su možda relevantne za ovu tezu. Prva je moja (usvojena) politička maksima - 'moć narodu'. Ako ljudi dobiju više slobode i kontrole nad njihovim životima, ako ljudi dobiju više mogućnosti izbora i odgovornosti da uzmu sudbinu u svoje ruke, to vodi izgradnji jačeg (i boljeg) društva. I ako ovo povežem sa činjenicom o nevjerovatnoj količini informacija koje su danas u opticaju, sigurno je da se argument o prepravci vlade, javnih usluga, zdravstva itd., čini ispravnim. Druga stvar je 'razumjeti ljude', tj. da se treba raditi u skladu sa ljudskom prirodom. Ljude treba tretirati na način kakvi oni jesu, a ne onakve kakvi bi mi voljeli da oni budu. I ako ovu vrlo konzervativnu, vrlo jednostavnu ideju iskombinujemo sa novim konceptima u ekonomskom ponašanju ljudi (bihevioralna ekonomija), možemo ostvariti mnogo više na polju naše dobrobiti sa manjim utroškom novca.

Zašto je sada vrijeme za ovaj argument? Ako bi morali skratiti i sažeto obrazloženje, ono bi išlo u smjeru da se dosadašnji način vladanja može podijeliti na predbirokratsko, birokratsko i postbirokratsko vrijeme (vrijeme u kojem mi živimo danas). Da bi bilo jednostavnije obrazloženo, lakše je o tome razmišljati kao o vremenu lokalne moći, centralne moći i moći naroda.

U vladavini kraljeva, kralj koji je smatram apsolutom, suštinski nije imao nikakve vlasti. Kralju su prije hiljadu godina bili potrebni mjeseci samo da bi obišao svoje kraljevstvo. Nije vladao policijom, sudstvom, obrazovanjem, zdravstvom, bez obzira na nadležnosti koje je imao. A mogao je povesti kraljevstvo u eventualni rat. I to je bilo to. Bilo je to vrijeme kad su lokalni moćnici upravljali svakodnevnim životom ljudi. Razlog tome je bio u činjenici što je razmjena informacija i ljudi bilo sporo. Upravljanje sa jednog mjesta bilo je skoro pa nemoguće. To je bilo 'predbirokratsko' doba.

Tek se u vrijeme industrijske revolucije, zbog otvorenijih komunikacija, stvara 'birokratsko' doba. Tu se počinje radati velika centralizirana država. Kao takva mogla je, i to je bilo sve što je mogla, organizirati jedinstveno zdravstvo, policiju, sudstvo itd. To je bila era centralizirane vladavine. Država je usisala ovlasti sa lokalnog nivoa, sistemazirala principe, donijela propise i birokratizirala njihovu implementaciju.

INFORMATIČKA REVOLUCIJA

Slijedeća velika epoha, koju sada živimo, je vrijeme ogromne informacijsko-informatičke revolucije. Ako ste prije sto godina htjeli nekome poslati jedan redak teksta od desetak riječi, morali biste potrošiti barem pedesetak eura. Danas, evo nas, svi uvezani na neke servere, bežično, za jedan djelić tog troška paušalno, svakodnevno šaljemo ogromne količine informacija. Danas, dakle, živimo u vremenu kada je iskonska vladavina naroda moguća, jer informacija i prisutnost je naša svakodnevnica.

Šta bi ovo značilo za vlade, biznis, zdravstvo? Nemoguće je na par stranica obrazložiti sve mogućnosti koje ovo doba pruža. Ali navest ću par primjera iz svakodnevnice kako bi neke mogućnosti biti jasnije. Pogledajmo svoje živote. Svi smo promijenili naše načine komunikacije, kupovine, poslovanja, putovanja... To se sve ostvarilo. Informacije i internet revolucija je već integrisana u sve aspekte života. Ali ni na koji način, nigdje, nije dotakla način vladanja! Kako i zašto se ovo desilo? Načini vladavine i tehnoloških dostignuća danas su toliko daleko jed-

no od drugog, kako nikada nisu bili u historiji.

Danas, iako je ove principe modernog života moguće svugdje aplicirati i na principe vladavine, mislim da postoje tri polja gdje primjena savremenih tehnoloških rješenja donosi ogroman pomak u odnosu na dosadašnju praksu vladavine i upravljanja. Ta tri polja su transparentnost, izbor i odgovornost.

U primjeni savremenih tehnologija na polju transparentnosti nema puno primjera. Nekada se samo vlasti imale informaciju koliko, kad i gdje se trošio državni novac. Nekoliko izabranih zvaničnika je autonomno držalo te informacije i često ih koristio u svoju korist. Današnjih primjera izmjene te prakse nema puno, i to što ima su neki škrti primjeri web-stranica na kojima se prikazuju utrošci vlade koji su podložni provjeri, analizi i kritici. Transparentniji sistem omogućio bi svakome ko želi raditi za državu jeftinije od trenutnog izvođača. Svako bi mogao postati autohtoni vlasnik tih informacija. Šta bi značilo prebacivanje ekskluzivnosti u posjedu informacija sa nekoliko izabranih zvaničnika na svakog pojedinca, predmet je velikih socioloških debata, ali je nedvojbeno teza da bi to označilo početak 'vladavine naroda'. Ljudi koji se bave politikom sa eventualnom primjenom ovog principa su samo zagrebali površinu nečega što se bar jedno desetljeće primjenjuje u komercijalnom sektoru nakon informatičke revolucije. Kompletan transparentnost bi sigurno napravila ogromnu promjenu. Teško je danas zamisliti kako bi bilo kada bi svaki ugovor koji vlast napravi bio javan, upitan i podložan komparacijama.

Prilikom kupovine, komunikacija svakodnevno smo pred ogromnim izborom. Izbor na internetu je ogroman. Preporodio je ideju globalnog tržišta. A, ipak, ova revolucija je nepoznata u primjeni, na primjer u zdravstvu ili policiji. A takve promjene su moguće. Informacije o svakoj operaciji svakog kliničkog centra, njihovim rezultatima, kartonima uspjeha svakog doktora, čistoća bolnica, kvaliteta usluga, sve te informacije koje su danas zaključane u ministarstvima zdravstva bi mogle biti dostupne svima nama, dakle narodu, na uvid. To bi povećalo mogućnosti i načine izbora. Izbor se u potpunosti bazira na informacijama koje imate.

BIHEVIORALNA EKONOMIJA

Dalje, umjesto da informacije o počinjenim zločinima u jednom gradu budu dostupne samo policiji, te da moramo zapošljavati ogroman broj ljudi koji tu policiju 'tjeraju' da odgovorno rade svoj posao, jedna mapa grada na kojoj bi bila zabilježena sva krivična djela, te informacije koje danas ima samo policija, koja bi bila dostupna svim građanima, učinila bi građane onima koji policiju pozivaju na odgovornost i vrše pritisak u izvršavanju dužnosti. To bi bio ogroman napredak u implementaciji 'vladavine naroda' u sferi odgovornosti.

Opsežna istraživanja na temu razloga ljudskog ponašanja su velika prilika da se takva istraživanja primjene za veću korist. Danas su ona, nažalost, najbolje i najperfornije iskorišćena u oblasti marketinga i manipulacije ljudskim porivima.

Na primjeru smanjenja utroška energije, mnogo je načina kako podstaći čovjeka da bude učesnik tog procesa: stimulacijom, savjetom, regulativom, zakonom itd. Jedan banalan primjer u teoriji o ekonomskom ponašanju ljudi (bihevioralna ekonomija) pokazuje da ako pokažeš čovjeku koliko on troši energije u odnosu na njegovog komšiju, i u odnosu na energetski savjesnog čovjeka, dobivaš deset puta bolje rezultate. Dakle, naš princip mahale. Danas je takvu psihologiju čovjeka sa informacijskom tehnologijom moguće eksploatirati za korisnije stvari od kupovine deterdženta.

U seoskim sandžačkim porodicama momak i djevojka često ne bi ni znali s kim stupaju u brak. To viđenje bi se obavilo ili preko fotografije ili bi se vidjeli prve noći u derdeku. Djevojku bi vidjeli prosci, nekoliko uglednih ljudi iz mladoženjine rodbine ili prijatelja, koji bi došli djevojčinim roditeljima i prosili je.

O bičaji sandžačkih Bošnjaka, kada je udaja i ženidba u pitanju, identični su običajima Bošnjaka u Bosni i Hercegovini, mada imaju i nekih svojih osobenosti. Pojam miješanja momaka i djevojaka nekada je bio potpuno nepoznat. Momak bi djevojku upoznao 'po čuvenju', odnosno, kada bi djevojke išle u hamam da se kupaju, momkove rodice bi je posmatrale, a onda hvalile i preporučivale. Tek nešto kasnije, uglavnom u gradskim porodicama, ašikovali bi

Sandžački običaji pri ženidbi i udadbi nekada i danas

I SANDŽAK BI U BOŠČALUK DALA

Iako se svaki peti brak u Srbiji, prema statistici, okonča razvodom, u Sandžaku taj trend nije toliko zaživio, hvala Bogu, usljed još uvijek tog patrijarhalnog, ali i vjerskog odnosa prema svetosti braka, te nastojanju i muževljevih i ženinih roditelja da, ukoliko dođe do nekog konflikta, 'izglade' stvar i pomognu im da to prevaziđu. Ono što je evidentno, a čega je ranije rijetko bilo je šerijatsko sklapanje brakova kod kuće ili u džamiji.

na avlijskim kapijama, pod prozorom drage isl. Svo to ašikovanje svodilo se na komunikaciju išaretima, pitanjima i odgovorima pjesmom itd., kao što je opjevano u poznatoj sevdalinci: Haj ja prošetah šefteli sokakom, haj sve djevojke beru šeftelije. Svaka svoga šeftelijom gađa, haj mene moja ni kamenom neće...

VESELJE UZ HARMONIKU, DEF, BENDŽA...

U seoskim sandžaćkim porodicama momak i djevojka često ne bi ni znali s kim stupaju u brak. To viđenje bi se obavilo ili preko fotografije ili bi se vidjeli prve noći u đerdeku. Djevojku bi vidjeli prosici, nekoliko uglednih ljudi iz mladoženjine rodbine ili prijatelja, koji bi došli djevojičnim roditeljima i prosili je. U Sandžaku su oni poznati kao provođače. Oni hvale mladoženju i njegovu porodicu i posreduju da se taj brak sklopi. Najbitnije što su oni pritom isticali je poštenje mladoženjine porodice, ugled i imovina (koliko goveda i stada imaju ili hektara zemlje).

Djevojkama se 'sprema' od malih nogu pripremala tkanjem čilima, čebadi, heklanih garnitura, ruha (odjeće) isl. Djevojka bi u toj spremi nosila i bošćaluke – darove za muževljevu porodicu. Vrijednošću tih bošćaluka ogledalo se i imovinsko stanje mladinih roditelja. Ali, najvažnije je bilo da li se mladoženja voli. Tad bi dragom i Sandžak bošćaluka dala!

Djevojke i momci su podstrekivani na udaju i ženidbu. Ima jedna sandžaćka izreka koja se i danas čuje na Pešteri za jordamli djevojke: "Zateginji, zateginji – momka, nej naj."

Umjesto današnje djevojačke večeri koje se organiziraju u restoranima i hotelima, tadašnja ženska okupljanja uoči svadbe zvala su se krna, jer se te večeri okupljala nevjestina ženska rodbina koja bi je darovala, bojila joj knom nokte i kosu, pjevala sevdalinke, učila je o običajima koje mora poštovati u muževljevoj kući i obavezama prema njemu i njegovoj porodici. Na krni, dakle te večeri, nekoliko članova mladoženjine porodice bi donijeli darove za mladu: odjeću, zlatni nakit isl.

"Svadbe su trajale do tri dana (od srijede do petka). U petak su mogli doći i nepozvani gosti kada bi nevjesta davorila. Mladu bi svi redom darovali, prvo svekar koji bi dao najmanje, a onda ostali, s ciljem da druge ne bi obavezivao, već da svako daruje koliko može. Muškarci su se veselili uz harmoniku, def, bendža... Na svadbe se dolazilo i iz drugih sela. Hrana bi se servirala na velikim soframa na kojima bi stalo od 12 do 17 ljudi. Ranije su te velike sofre imali samo age, pa bi se kod njih pozajmljivale, a običaj je bio vratiti je sa bošćalukom kao poklonom i znakom zahvalnosti." – kaže Etem Pružljanin, starosjedilac Novog Pazara.

Nana Hajra Aljović priča da se tačno znalo koje se prvo jelo spušta na sofru: čorba, birijan, pasulj, pita, mantije...i, na kraju, dudovi – slatke hurmašice. "Bitno je bilo da jelo bude napravljeno sa dosta mesa. U mom mjestu, u selu Komaran kod Prijepolja, pravile su se češke. To je jelo koje se spremalo za posebne prilike od žita i pilećeg mesa. Ručak se obavezno završavao nečim slatkim, obično dudovima. Samo bogatije porodice su pravile baklavu i to od domaćih sukanih kora."

IPAK SE "IDE PO REDU"

Danas se u pogledu običaja oko ašikovanja stvar potpuno izokrenula, ali običaji vezani za udaju i ženidbu su dobroj mjeri očuvani, ali i prilagođeni vremenu. Djevojke i momci se upoznaju u školama, na fakultetima, u kafićima, diskotekama....Vrlo često se sami odlučuju na brak i sklope ga bez dozvole i saglasnosti roditelja. Međutim, ako se 'ide po redu' i stariji ipak konsultuju, ma koliko porodica bila modernistički orijentirana, ipak se vodi računa, ma-

kar i podsvjesno, o tim nekim starinskim običajima počev od knivenja djevojke uoči udaje, spremanja bošćaluka, do narodne nošnje. Shodno vremenu, danas se 'sprema' djevojke, odnosno, miraz ogleda u svemu što joj je neophodno za porodični život, počev od malih kućnih aparata, posuđa, odjeće, namještaja, do stana ili auta. Svadbe traju svega par sati, u hotelima ili restoranima, a još samo u ponekim selima zadržao se običaj trodnevnog slavlja.

Dvadesetčetverogodišnja Azra Begović-Bećković, majka tri sina, upoređujući saznanja o običajima od svojih nana i ono što je ona kao nevjesta 'devamila', kaže: "Ranije je mladoženjina porodica nevjesti donosila darove koje joj sami kupe, a danas je običaj da se sa djevojkom ode i da ona sama odabere šta želi od odjeće i nakita. Običaj je i da nevjesta dok je u svatovima na putu ka mladoženjinoj kući ne govori, kako bi, prema nekom vjerovanju za koji moram reći da je obično sujeverje ipak, bila mudra, odnosno, da ne uzvraća riječi svekrvi i drugim članovima porodice. Prilikom ulaska u kuću nevjesta 'treba' da tri puta podigne 'konče', muško dijete, da bi prvo dijete koje rodi bilo muško. Umoči prste u med i njima dotakne prag i ovlaš ga poljubi kako bi iskazala poštovanje prema domu u koji ulazi i kako bi joj 'cio život u njemu bio sladak'. Svekrva joj pod desno pazuho metne Kur'an, a pod lijevo pogaču i tako uđe u kuću. Nevjestu u svoju cipelu stavi malo novca, da onaj ko joj skine cipele to uzme. Nevjestu poslužuju šerbetom, i adet je da ona spusti sa čašom i malo novca na poslužavnik. Nevjestu prstenuje prstenski djever koji je okreće u krug tri puta, ona poklopi ruke i on joj na jedan prst navuče prsten. Potom on i svekrva po nevjesti bacaju bombone, šećer i pare, a djeca i omladina kupe. U đerdeku odnosno u postelji mladenaca običaj je da se 'provalja' muško dijete, da bi nevjesta prvo rodila muško. U sobu prva ulazi mlada, a mladoženja bukvalno 'upada' bučno gonjen batinama rodbine koja ostane za njim i udara u vrata. Mladencima se u sobu prije toga unese nešto slatko, na primjer tepsija dudova – hurmašica i oni pojedu malo a ostatak pruže ovima što lupaju u vrata da bi prestali. Ujutru posteljину rasprega svekrva, zaova ili neka djevojka, a nevjestina je obaveza da pod jastuk metne neki slatkiš, peškiir ili novac namijenjen onoj koja rasprega krevet. Nevjestu ujutru ljubi ruke gostima, bližnjim rođacima koji dođu 'na kahvu', da vide čehre mladencima. Sve vrijeme nevjestaluka koje traje i do mjesec dana nevjesta bude u narodnoj nošnji, katu – dimijama, jeleku ili dolami."

Iako su, kako je Azra i napomenula, većina ovih ade-ta u uskoj vezi sa sujeverjem, oni se ipak praviciraju od davnina, više ili manje zbog tog nekog nacionalnog prizvuka, nade i želje da mladencima 'pođe napredak', da im se 'duha podudare', da se lijepo slažu i izrode puno djece.

Zanimljiv je način na koji su ranije sandžackije iskazivale poštovanje svojim muževima i porodici u kojoj su došle. Naime, kako nam je ispričala sedamdesetogodišnja hanuma, Raza Korać, zvana Aba: "Ranije je bilo sramota zovnuti muža imenom, nego bi ga obično oslovlila sa: ti, hej, on, onaj, čuješ...a tek kasnije bi ga zovnula imenom ali uz dodatak aga: Vehbijaga, Selimaga, Osmanaga, Ademaga itd. Djeverovi su mimo ličnog imena oslovljavani titulama: mulabeg, šećeraga, dževahiraga isl."

Iako se svaki peti brak u Srbiji, prema statistici, okonča razvodom, u Sandžaku taj trend nije toliko zaživio, hvala Bogu, usljed još uvijek tog patrijarhalnog, ali i vjerskog odnosa prema svetosti braka, te nastojanju i muževljeve i mladine porodice da ukoliko dođe do nekog konflikta 'izglade' stvar i pomognu im da to prevaziđu. Ono što je evidentno a čega je ranije rijetko bilo je šerijatsko sklapanje brakova kod kuće ili u džamiji. Sandžaćka omladina se ni malo ne libi ovog islamskog do nedavno zapostavljenog propisa, bili namazdžije ili ne. U brak ulaze između 17. i trideset i neke godine i rađaju u prosjeku od troje do petero djece.

Pjesma koja je uzdrmala svijet — “Ono što se mora reći”

GINTER GRAS

OPET GULI LUK

“Njemački nobelovac, Günter Grass, svojom pjesmom “Ono što se mora reći” uzdrmao je svijet. Izrael mu je zabranio ulazak u svoju zemlju i proglasio neprijateljem izraelskog naroda, Iran ga podržao zbog pravednosti, Njemačka se podijelila u mišljenjima, a svijet treperi u iščekivanju neke promjene.

Više od šezdeset godina Jevreji pišu o genocidu i stravi užasa koja je nad njima izvršen od strane naci-sta. Bezbroj je Nobelovih nagrada dodijeljeno upravo djelima koja su obrađivala tu temu. Bezbroj je velikih nagrada u svijetu filma do-dijeljeno umjetnicima koji su taj svijet mraka pre-nosili na platno, da se ne zaboravi, da se vidi kako može čovjek biti nečovjek, a Nijemci se, možda i zbog toga, rađali sa grizom savjesti - kakav je zlo-čin njihov narod mogao napraviti. I pitam se sada da li je to utjecalo na psihiu njemačkog naroda i da li je i zbog toga njemački narod postao danas jedan od najhumanijih naroda u svijetu? Ako jeste onda je umjetnost odigrala svoju ulogu i nije bila samo sluškinja osveti već i nečem većem - da se

iz dogođenog pouka izvuče i da se ne ponovi, jer otkrivanjem se zlo iz korijenja vadi - izrečenom se moć gubi, isto kao kad tamu pokažeš svjetlu i ona nestane u njoj.

Ali, Nijemci svoje patnje poslije takvog rata nisu isticali i najnovija Nobelovka, Herta Miller je svojom knjigom „Ljuljaška daha“, za koju je i dobila ovu veliku nagradu, među rijetkima koja je progovorila o patnjama njemačkog naroda poslije rata u logorima sovjetskog režima. No, pored velikih giganata koji su njemački narod isticali kao monstume, ova knjiga je kao mali plamičak koji stidno ukazuje i na patnje ovog naroda za koji je bio tabu to iznositi, jer se nacizam automatski time pokušavao odbraniti. I tako se šutjelo dugo, kako kaže Gras u svojoj pjesmi „prešutkivalo predugo“, toliko dugo da se i sam pjesnik čudi zašto je šutio toliko ono što se moralo reći. Šutnja je kao pokrivač onoga što se nije smjelo otkriti.

Ali da šutnja nije vječna i da kroz usta pjesnika često nesvjesno prešutna istina progovara dokaz je i ova pjesma. Kao da je Bog kad je stvarao pjesnika udahnuo mu malo više Svoga daha, jačine koja i pored svjesnosti čovjeka pred opasnošću, ipak iziđe na vidjelo. I to je ono što je jače od opasnosti i šutnje. Pjesnik je često nesvjesno istinu progovorio bez da je to možda i htio. No, to mu je sudbina i zadatak na ovom svijetu, valjda.

Pjesnik Grass je govorio u mnogim intervjuima i člancima o nepravdi u svijetu, ali ništa nije odjeknulo kao njegova pjesma koja je napokon progovorila. I sama činjenica da je tako snažno odjeknula svijetom, pokazuje to nešto nadljudsko u pjesmi. Ona je upravo dokaz da su i danas pjesnici viješnjici i predvodnici novina. Grass, koji je za antiratni roman dobio Nobelovu nagradu za književnost, Grass koji je priznao 2006. godine da je bio pred kraj rata ss-vojnika, Grass koji je u svom romanu „U koraku raka“ pokušao da ukaže da je i njegov narod bio velika žrtva, pokreće veliku lavinu upravo pjesmom. Da je riječ u pjesmi oštija od mača i da i danas ima svoju snagu, on je njom sada, poslije velikog Getea i Hajnea, dokazao.

A da li ima pravo to što u poemi govori neka ostane na čitaocima. Ono što je sigurno je da je ova pjesma početak gubljenja velikog tabua za Nijemce – otvoreno iznošenje svojeg mišljenja o narodu koji je jednom bio žrtva, a koji danas može biti sa druge strane?

Da, ona je početak kršenja tabua u svakom slučaju – kršenja tabua da jedan Nijemac može iznijeti svoje mišljenje o Jevrejskom narodu.

Osam puta u pjesmi ponavljana riječ ŠUTNJA, govori šta joj je tema i namjera. Ta jaka i opasna šutnja je prekinuta, a time i tabu. Nadamo se da će prekidanje niti ovog tabua donijeti pravdu i istinu svijetu.

“Ono što se mora reći”

GÜNTER GRASS
(PREPJEV BISERA SULJIĆ-BOŠKAILO)

Zašto šutim, prešutkujem predugo,
ono što je očigledno i u planu igre
uvježbavano, sa čijim krajem kao preživjeli
u najboljem slučaju fusnote mi smo.

To je to potvrđivano pravo na prvi udar,
onaj što je od nasilnika bivao pokoravan
ka organiziranom likovanju usmjeravan
iranskom narodu koji se zbrisati može,
jer u ovom dijelu sile izgradnja
jedne atomske bombe sumnjiči se.

Da, ali zašto sam zabranio sebi,
tu drugu zemlju imenom da kažem,
a u njoj godinama – iako se u tajnosti drži -
raspoloživ joj nuklearni potencijal raste
i izvan kontrole je, jer nikakvom testu
dostupan nije?

To opće prikrivanje ove činjenice,
kojoj se moja šutnja podredila
osjećam kao tegobnu laž
i primoranost, kaznu da imam u vidu
ako se desi da se ona ignoriše;
presuda „antisemitizam“ tu je.

Sada ali, jer iz moje zemlje,
što zbog urođenog zločina,
koji je bez svake usporedbe,
s vremena na vrijeme dovođena i natjerana da progovori,
opet i čisto poslovno, iako isto
s okretnim usnama kao reparacija deklarirana,
još jedna podmornica za Izrael
treba da se isporuči, dok njena specijalnost
stoji u tome, da se sveuništavajuće bojeve glave
tamo usmjeriti mogu, gdje egzistencija
ni jedne jedine atomske bombe nije dokazana,
no kao strah od dokazne sile želi biti,
ja kazah, šta se moralo reći.

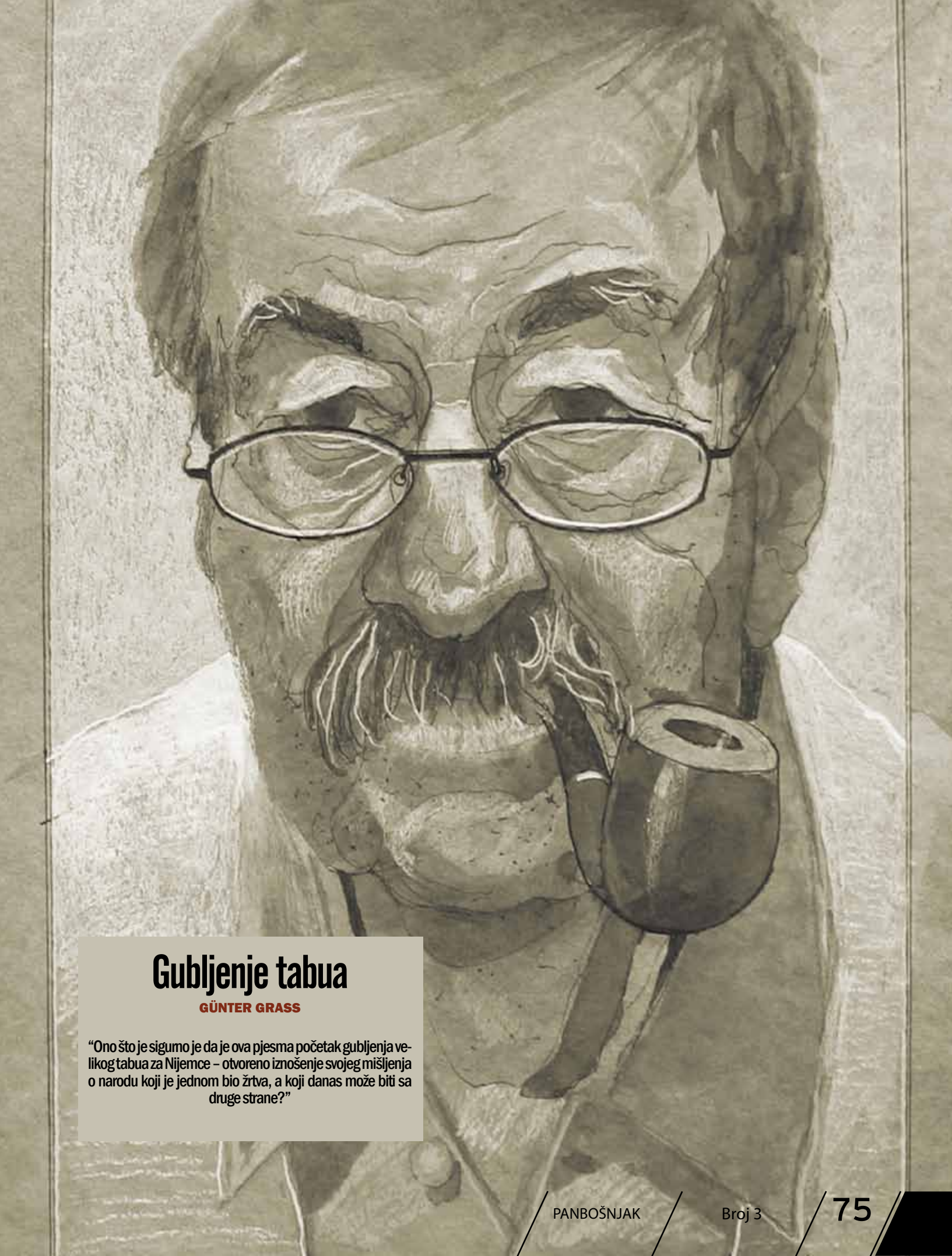
Zašto sam, ali, do sada šutio?
Zato što sam mislio, moje porijeklo,
koje nikada nije bilo od tilgende stigme potlačeno,
zabranjuje, ovu činjenicu kao izrecivu istinu
toj zemlji Izraelu, kojoj sam odan
i ostati želim, nadam se.

Zašto kažem to upravo sada,
ostario i sa posljednjim mastilom:
Atomska sila Izrael ugrožava
ionako lomljivi svjetski mir?

Zato što se reći mora,
ono što već sutra prekasno biti može;
jer mi – kao Nijemci natovareni dovoljno smo –
dobavljači jednog zločina biti možemo,
koji je predvidiv, zato i naše saučesništvo
koje bez uobičajenog izgovora
isplativ bi mogao biti.

I priznajem: ja ne šutim više,
jer sam licemjerja Zapada
premoren; usto se za nadati,
da će se mnogi od šutnje osloboditi,
uzročnika prepoznatljive opasnosti
da se odrekne nasilja natjerati i
istovremeno na to insistirati,
da jedna nesmetana i permanentna kontrola
izraelskih atomskih potencijala
i iranskih nuklearnih objekata
od strane međunarodnog tijela
od strane vlade obje zemlje bude odobrena.

Samo je to svima, Izraelcima i Palestincima,
više još, svim ljudima, što u ovoj
zabludom okupiranoj regiji
u neprijateljstvu stisnuti jedne na druge žive,
i na kraju i nama pomognu.

Gubljenje tabua

GÜNTER GRASS

“Ono što je sigurno je da je ova pjesma početak gubljenja velikog tabua za Nijemce – otvoreno iznošenje svojeg mišljenja o narodu koji je jednom bio žrtva, a koji danas može biti sa druge strane?”

Što mi je značio Nedžad Ibrišimović

ON JE TREBAO DOBITI NOBELOVU NAGRADU

Zašto sve katoličko automatski može biti europsko i univerzalno, a sve islamsko uvijek partikularno i antieuropsko!?

Kad dođem u Sarajevo, ukoliko mi se ukaže prilika, iskoristim vrijeme između obaveza, posjetom knjižari Sejtariji u ulici Maršala Tita, gdje se uvijek prijatno osjećam, jer ne vlada konsumerizam tipa *kupi ili odlazi*. Znaju me ponuditi čajem, a ja mirno na njihovom stolu prečitavam naslove meni novih knjiga. Na taj sam način iščitavao Ibrišimovićeva sabrana djela, posebice eseje u kojima sam bio oduševljen njegovim netabuiziranim pristupom književnoj kulturi i povijesti. Pročitane opaske o čitanju su me snažno dojmile, pa sam ih citirao u svojoj knjizi *Tko je Vaš najbolji čitalac?*

O Ibrišimoviću sam znao osnovne generalije iz *Ko je ko u Bošnjaka*, a poslije kroz pomnije proučavanje da je na neki način spoj enciklopedičnog Krleže i slobodarskog Ujevića, pariška simbioza literature i likovnosti. Upoznao sam ga bez posrednika, onako kako ljude i treba upoznavati, kroz njihova djela, ekstrakt uma i duha. *Vječnik* me je prodrmao do temelja. S dvadeset me je godina zaokupljala ideja besmrtnosti koju sam pokušao dočarati dramom *Hajdemo biti vječni*. To je bio antiteatarski pokušaj da vizualiziram život poslije smrti. Međutim, tada još nisam imao ni prava iskustva života, a kamoli smrti. Imao sam samo mladalačku energiju koja je mislila da može nadomjestiti sve ostalo. Drama je sedamdesetih trebala biti igrana u zagrebačkom Teatru itd, osamdesetih u beogradskom Ateljeu 212... Međutim, to se nije dogodilo, a jedan jedini primjerak drame mi se zagubio u Beogradu i pronašao sam ga tek 2002. godine.

Zato sam se nakon čitanja *Vječnika* osjećao rehabilitiran u vlastitim očima, jer se našao netko tko je u toj nevjerovatno izazovnoj tematici otišao mnogo dublje i dalje. Takav misaoni i kompozicijski tempo spoznavanja vječnosti opčinio me je svojom nenametljivom savršenosti. Budući da sam volio Borgesa, Ibrišimovićeva mi se fantastika činila još uvjerljivijom i istinitijom, gotovo stvarnosnom. Roman sam odmah prepoznao kao svjetski i začudio se njegovoj relativno slaboj recepciji u regiji i Europi.

Nakon upijanja *Vječnika*, poslao sam Nedžadu Ibrišimoviću svoje dvije knjige o čitanju gdje sam zagovarao disciplinu koju sam nazvao legologijom ili znanošću o čitanju. Jedne večeri mi je zazvonio telefon. "Ovdje Nedžad Ibrišimović." Glas nepoznat, riječi poznate, jer smo preko uzajamnog čitanja pronašli duhovne sličnosti. "Ono što sam godinama tek naslućivao", rekao mi je Ibrišimović, "vi ste tako sveobuhvatno izrazili i natjerali da se intelektualno zaljubim u vas." Poslije bih ja zvao njega, pa on mene. Razgovori duboki i dugotrajni. Jedne noći me je nazvao i rekao da će mi svojom novom El-Hidrovom knjigom pokazati što znači čitanje. Priznao mi je da su mu moje "legološke stvari" pomogle u El-Hidrovoj poetici. Naravno da me je zanimalo kako će to izgledati u sižejsnom smislu i koliko odraziti na njegov stvaralački postupak.

POSTHUMNO VJEČNIČKO PUTOVANJE

Stigla je El-Hidrova knjiga koju sam čitao na dvije razine, romanesknoj i legološkoj, tražeći pasaže na kojima je sublimirao svoju ontološku zahvalnost čitanju. U nekoliko navrata me je radosno telefonski obavještavao da me u Saraje-

vu neće dočekati samo predstavljanje ove knjige, već i "suučesništvo u osnivanju Legološkog udruženja Bosne i Hercegovine." Promocija u Bošnjačkom institutu je protekla zaista nepredvidivo. Punu dvoranu ispunila je punoća njegova duha, a osnivanje Legološkog udruženja proteklo je u najboljoj nadrealističkoj maniri pod njegovom promišljenom ideacijom i realizacijom. Nakon mog izlaganja me je poljubio, možda i zato što sam ponovio stav kojeg sam ranije napisao u Slobodnoj Dalmaciji da se radi o autoru koji zaslužuje Nobelovu nagradu. To sam rekao iz istih razloga zbog kojih sam uvažavao Arthura Rimbauda, Paula Valéryja, Ezru Pounda, Fjodora Mihajloviča Dostojevskoga pošto su o nutarnjem meni znali više nego ja sam. O samoj esenciji književnosti je bila riječ. O onome što razvija i književnost i čovjeka.

Književna javnost zaključila je nakon *Vječnika* i El-Hidrove knjige da one anticipiraju i treći roman kojim će se zaokružiti beskonačnost njegovih vječnika. Ibrišimović je prihvatio izazov, duboko svjestan budućeg Zamora, jer takvi romani trebaju elitnu kreativnost, a ona godine strpljivog rada. Čak sam mu sugerirao da tu svoju moguću treću knjigu finalizira kao ljubav, jer samo prava ljubav nama koji prolazimo može dočarati okus vječnosti.

Najednom, sumrak bogova. Vijest podmukla poput noža u leđa. Ibrišimović se preselio na Ahiret. Upoznao sam njegovu suprugu i djecu, sprijateljio s ljubaznim sinom Orom. Ibrišimović mi se dopao i u građanskom smislu, jer nije bio malograđanin. Dok nije vjerovao nije se pravio vjernikom, kada je postao vjernik nije se pravio nevjernikom. Imao je svoj umjetnički život i svijet koji nisu bili artificijelni, a to mogu postići sam vrhunski umjetnici. Abdulah Sidran je na komemoraciji u Akademiji podsjetio da smo mu svi ostali dužni više negoli on nama. Žao mi je što je otišao, žao mi je što nije dovršio svoj opus.

Ali i dalje često mislim na njega i pokušavam drugima tumačiti njegovo djelo.

Nedavno sam jednom od najvećih hrvatskih intelektualca, književnih znanstvenika, krležologa, Stanku Lasiću, koji već desetljećima živi u Parizu otkrio njegovu veličinu. U pismu od 9. siječnja 2012. napisao sam mu da sam dobio Behar posvećen rahmetli Nedžadu Ibrišimoviću. Reagirao sam na kritiku *Vječnika* Velimira Viskovića s kojim sam zajedno studirao na zagrebačkom Filozofskom fakultetu, odbacujući njegovo jednodimenzionalno shvaćanje ovog romana. Zašto sve katoličko automatski može biti europsko i univerzalno, a sve islamsko uvijek partikularno i antieuropsko!? U tom posljednjem intervjuu datom Ervinu Jahiću, Ibrišimović je citirao dijelove Viskovićeva članka u sarajevskom *Odjeku* iz 2007. Tamo je Visković stvari postavio ovako:

“Oni, pak, bošnjački intelektualci koji suvremenu Bosnu doživljavaju kao sekularnu državu, s jakim osloncem na Europu i suvremenu zapadnu umjetnost, zasigurno u Ibrišimoviću neće prepoznati svojega barda.”

Ibrišimović se na to osvrnuo na svoj ležeran način: “Ja se g. Viskoviću zahvaljujem na zapazanjima, ali nijedna od navedenih implikacija *Vječnika* nije bila moja književna intencija. Usto sam, ako smijem dodati, i to nimalo formalno, najdubljeg uvjerenja da roman *Vječnik* po svemu pripada evropskoj književnosti i savremenoj zapadnoj umjetnosti, nadam se, obogaćujući ih...”

Na predstavljanju nastavka *Vječnika*, *El-Hidrova knjiga*, u Sarajevu 22. ožujka 2011. upozorio na njenu europsku intencionalnost: “Premda je svojim sadržajem većinom naslonjen na islamsku kulturu, on zbog toga nije više orijentalan negoli okcidentalan roman, upravo po toj osvještanoj volji za shvaćanjem neshvatljivog. Edmund Husserl je definirao europsku duhovnost kao “strast spoznavanja”. Po tom je obilježju *El-Hidrova knjiga* prvoklasni europski roman, koji se u svojoj genezi narativnog može povezati s ocem europskog romana Cervantesom i njegovim traganjem za izvrsnijim životom kroz lik Don Quijotea. Ili, završimo malo u ovu knjigu, kada Ibrišimović piše da “I je koplje, o vojnički štit”, onda nam u europsko književno pamćenje dolaze Rimbaudovi stihovi o samoglasnicima, gdje “I je rujno, O je plavo”.

“Zbog toga se značaj ovog djela nikako ne može reducirati samo na ulogu koju bi zbog piščeva porijekla i jezika trebao igrati i imati u Bosni i Hercegovini, a što bi Milan Kundera nazvao “terorizam malog konteksta”, pa niti ga svoditi na srednji, regionalni bilo balkanski bilo bliskoistočni kontekst. Budući da je *El-Hidrova knjiga* stvar književna, da doprinosi tematskom razvoju književnosti uopće, da nije puka stvar samo jednog naroda i njegova duhovnog folklora, mora je se učiti gledati u okviru velikog konteksta i povijesti svjetske književnosti.”

U svom odgovoru od 9. siječnja 2012. Stanko Lasić mi je napisao: “Hvala Vam na upozorenju na Ibrišimovićevog *Vječnika*. Nisam taj roman čitao, teško dolazim do takvih knjiga. Rijetko tko me se sjeća i spontano šalje knjige kao Vi. Posebno me je frapirao Vaš dugi citat na predstavljanju nastavka *Vječnika* od 22. ožujka 2011. Kako sam u tom trenutku žalio što ni malo ne poznajem roman fabulu i likove tih tekstova: i Vi govorite (na svoj način) o mojoj glavnoj opsesiji ne nazivajući to “svjetskom književnošću”, “književnim identitetom” ili “cjelovitošću književne strukture” nego “razvojem književnosti uopće.”

Znam da bi Nedžad Ibrišimović bio zadovoljan da je u svom posthumnom vječničkom putovanju na ovakav način ovih dana stigao u Pariz.

Nepoznata strana jednog velikog pjesnika

ŠTA JE J.W. GOETHE REKAO O ISLAMU

Borba za pravednost u vezi s islamom u Njemačkoj otpočela je mnogo, mnogo ranije.

Prvi koji se istinski zauzimao za islam u ovoj zemlji bio je **Johann Wolfgang von Goethe**. Naravno, već i prije njega su: Leibnitz, Lessing i Herder - od zadnjeg je Goethe mnogo crpio - težili ka jednom humanom gledanju, jednoj svrsishodnoj, naučno-objektivnoj obradi teme. Ali direktno i angažirano za islam stupio je kao prvi Goethe na arenu literature, i mač, koji je udario za islam, nije niko poslije njega sa tako mnogo hrabrosti uzeo u ruku. Poznata istražiteljica Goethea, prof. Katharina Mommsen, kojoj zahvaljujemo za mnoštvo novih saznanja na području odnosa Goethea prema islamu, primjećuje vrlo poučno:

„Što se tiče samog Goethea, odredjen je njegov stav prema islamu - i to je odlučujuće - od početka ne samo, ne isključivo iz držanja jednog naprednog prosvjetiteljstva sa njegovim tolerantnim nastojanjima i naporima da iznese nepravde prošlosti. Goethe je stovise pristupio Muhammedu i njegovoj religiji na jedan mnogo osobniji odnos.“ Zato i njegove izjave o islamu u njihovoj provokativnoj smionosti prelaze daleko iznad svega dosada postojećeg u

Njemačkoj." Herder za svoje vrijeme cijeni visoko Kur'an sa sljedećim riječima: „Kad bi germanski suvladari Evrope imali jednu klasičnu knjigu svog jezika kao Arapi Kur'an, nikad ne bi postao talijanski vladarica njihovog jezika, i ne bi se mnoga njihova koljena izgubila potpuno u lutanju." Ali Goethe ne zauzima stav s čudjenjem, nego prihvata odlučno i ne dozvoljavajući protivljenje. U svojim razgovorima sa Eckermannom rekao je: „Vidite da ovoj nauci ne fali ništa i da mi sa svim svojim sistemima nismo dosegli dalje, i da uopće niko ne može dalje doseći!" Izjave Goethea o islamu ne mogu se cijeliti samo kao stav jednog simpatizera, nego kao opredjeljenje za islam. Po prvi put u 23. godini života će se konfrontirati sa islamom u obliku jednog upravo novog izdanja prijevoda Kur'ana (prvi prijevod Kur'ana na latinskom izašao je u Baselu godine 1422. od Theodora Bibliandera s predgovorom Martina Luthera).

Mada Goethe odmah nije imao direktni pristup arapskom originalnom tekstu Kur'ana, bio je, unatoč svim nedostacima i krivotvorenjima kur'anskog iskaza u tadašnjim dokučivim prijevodima zadivljen Božijom riječju, tako da je pisao Herderu: „Želio bih moliti kao Musa u Kur'anu! Bože, napravi mi prostora u mojim prsima!" Musa rece: „Bože, učini prostranim prsa moja, i olakšaj zadatak moj i odriješi uzao sa jezika mog, da bi ljudi razumjeli govor moj." (Kur'an, 20., 25.-28.) Perzijski mistik Hafiz bio je uzor Goetheu. Goethe je s oduševljenjem čitao njegove pjesme i na taj način je bolje upoznao Kur'an i islam. Najviše su ga interesirali Baskirci, koji su sa ruskim trupama za vrijeme Napoleоновih ratnih pohoda prebačeni u Njemačku i u Weimaru obavljali islamsko bogoslužje. Goethe veli: „Da li je Kur'an od vječnosti? Za to ne pitam! Da je on knjiga nad knjigama, vjerujem iz muslimanske dužnosti."

Na tako mnogo mjesta razjašnjava on nedvosmisleno, da su njegovi odnosi prema islamu i Kur'anu više nego stav nekog simpatizera, da je to jasno opredjeljenje. Goethe pokušava uvijek ponovo jasno učiniti svojim čitaocima i slušaocima, da su islam i prirodjeno svojstvo ljudi bezuvjetno isto: „Ludo, da svako u svom slučaju svoje posebno mišljenje hvali! Ako islam predanost Bogu znači, u islamu živimo i umiremo svi!" Islam je urodjena religija Božija, u čijoj sjeni živi čovječanstvo od svih početaka - ne samo tek od Muhammedove objave. Niko se ne može kloniti Božijih zakona i zakonitosti prareligije. Islam je religija, koju su poslanici, takodjer, propovijedali ljudima prije Muhammeda kao, naposljetku, prije Muhammeda poslanik Isa.

Goethe veli: „Ibrahim, Gospodaru zvijezda, odbačio se pretkom; (za pretka) Musa je u pustoj daljini preko Jednog bio velik. I Davud kroz mnoge slabosti. Da, prolazio preko zločina, znao se ipak osloboditi (grijeha): Jednom sam pravedno postupao. Isa je osjećao čisto i mislio, samo na Jednog Boga

u mirnoći. Ko ga je osobno učinio bogom, vrijedja njegovu svetu volju. I tako mora pravda sjati, što je i Muhammedu uspjelo. Samo kroz pojam Jednog, savladao je čitav svijet." U vremenima dekadence i degeneracije, od vremena do vremena između poslanika skrivalo se Sunce Božanstva iza oblaka idolopoklonstva. Fanzaziji sklono čovječanstvo gubilo je Jedinstvo u mnogoboštvu ili Jedinstvo u trojstvu, kao u kršćanstvu. Islam je pobjeđivao kroz jasnoću svoje poruke i Goethe je, bez suvišnih napora logike objelodanio Božiju riječ kako slijedi: „Bog je samo Jedan, Jedan jedino isti, nije rodio, i Njega nije niko rodio." I taj Bog je jedino dostojan, da Mu se čovjek preda, da se potpuno na Njega osloni: „Zbunjuje me lutanje, ali Ti me znaš razmrsiti, daj mome putu ravan smjer." Goethe kaže: „Vjerovanje u Jednog Jedinog Boga djeluje uvijek uzvišeno, budući da ono upućuje ljude na Jedinstvo njegove vlastite unutrašnjosti."

Godine 1820. piše Goethe u jadu jednom svom prijatelju o oboljenju svoje snahe: „Dalje ne mogu ništa reći, nego da se i ovdje nastojim pridržavati u islamu. Ovdje ne može niko drugoga savjetovati, neka odluči svako za sebe, šta da se radi. U islamu živimo svi, pod kojom formom sebi uzimamo hrabrost." Katharina Mommsen piše uz to: „Ovdje prepoznavamo, da je Goethe doista svjesno živio po jednoj vaznoj tački islamske vjere, i da je svoje prijatelje izričito upućivao na tu nauku." Goethe je uvijek upućivao, za njega, na doista najvažniji aspekt islamaskе nauke: bezuvjetno predanje u nedokučivu volju Božiju. „Mi smo svi Božiji i svi se Njemu vraćamo." Godinu dana prije svoje smrti veli Eckermannu: „Drago dijete, šta znamo o ideji Božanstva i šta žele kazati naša ograničena shvaćanja o najuzvišenijem Biću! Ako bih Ga želio nalik jednome Turčinu nazvati sa 100 imena, ipak bih i tada još bio preslab u uporedbi s tako bezgraničnim svojstvima, a nisam ništa rekao." U dramskom fragmentu „Mohamet" odgovara Muhammed na pitanje: „Nema li tvoj Bog druga? S nijecnim protupitanjem: „Kad bi imao, bi li mogao biti Bog?" Nakon mnogo godina intenzivnog studiranja islama, objavljuje Goethe lično svoj Zapadno-istočni Divan sa svojim čudnovatim i hrabrim stavovima koji nisu dovoljni za islam. Želio je pisati u jednom „budućem Divanu" pjesme o „divnim upravljanjima i slaganjima, koje nastaju iz neistraženih, neshvatljivih odluka Božijih." One trebaju „naučavati i potvrdjivati stvarni islam, bezuvjetnu predanost Božijoj volji."

I u pismu pjevača hvali Goethe Božiju pravednost: „On, jedino Pravedni, želi za svakog pravo. Neka bude od Njegovih stotinu imena ovo visoko hvaljeno!"

„On je Gospodar dva istoka i dva zapada, pa koju blagodat svoga Gospodara poričete?" Goethe pjeva: „Božiji je Istok, Božiji je Zapad, Sjeverno i Južno područje počiva u miru njegovih ruku. On vam je

postavio zvijezde kao vodica na zemlji i moru; s tim da uživate u tom, uvijek gledajući u visinu. Gospodar svega je sve promislio, tvoja sudbina je došla, slijedi način, put je došao, završi putovanje." Goethe hvali šehide prve odlučujuće bitke Poslanika i muslimana protiv neprijatelja islama pa veli: „Svoje mrtvace može neprijatelj oplakivati; jer oni leže bez povratka. Našu braću ne trebate žaliti, jer oni putuju iznad one sfere, svih sedam planeta, otvorile su im metalna vrata široko, i već kucaju preobraženi ljubimci, smjelo na rajska vrata. I tako je bilo malo da se javi, kako se sretni musliman junaci. Raj muškaraca junaka vjere je ovdje potpuno naoružan."

I o četiri odabrane žene piše Goethe: „Žene ne trebaju ništa izgubiti, čistoj vjernosti dolikuje da se nadaju; ipak mi znamo samo za četiri, koje su tamo već prispjele. Prvo Sulejka, zemaljsko sunce, prema Jusufu potpuno požudna, samo, raja slast, svijetli je odricanje ukrasa. Potom sveblažena, koja je paganima spas rodila i prevareno u gorkim bolovima vidje sina na krizu izgubljena. Muhammedova žena takodjer! Gradila mu je blagostanje i slave i predade se doživotno Jednom Bogu a jedna mila. Potom slijedi Fatima, mila, kćerka, žena bez mahane. Melekska najčistija duša u tijelu od zlata medenog." Leo Kettler je u emisiji Rias Berlin 22. marta 1984. rekao, da slovo „W" upućuje na Goetheovo ime „Wolfgang". Medjutim, poznato je, da je Goethe bio u stanju, napisati na arapskom riječ „Allah". Zato se pretpostavlja, da je Goethe umjesto križa, kojeg većina kršćana povodom smrti crtaju na prsima, napisao Božije ime. 22. marta 1832. završio je Goethe svoje životno putovanje. Ležao je u smrtnom krevetu i u smrtnim satima crtao neprestano slovo „W" na svom krilu.

Original

*Iz straha Ti svi robuju
da u Vatri ne zaglave
spasom od nje očekuju
veliku sreću da pribave,
il' Džennete da nasele
u dvorcima da stanuju
i u njima se vesele,
selsebilom nasladjuju.
Ja od Vatre ne strahujem
niti o Džennetu snujem
svog Voljenog ja ne želim
ničim da nadomješćujem!*

Original ovog članka je objavljen u: Časopisu Al-Fadschr (El-Fedzr) Nr. 10, oktobar 1984. (Muharrem, 1405.), str. 11.-14

Najvažniji izvori za izučavanje života i djela hzr. Mevlane Dželaluddina er-Rumi (k.s.) i mevlevijskog tarikata su tri klasična djela: *İbtidânâme* (Knjiga početaka), koju je napisao Mevlanin (k.s.) sin Sultan Veled (k.s.) (umro 1312. godine), *Risâle-i Sipehsâlâr der Menâkib-i Hazret-i Hudâvendigâr* (Sipehsalarova poslanica sa predajama o hazreti Mevlani, k.s.), čiji je autor Medžduddin Feriduddin bin Ahmed Sipehsalar (k.s.) (umro 1312. godine) i *Menâkibul-'ârifin* (Predaje o arifima), koje je napisao murid hzr. Mevlaninog (k.s.) unuka Ulu Arif Çelebije (k.s.), Ahmed Eflaki Dede (k.s.) (umro 1360. godine). U navedenim djelima objašnjen je sa duhovnog i simboličkog aspekta smisao i značaj sema (plesa mevlevijskih derviša).

U klasičnim i tradicionalnim tesavvufskim derviškim riječnicima, sema je specifično stanje duhovnog zanosa i opijenosti mevlevijskog derviša, čiji je ruh (duša) u tim trenucima u stanju uzdizanja u više nebeske sfere, s ciljem sjedinjenja sa Uzvišenom Istinom ili Gospodarom. U vrijeme prakticiranja sema derviš pod utjecajem slušanja prefinjenih mevlevijskih ilahija u ritmičnom skladu sa zanosom se okreće oko sebe i vrti u jednom skladnom ritmu pokreta, što ga na kraju dovodi do potpune duhovne opijenosti.

Osnivač mevlevijskog derviškog reda hazreti Dželaluddin Rumi u svom djelu *Mesnevi Manevi* ili *Duhovni gazeli*, o muzici i semau kaže:

پس حکیمان گفته اند این لحنها
از دوار چرخ بگرفتیم ما
بانگ گردشهای چرخست این که خلق
می سرایندش بطنبور و بجلق
ما همه آجزای آدم بوده ایم
در بهشت آن لحنها بشنوده ایم
کرچه بر ما ریخت آب و گل شکی
یادمان آمد از آنها چیز کی
پس غدای عاشقان آمد سماع

Sema ili ples vrtećih derviša

DESNI OBRAZ ISLAMSKOG

که درو باشد خیال اجتماع
قوتی گیرد خیالات ضمیر
بلک صورت گردد بانگ و صغیر

*Mudraci rekoše: ove tonove, čuli smo od okretanja nebeskog svoda
Povik okretnji nebu to je, dok ljudi sviraju mu i pjevaju tanburum i grlom
Svi mi bijasmo dijelovi Adema; u raju smo čuli ove tonove
Iako su voda i glina nama dali sumnju, ipak se od svega sjećamo ponečega
Sema je za ašike hrana, u njemu je misao o sjedinjenju
Osnaže dosta primisli o savjesti, dok oblik postaje povik i glas*

Sema ili mevlevijska mukabela izvodi se na posebnom drvenom podijumu mevlevijske tekije, koji se zove semahane. On je uvijek kružnog oblika. Oko tog centralnog podijuma za sema nalazi se neznatno izdignuti mahfil predviđen isključivo za mutrib ili mevlevijski orkestar koji sačinjavaju profesionalni muzičari: nejzeni (svirači neja), kudumzenovi (udarači kuduma), ayinhanovi (izvođači mevlevijskih gazela), na`athanovi (učači natova) i svirači kanuna, zila i kemenčea. Desno i lijevo od mutriba nalaze se mahfili ili sofe za posmatrača, do kojih je postavljen ćurs za na`atili mesnevihanski ćurs. Tačno nasuprot mutriba nalazi se mjesto postnišina (šejha mevlevijske tekije), a pored njega mjesta za ser-tarik dedea (rehber efendiju), semazenbašu (glavnog predvodnika plesa sema), ser-tabbaha ili ašči-bašu (šefa mevlevijske kuhinje) i kazandži dedea zaduženog za terbijet (duhovni odgoj derviša) koji pripadaju tekiji. Po mevlevi usulu i pravilima reda najveći mekani (pozicija) je šejhovo mjesto, koje ustvari predstavlja hazreti Muhammeda Dželaluddina Rumija, tj. put hakikat-i Muhammedijije. Na njegovom mjestu prostrta je postekija ili kožica crvene boje, koja duhovno simbolizira boju tedželijjata Istinitog ili boju Njegove uzvišenosti i moći. U nedjelju 17. decembra 1273. godine u vrijeme zalaska sunca, tačno u vrijeme akšama, hazreti Mevlana Dželaluddin Rumi je preselio sa ovog prolaznog u vječni svijet i spojio se sa svojim Gospodarom. Pošto zalazak sunca i počinje sa jarkim crvenilom, upravo je crvena boja u mevlevizmu trajna asocijacija na uzvišeni tedželijjat kroz sjećanje na hazreti Mevlanu. U bespriekorno okrugloj formi semahane, ispred strogo pozi-

cioniranog mjesta postnišina tekije može se povući jedna zamišljena linija kroz centar, koja duhovno i manevidžatski predstavlja hatt-i Istiva, tj. mertebu Rabbove uzvišenosti, koja derviša iz apsolutne zbilje dovodi do čistog Tevhida, što je ustvari najkraći mogući put stizanja u sjedinjenje ili vuslat. Ova linija semahanu djeluje na dvije identične polovine. Prva se zove ferazi, a druga hayali. Na ovu liniju mevlevijski derviš nikako ne smije stati. On se njoj približava sa nijazom. Iznad okruglog podijuma, tačno na sredini kubbeta (kupole), nalazi se okačena staklena kugla džihannuma, koja predstavlja sunce oko koje se poput planeta spuštaju kandili.

Hazreti Mevlana Dželaluddin Rumi u djelu poznatom pod naslovom *Divan-i Kebir* ili *Divan-i Šemsi Tebrizi* u bejtu br. 1295 na perzijskom jeziku kaže:

برون ز هردو جهان چو در سماع آبی
برون ز هردو جهانست سماع
اگر چه بام بلند ست بام هفتم چرخ
گذشته است از این بام نردبان سماع

*Kad u sema uđeš, izvan si oba svijeta
Taj svijet sema, izvan je oba ova svijeta
Iako svod je visok, sedmi svod nebesa
Merdevine sema`a nadvisile su i taj svod*

U suštini sema je manevidžatsko duhovno putovanje, koje nam vraća sjećanje na bezm-i elest ili prvu sofru, kada su duše bile toliko opijene u el-amau (prabitku) i kada ih je Uzvišeni Gospodar upitao:

„Nisam li ja Vaš Gospodar?“

Kružeci s desna na lijevo, semazen je poput tačke, koja je bit Jedinog Tvorca, i koji svojim okretanjem stvara savršeni krug. Sema se sastoji iz sedam segmenata ili dijelova:

- učenja na`at-i šerifa sa kojim počinje sema ples,
- udara u kudum, što predstavlja Allahov, dž.š., govor *Kun!/Budi!*,
- dijela koji počinje laganim zvukom neja, i koji se

LICA LJUBAVI

zove nefesi ili sjećanje na Uzvišenog Tvorca Koji svemu dušu daje,

- dijela u kojem semazenovi jedni druge po tri puta selame,
- dijela kada derviši skidaju crnu hrku i vezuju ruke, tako da sliče arapskom slovu elif koji ima brojčanu vrijednost jedan, jer je Allah, dž.š., Jedan i Jedini,
- citiranje i učenje dijelova iz Mushaf-i Šerifa i
- dove sa kojom se završava sema.

Ovih sedam suštinskih dijelova je bazirano na hadisu Božijeg Poslanika, a.s., koji kaže: „Muminovo srce je sat-

kano od sedam Allahovih, dž.š., kudreta, ponekad je u stanju snébivanja, a ponekad u stanju vedrine.“

Hazreti Mevlana u 338. bejtu *Divan-i kebira* kaže:

سماع از بهر جان بی قرارست
سبک برجه چه جای انتظارست
مشین اینجا تو یا اندیشه خویش
اگر مردی برو اینجا که یارست

*Sema je zbog duše nemirne,
skočimo što iščekujemo
Ne sjedite ovdje sa mislima svojim
Ako si čovjek idi tamo gdje je Dragi.*

Sema se izvodi u vrijeme posebnih noći, zatim u vrijeme Šeb-i arusa, ili kada mevlevi šejh osobno odobri. Za sema je zadužen mejdandži dede, koji po mevlevi usulu sa adabom ulazi u šejhovu odaju i „Sema ya destur!“ izgovarajući, traži od šejha izun (dozvolu). Na to mu šejh odgovara: „Ejvallah“, čime je dat izun za početak sema izvedbe. Poslije toga mejdandži dede izlazi u avliju dergaha ili tekije i glasno pozove dervişe da uzmu abdest i obuku tennure (mevlevijsku hrku). Nakon što derviši semazenovi uzmu abdest i obuku tennure prouči se ezan, nakon kojeg se svi okupljaju u tekijski mesdžid da obave namaz ili dnevnu molitvu. Poslije namaza i dove, šejh ili mesnevihan (poznavalac i tumač Mesneviye) tumači Mesneviju, a poslije toga se prelazi u prostoriju semahane. Prvo ulazi šejh, zatim njegovi vekili (zamjenici), dok semazenovi (plesaći semaa) laganim koracima ulaze i staju na začelje. Potom mutrib ili mevlevijski orkestar zauzima svoje mjesto. Šejh po usulu i pravilima mevlevijskog reda sjeda na postekiju, a za njim prema rangi i ostali mevlevijski derviši, koji se selame. Sema počinje učenjem na`athana (učača na`tova) koji uči gazel na`at-i Mevlana. Ovaj gazel je u XIII stoljeću napisao unuk Hazreti Mevlanin, Ulu Arif Čelebi, dok je muziku komponovao Mevlevijski pjesnik Mustafa Itri efendi (umro 1711. god.). On je ustvari medhija gazel (pohvalni gazel) koji počinje uzvikom: ja Hazreti Mevlana, Hakk dost što predstavlja znak da svi prisutni moraju pokorno slušati na`at-i Mevlana gazel, koji u prijevodu sa perzijskog jezika glasi:

حضرت اولو عارف چلبی
قدس الله سره

نعت پیغامبر

یا حبیب الله رسول خالق یکتا تویی
برگزین ذوالجلال پاك و بی همتا تویی

نازنین حضرت حق صدرو بدرکائنات
نور چشم انبیا چشم چراغ ما تویی

درشب معراج بوده جبرائیل اندر رکاب
پا نهاده بر سر نوح کعبه خضرا تویی

یا رسول الله تودانی امتانت عاجزند
رهنمای عاجزانی بی سرو بی پا تویی

سرو بوستان رسالت نوبهار معرفت
گلین باغ شریعت بلبل بالا تویی

شمس تبریزی که دارد نعت پیغامبر زبر
مصطفی و محیی ان سید اعلی تویی

Na`at-i Pejgamber

*Allahov miljeniče, Poslanik Jedinog Stvoritelja ti si
Odabranik Plemenitog, čist i besprimjeran ti si*

Miljenik si Uzvišenog Hakka, svega postojećeg savršenstvo

ti si

Svjetlost očiju svih poslanika, naše svjetiljke svjetlost ti si

*U noći Mi`radža Džibril, a.s., bijaše tvoj pratilac
Onaj koji položi svoju nogu na deveti kat nebesa ti si*

*U bašči poslanstva najljepši čempres, proljeće spoznaj ti si
Ružica šerijatskog perivoja, uzvišeni slavuj ti si*

*Šemsi Tebrizi je onaj koji tebe hvali
O Mustafa! Odabranik Allahov, iznad svih poslanika ti si*

Na samom kraju na`at-i Mevlana gazela kudumzen baša tri puta udara u kudum, nakon čega jedan od nejzena (svirača neja) započinje sviranje neja u taksim mekamu. Nej simbolizira insan-i kamila ili savršenog čovjeka, koji gori od aška za sjedinjenjem sa Uzvišenim Hakkom. Nakon završetka taksim mekama, kudumzen baša ponovo nekoliko puta udari u kudum, a to se zove darb-i dželal, što suštinski predstavlja sjećanje na bezm- i elst kada su duše u zanosu plesale opijene aškom.

339. stih iz *Divan-i Kebira*:

سماع آرام جان زندگانت
کسی داند که او را جان جانت

*Mirni sema jeste duša života;
Koju zna samo ko ima dušu duše*

Na prvi udarac kuduma svi prisutni u sebi izgovaraju: ism-i Dželal, Allah Allah i rukama udaraju o pod, dižu se na noge što čine i svirači neja koji počinju svirati u pešrev mekamu. Tada šejh prilazi ispred posta, spuštajući glavu u znak poštovanja ili nijaza, što istovremeno čine i semazenovi. Mevlevijski šejh u tom trenutku počinje da se okreće na desno, desnom nogom se odbacujući, dok istovremeno vrhovima prstiju lijeve noge pritišće pod sa kratkim zastojem poslije čega u istom obliku i u istom ritmu nastavlja da pleše sema. Poslije svaka tri kružna koraka okreće se prema postekiji ili postu. Kada plešući napravi krug, pristupa opet postu sa suprotne strane, tako da vrteći se i sa desne i sa lijeve strane dolazi ispred zamišljene linije hatt-i Istiva koju nipošto ne prelazi. U ovom trenutku stizanja do hatt-i Istiva derviši spuštaju glave sa nijazom, a potom šejh sa istim ritmom kretnji nastavlja sema. Ovaj stalni odnos ritma i kretnji ima dva smjera a oni predstavljaju jasnoću i skrivenost. Smisao jasnoće su obilježje i količina, dok je smisao skrivenosti općenitost i unutrašnjost. Istinski semazen derviš ima značaj bitka koji je čuvar ovih dvaju smjerova. Ovaj troetačni dio semaa zove se Sultan Veled devri u kome semazenu dolazi sjećanje da će nakon smrti ponovo biti proživljen, tako da u tim trenucima manevijatski šejhov rehberluk ili vođenje predstavlja okretanje ka Uzvišenom Tvorcu. Prva etapa devr-i Velede predstavlja spoznavanje o Allahu sa čvrstim ubjeđenjem (ilmul-jekin), druga predstavlja ajnul-jekin, dok treća znači biti sa Allahom ili hakkul-jekin. Te tri etape su ustvari boravišta i konačišta duše na duhovnom putu u približavanju Tvorcu svega postojećeg.

Nakon toga šejh i svi semazenovi u znak nijaza ili poštovanja jedni prema drugima skrušeno spuštaju glave, što je asocijacija na apsolutnu zbilju. Ovaj skrušeni nijaz

ujedinjuje semazenove na putu ka kibli srca. Pošto šejh završi prvu etapu semaa, semazenovi se prema rangu redaju nasuprot šejha, te ponovo spuštaju pokorno glave sa nijazom prema šejhu. Sikke ili mevlevijska kapa na semazenovoj glavi predstavlja njegov mezar taš, njegova hrka mezar, a preko leđa navučeno bijelo tennure predstavlja čefine. Desna strana semahane predstavlja vidljivi svijet, a lijeva nevidljivi. Kada se završe ove prve tri etape, šejh se vraća prema postu, a semazenovi na čelu sa semazen bašom vraćaju se na svoja mjesta i u tim trenucima nejzeni (svirači neja) završavaju sviranje neja u pešrev mekamu. Nakon Sultan Veled devra, pošto šejh priđe postu, počinje ples semaa, semahanovi skidaju svoje crne hrke odbacujući ovaj svijet, istovremeno se sjećajući riječi Poslanika a.s. „Umrite prije nego što umrete“. Tada šejh ispred posta krene naprijed spuštajući glavu sa nijazom, a u istom trenutku svi semazenovi mu na isti način uzvraćaju. semazen baša dolazi do šejha i ljubi mu ruku, a šejh njegovu mevlevijsku kapu (sikke), što predstavlja znak da je dat izun ili dozvola za pošetak semaa. Semazen baša potom istupa malo naprijed i tu se zaustavlja, a semazenovi prema redoslijedu jedan po jedan, laganim i odmjerenim koracima prilazeći šejhu, naglo dižu svoje ruke preko prsa prema nebu i počinju plesati sema. Okrećući se s desna ulijevo, lijeva noga im je na podu poput direkta i ona je u stalnom vraćanju unazad, dok istovremeno stišćući desnu koja je lagano čas u zraku čas na tlu. Time derviši podstiču tijelo na kružnu kretnju. Prilikom okretanja semazen u sebi izgovara tri puta Allah Allah Allah. Okrećući se, desnu ruku drži uzdignutu ka nebu, a lijevu spuštenu prema dole, što predstavlja Hakkovu dobrotu koju samo On spušta na sve stvoreno. Semazenovi okrećući se oko sebe, kruže oko mejdan odaje, isto kao što i nebeska tijela kruže oko sunca. Pošto semazen u toku semaa osjeća prisutnost Tvorca svih svjetova, on u tom zanosu doživljava istinsku džezbu ili opijenost duše.

Hazreti Mevlana je rekao:

“U tonovima semaa skrivena je tajna, otkrijem li je uzburkat ću čitav svijet.”

Čitav sema vodi semazen baša (glavni virtuoz semaa) koji udarcima noge o tlo podijuma i blagim pokretima glavom podstiče semazenove na koncentraciju prilikom izvođenja semaa. Sema je podjeljen na četiri selama sa kraćim zastojima.

Prvi selam u suštini simbolizira posmatranje svih svjetova kroz osjećaj Hakkove veličine i moći. U ovom selamu ljubav se oslobađa sumnje, čime se jača iman ili vjerovanje. Na prvom selamu u kompoziciji Dujek usula sa XIV vremenskim Devr-i revanom ajini uče ove gazele:

ای تجلی گاه جانم روی تو
وای دم را میل کلی سویی تو
صد هزاران جان و دل آویخته
دیدم ای دلبر زیکتا موی تو

*Tvoje lice mjesto je očitovanja moje duše
Put ka tebi zadnja je želja srca moga
Sto hiljada duša i srca obješenih
Vidio sam Dragi, o jednu trepavicu tvoju*

خورشید سپهر لامکانی دل مالست
کی خسرو ملک دل و جان دل مالست
تا دردل ما عشق تو منزل کرده است
سر چشمه آب زندگانی دل مالست

*Naše srce je sunce nebeskog beskraj
Naše srce je vladar zemalja srca i duše
Kada u srce naše nastani se ljubav o Tebi
Postade vrelo vode besmrtnosti, srce naše*

آفرین ای ما هرو برجان تو
بر جمال ببجد و پایان تو
طوتی جام شد حیران و زار
زان شکرخند لب خندان تو

*Mjesecolika! Bravo nek je duši tvojoj
Ljepoti neizmjerenoj i neprolaznoj tvojoj
Papiga moje duše posta smetena i ucviljena
Od šećer osmjeha tvojih nasmijanih usana*

ای روی تو نو بهار خندان
احسنت زهی نگار خندان
ای شهر جهان خراب بی تو
ای خسرو شهریار خندان

*O Ti što lice ti je proljeće nasmijano
Svaka čast ti, ljepotice nasmijana
Bez tebe će svijet pustara biti
Vladaru i care nasmijani*

Na drugom selamu, dok se semazenovi neprestano okreću, ajini kroz hal Allahovog vahdeta uče u kompoziciji Evfer usula IX vremenski sabâbûselik mevlevî âjîn sa Mevlaninim gazelom, na koji je muziku komponovao Hammâmîzâde Ismâil Dede:

ای شاه شهر عقل و جان بر تخت دل خاقان تویی
اندر زمین و آسمان سلطان سلطانان تویی
در جان ما جانان تویی
در کان ما کانان تویی
جنت تویی شربت تویی
ساقی تویی رضوان تویی
با عاشق از دنیا مگو و از ملک عقیبی مگو
جز حضرت مولا مگو ملک که این و آن تویی

*Ti si vladar zemlje razuma i duše
Ti si vladar na tronu srca
na zemlji i na nebu, ti si sultan sultana
U našem srcu Draga ti si, u rudniku dragulj ti si
ti si džennet ti si šerbet, krčmar i Rizvan
sa ašikom o dunjaluku ne zbori
ni o rajskom carstvu
osim o Mevlani ne zbori, reci; ovaj i onaj si ti*

U trećem selamu derviši počinju u ljubavnom zanosu osjećati el-Hakikatul-mutlak (apsolutnu zbilju). Za vrijeme trćeg selama kada sema postaje najdinamičniji, ajini prvo u kompoziciji Aksemai, a potom u Yurekse-

mai mekamu izvode sljedeće gazele:

عاشقان در کوی جانان الصلا
سوی آن خورشید تابان الصلا
شمس تبریزی ز بالائی فلک
هر زمانی می کشرخان الصلا

*Ašici u sokaku voljene salat
ka tom blistavom suncu salat
Šemsi Tebrizi odozgo sa sfera
svaki put poviče Sultan-i salat*

در باغ جمالی صنما چون گل رعنا
در چشم چو نوری و چو جان در همه اعضا
من بلبل گلزارم و دردم تو زارم
از چیت عجب با تویی مرا این همه سودا

*U vrtu si ljepote, poput ruže preljepe
u oku si poput svjetla, poput duše u svim dijelovima tijela
ja sam slavuj ružičnjaka, ucviljen u zamci tvojoj
čemu se čuditi što sam ovako zaljubljen u tebe*

ای روی توقبله جهان و دل من
اندرد و جهان امن و امان دل من
هم جان و تنی وهم تو جان و دل من
ای گوهر دریای نهان دل من

*O! Tvoje lice je kibra svijeta i moga srca
u oba svijeta ti si sigurnost i mir srca moga
i duša si i tijelo, ti si i duša i srce moje
ti si u moru skriveni dragulj srca moga*

توماهی عجیبی که مثلی نداری
بهر جلوه جان را در آتش سپاری
به زلفین وایرو به چشمان اهو
بی دلربایی چو شرشکاری
مه و خور غلامت ز جان گشت و رامت
دو عالم به دامت چه زیبا نگاری
نظیرت ندیدم نه از کس شنیدم
دل و دین پردی چه عیار یاری
ولد را چه باشد شهاگر ز رحمت
زسلک غلامان خویش شماری

*Ti si mjesec čudni, nemaš ravne
Svakim svojim ukazanjem u duši vatru pališ
U zolufima, obrvama, očima ko u gazele
Tražim te voljena poput lava u lovu
Mjesec i sunce ti robovi, postadoše ti pokorni
Oba svijeta u tvojoj su zamci, prelijepa ljepotice
Nisam ko tebe vidio, niti od koga čuo
Odnose i srce i vjeru, ah varalice moja Draga
Šta će biti sa Veleđom ako kraljice iz milosti
Ubrojiš me u svoje pokorne robove*

يك گنجی بدید آمد در آن دكان زرکوبی
زهی صورت زهی معنی زهی خوبی زهی خوبی
زهی بازار زرکوبان زهی اسرار یعقوبان
که جان یوسف از عشقش برارد شور یعقوبی
ز عشق اودو صد لیلی چو مجنون بند می درد
کزین آتش زبون آید صبورهای ایوبی

*Jedno blago pojavi se u radionici zlatara
Lijepog oblika, lijepog značenja,
lijepe dobrote, lijepe dobrote
Lijepi bazar zanatlija, lijepe tajne Jakubove
Što duša Jusufova iz ljubavi njegove
ushičenost Jakubovu postiže
Od ljubavi njegove dvije stotine
Lejli poput Medžnuna rukom cijepa
A iz ognja toga rasplamsa se sabur Ejubov*

Na posljednjem selamu sema se postepeno stišava. Tada se ponovo osjeća sukunet (duhovna mirnoća) u kome se derviši upotpunosti utapaju u Božije jedinstvo ili vahdet, zaustavljajući se na jednom mjestu i okrećući se oko sebe završavaju sema.

Na četvrtom selamu ajini uče sljedeći bejt:

سلطان منی سلطان منی
اندر دل و جان ایمان منی
در من بیدمی من زنده شوم
يك جان چه شود صد جان منی

*Moj si sultan, moj si sultan
U srcu i duši ti si iman
U meni si dah od koga živim
Ne jedna duša, sto si duša mojih*

Na kraju svakog selama semazenovi zastaju na mjestu na kojem se u tom trenutku nađu i okrenuti prema centru mejdan odaje stoje na nijazu, držeći ruke prekrštene na prsima, nakon čega derviši po dvojica, trojica ili četverica prilaze jedni drugima u skupini. Na posljednjem selamu šejh ulazi među plesače semaa, diže ruku, držeći se za hrku, s desna na lijevo lagano kružeći, vraća se ka postu, čime je sema ples završen. Semazenovi se vraćaju na svoja mjesta, oblače crne ogrtače ljubeći pod, pa se dižu na noge nakon čega se prouči dio iz Mushaf-i Šerifa, a potom duaguy (dovadžija) uči dovu.

Semazenovi dolaze jedan po jedan sa nijazom ispred šejha, i sa obje ruke hvataju šejhovu desnu ruku i ljube je, a također i šejh njihovu. Potom se derviši redaju sa njegove desne strane. Šejh im svima naziva selam, a oni uzvraćaju na selam, nakon čega se šejh lagano okreće i idući prema ulaznim vratima, opet se poselami sa sviračima neya, učačima na`at gazela, kudumzenovima i ostalim prisutnima, a oni mu svi zajedno uzvrate na selam. Nakon što šejh napusti semahanu, svi prisutni se okreću prema prostrtoj šejhovoj kožici ili postekiji, s nijazom se naklone i time je sema zvanično završen.

POZIV NA SURADNJU

Kao svebošnjački mjesečni list bavit ćemo se društvenim i političkim temama, te geopolitičkim i stratejskim istraživanjima.

Pozivamo autore i istraživače, kao i prevodioce na suradnju; da objavlju svoje autorske radove, kao i prijevode, u formi analitike, kolimne, reportaže, intervjua... Čitate pozivamo da kandidiraju i podrže naše prijekte, akcije i ideje.

Adresa (Sandžak):

Gradska 1, 36300 Novi Pazar, Srbija
Tel/Fax: +381/20/322-181

Adresa (BiH):

Ljubljanska 18b, 71 000 Sarajevo, BiH
Tel/fax: +387/33/ 263 720

Web:

www.panBosnjak.com
www.panBosnjak.ba
www.panBosnjak.me
www.panBosnjak.net
www.panBosnjak.rs

E-mail adresa:

redakcija@panbosnjak.com

POZIV NA PREPLATU

Pozivamo čitaoce i institucije da se pretplate na naš list putem naših kontakt adresa u Naovom Pazaru i Sarajevu.

Urednik:

Nedžad Latić

Pomoćnik urednika i sekretar:

Jahja Fehratović

Savjet:

dr. Ferid Muhić
dr. Džemaludin Latić
Alija Džogović
dr. Hasnija Muratagić-Tuna

DTP:

Ifet Aličković
Salahudin Fetić
Senad Redžepović

Lektura:

Sanela Karišik

Uređivački kolegij:

dr. Džemil Bektović
Fatmir Baći
Emir Ramić
Hazbija Kalač
Mirza Hulusić
Indira Kučuk-Sorguč
dr. Admir Muratović
dr. Bisera Boškailo
Muhamed Ćeman
Vedad Huseinspahić

SVE ZAJEDNO

Emir Elfić

14

- BDZ
- GSM
- DZH
- DZVM
- Slovačka
stranka

SVE ZAJEDNO

Emir Elfić

4